

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ (Γ.Β.Μ.)	321
◆ ΑΓΧΟΣ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ (Καθηγ. Άφρ. Χρ. Ραγιά).....	323
◆ ΑΚΤΙΝΙΚΕΣ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΕΧΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ (Καθηγ. Παύλου Χιδίρογλου)	332
◆ «Η ΠΙΣΤΙΣ ΩΣ ΒΙΩΜΑ» - ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΑΛΟΠΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΣΙΡΙΝΤΑΝΗ (Β.Κ. Σταθάκη)	338
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΘΕΟΜΗΝΙΕΣ (Πανοζμίτη)	342
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	343
◆ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (Καθηγητού Χρήστου Γιαμδριά)	345
◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Χ.Γ.)	346
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Ένημερώσεως τής Χ.Ε.Ε.)	347
◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α.Γ.)	350
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	353
◆ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΡΕΒΕΓΙΟΝ (Διήγημα Ε. Ν. Μόσχου)	355
◆ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΞΗΚΟΣΤΟΥ ΕΚΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 2003	359

ΕΤΟΣ 66ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2003

ΑΡΙΘ. 646

€ 0,90

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴν λήξη τοῦ ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2004.

Ἡ συνδρομὴ διὰ τὸ 2004 παραμένει ἡ ἴδια.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἐγκαιρον καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2004

Ἐσωτερικοῦ: € 9 - Κύπρου: £ 9 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ 30

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἢμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 66ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2003

Άριθ. 646

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΕΞΟΡΙΑΣ

Δέν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἀπορία. Εἶναι ἕνα ἀναπάντητο ἐρωτηματικό. Δέν τὸ χωράει ἡ ἀνθρώπινη σκέψη. Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ παντοδύναμος Θεός, πού γίνεται ἄνθρωπος γιά τόν ἄνθρωπο, νά δέχεται μιὰ τέτοια καταδίωξη ἀπό τὰ πρῶτα δῆμάτα του; Πῶς ἀνέχεται νά φεύγει κνηγνημένος ἀπό ἕνα αἰμοσταγῆ ἡγεμονίσκο; Μὲ ἕνα του νεῦμα θά μπορούσε νά διαλύσει ὅλες τίς σκοτεινές πλεκτάνες καί τή φονική μανία τῆς ἀδίστακτης βίας. Καί ὅμως ἡ ἐντολή εἶναι σαφής στόν Ἰωσήφ: «**Ἐγεῖθεις παράλαβε τὸ παιδίον καί τὴν μητέρα αὐτοῦ καί φεῦγε εἰς Αἴγυπτον**» (Ματθ. 6' 13).

Μήπως οἱ ἴδιες σκέψεις δέν ἦταν φυσικό νά δημιουργοῦν καί στόν δίκαιο Ἰωσήφ, ἀλλά καί στήν ἀειπάρθενο Μαρία; Εἶχαν δεχθῆ τόσες ὑπερφυσικές ἀποκαλύψεις. Εἶχαν δῆ τόσα θαύματα στή γέννηση τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχαν ἀναχωρήσει οἱ Μάγοι. Καί τώρα ὁ Ἰωσήφ καί ἡ Μαρία, μέ τὸ θεῖο Βρέφος στήν ἀγκαλιά, παίρνουν τόν δρόμο τῆς ἐξορίας. Δηλαδή ἕνα δρόμο ἄγνωστο, δύσκολο, γεμάτο ἀβεβαιότητες καί κινδύνους. Τίς ἀγγελικὲς σάλπιγγες ἀντικαθιστοῦν τώρα τὰ ἀκονισμένα ξίφη τῶν ἀγροίκων στρατιωτῶν, τὰ χαρμόσινα δοξαστικά, οἱ ἀγριεὲς κραυγὲς τοῦ τυφλοῦ

πάθους. Φυσικό δέν εἶναι οἱ ἀπορίες καί τὰ ἐρωτηματικά νά βομβαρδίζουν τὴ σκέψη τῆς ἁγίας οἰκογένειας; Ὁδυνηρὴ καί ἀκατάληπτη ἡ πρώτη δοκιμασία πού ζοῦν ὕστερα ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἕνα βρέφος γεννιέται, θεῖο Βρέφος, τὸ γνωρίζουν πολὺ καλά καί ἀπὸ τὰ πρῶτα του δῆματα τὸ καταδιώκει ἡ μανία τοῦ Ἡρώδη. Γιατί; Τί εἶχε νά φοβηθῆ ἕνας προχωρημένος στήν ἡλικία καί πανίσχυρος βασιλιάς ἀπὸ ἕνα ἀθῶο νήπιο; Εἶναι δυνατόν τὸ κλάμα ἐνὸς νηπίου νά ταράξει τὸν ὕπνο ἐνὸς τυράννου;

Καί ὅμως ἡ δοκιμασία τῆς ἐξορίας εἶναι ἕνα γεγονός. Ἡ ἐξορία εἶναι πάντα ὀδυνηρὴ. Καί ιδιαίτερα γιά τοὺς Ἰσραηλίτες ἡ Αἴγυπτος ἦταν μιὰ χώρα πού τοὺς θύμιζε τὴ μακραίωνη πικρὴ σκλαβιά τους. Σ' αὐτὴ τὴ χώρα ἔπρεπε τώρα νά ἐγκατασταθοῦν. Νά ἀφήσουν τὴν ἀγαπημένη τους πατρίδα καί νά ζήσουν στήν ξενιτιά, κνηγνημένοι, ἄγνωστοι ἀνάμεσα σὲ ἀγνώστους. Ἄγνωστοι καί γιά ἄγνωστο διάστημα. Μιὰ θλίψη ἀπροσδιόριστης χρονικῆς διάρκειας. Πόσο θά διαρκέσει αὐτὴ ἡ ἐξορία; Ἕνα χρόνο, δύο, τρία, δέκα; Κανένας δέν τὸ ξέρει. Ὁ ἄγγελος δέν τοὺς τὸ προσδιόρισε. «**Φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καί ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι**» (Ματθ. 6' 13). Φεῦγε στήν Αἴγυπτο καί μένε ἐκεῖ ἕως ὅτου

σοῦ πῶ, λέει στὸν Ἰωσήφ ὁ ἄγγελος. Ἔως τότε, Ἄυτό εἶναι ἄγνωστο. Καὶ τὸ ἄγνωστο καὶ ἀπροσδιόριστο πάντα κουράζει καὶ ταλαιπωρεῖ.

Ἀπὸ τίς πιὸ δραματικὲς στιγμὲς στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ εἶναι ἡ ἀβεβαιότητα. Ἄν ἡ ἄδικη ἐξορία κουράζει καὶ συντρίβει, ἡ σκέψη, ἡ πιὸ ὀδυνηρὴ γιὰ τὸν ἐξόριστο, εἶναι μήπως ἡ ἐξορία γίνῃ ὁ τόπος τῆς μόνης διαμονῆς του. Μήπως ἡ ἀγαπημένη του πατρίδα μείνῃ γιὰ πάντα ἓνα μακρινὸ ὄνειρο. Καὶ γιὰ ἓνα εὐαίσθητο ἄνθρωπο τέτοια ξεριζώματα δὲν ἀφήνουν ἀδιάφορη τὴν ψυχὴ. Συχνὰ μποροῦν νὰ τὴν τραυματίσουν βαθιά.

Μιά τέτοια ἰσχυρὴ δοκιμασία δὲν ἦταν φυσικὸ νὰ περάσῃ καὶ ὁ Ἰωσήφ; Καὶ ὅταν δοκιμάζεται ἡ πίστη χρειάζονται πολλὲς δυνάμεις ἀντιστάσεως, γιὰ νὰ σταθῇ κανεὶς ὀρθιος. Νὰ μὴ λυγίσῃ. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὸν ἅγιο τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπο. Μᾶς τὸ περιγράφει τόσο παραστατικὰ ὁ ἱερός Χρυσόστομος:

«Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἰωσήφ οὐκ ἐσκανδαλίσθη, οὐδὲ εἶπεν "Αἴνigma τὸ πρᾶγμα ἐστίν" οὐ πρώην ἔλεγε, ὅτι σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ; Καὶ νῦν οὐδὲ ἑαυτὸν σώζει, ἀλλὰ φυγῆς ἡμῖν χρειαὶ καὶ ἀποδημίας καὶ μακρᾶς μεταστάσεως ἐναντία τῇ ὑποσχέσει τὰ γινόμενα". Ἄλλ' οὐδὲν τούτων λέγει (πιστὸς γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ), οὐδὲν περιεργάζεται τῆς ἐπαινοῦ τὸν χρόνον, καὶ ταῦτα τοῦ ἀγγέλου ἀδιορίστως αὐτὸν τεθεικότος. Ἔως ἂν εἶπω σοι... ἀλλ' ὑπακούει καὶ πείθεται, πάντας μετὰ χαρᾶς τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένων».

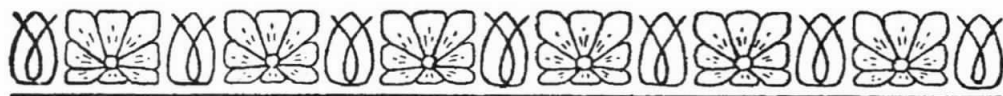
Καὶ τὸ συμπέρασμα, ὅπως τὸ διατυπώνει πάλι τὸ χρυσὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας: Γιατί συνέβησαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ συμβαίνουν τὰ παράδοξα καὶ ἀνεμῆνευτα αὐτὰ γεγονότα στὴν κοντόβωρη ἀνθρώπινη λογικὴ; Ἡ ἐξορία ποῦ γεύθηκε ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματά του πάνω στὴ γῆ ὁ Χριστὸς ἔχει ἓνα βαθὺ νόημα γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς. Ἡ ἔχθρα καὶ ἡ κακότητα, ποῦ συ-

νάντησε στὸ ξεκίνημά του, αὐτὰ θὰ συντροφεύουν γιὰ πολὺ καὶ ὅλους τοὺς ἀληθινοὺς μαθητὰς Του. Ὁ Ἡρώδης μὲ χίλιες μορφές θὰ ζητᾷ σὲ κάθε ἐποχὴ «τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό». Θὰ ζητᾷ τὴν ἐξόντωση κάθε πιστοῦ ποῦ τὸν θεωρεῖ ἐμπόδιο στὴν τυραννία καὶ παρανομία του. Γιατὶ πάντα ὁ ἄδικος δὲν ἀνέχεται τὸν δίκαιο.

Κι ἐμεῖς πρέπει νὰ περιμένουμε ἀνάλογες δοκιμασίες καὶ πειρασμοὺς, μάλιστα κατὰ τὴν ἄσκηση καὶ τῶν πιὸ θεάρεστων ἔργων. «Τὸ ἐκ προοιμίων πειρασμοὺς προσδοκᾶν καὶ ἐπιβουλάς» συνέβη στὴν ἁγία Οἰκογένεια. Τί τὸ παράδοξο νὰ συμβῇ καὶ σὲ μᾶς; *«Ὅρα γοῦν ἀπὸ τῶν σαργάνων εὐθέως τοῦτο γινόμενον. Καὶ γὰρ τεχθέντος αὐτοῦ καὶ τύραννος μαίνεται, καὶ φυγὴ καὶ μεταστάσις γίνεται πρὸς τὴν ὑπερορίαν... ἵνα σὺ ταῦτα ἀκούων, ὅταν καταξιωθῆς διακονήσασθαί τι πνευματικῶν πράγματι, εἶτα ἰδῆς σαυτὸν πάσχοντα τὰ ἀνήκεστα καὶ μυρίους ὑπομένοντα κινδύνους, μὴ διαταραχθῆς μηδὲ εἶπῃς... ἀλλὰ φέρῃς πάντα γενναίως»* (Χρυσόστομος).

Αὐτὸ φωνάζει ἡ παλαιά, ἀλλὰ καὶ ἡ σύγχρονη ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτὸ βροντοφωνοῦν τὰ κολοσσαῖα καὶ τὰ ἀμφιθέατρα, οἱ ἄλμυρες στέπες καὶ οἱ παγωμένες ἐκτάσεις τοῦ Βορρᾶ. Ἀναρίθμητοι οἱ διωγμοί, ἀλλὰ καὶ τὰ φωτεινὰ παραδείγματα τοῦ ἡρωϊσμοῦ. Ἐνας ἡρωϊσμὸς ποῦ ἀντιμετώπιζε καὶ ἀντιμετωπίζει μὲ τὸ ἴδιο σθένος τὰ πεναισμένα θηρία, τοὺς τρομεροὺς δημίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς σύγχρονους διωγμοὺς τῆς νεοειδωλολατρίας. Ὅποιος καὶ σήμερα θέλει νὰ μείνῃ πιστὸς στὶς ἀρχές του ἔχει ἀνάγκη πρωτοχριστιανικῆς ἀνδρείας. Καὶ γνωρίζει, πὼς ὁ θριαμβὸς τοῦ Ἡρώδη εἶναι προσωρινός. Τὸ φαινομενικὰ ἀδύνατο θεῖο Βρέφος καὶ κνηγῆμένο θριαμβεύει. Χθὲς καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες.

Γ. Β. Μ.

ΑΓΧΟΣ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἡ ἔννοια τοῦ ἄγχους ἔχει διατυπωθεῖ κατὰ ποικίλους τρόπους. Λόγω ὅμως τῆς σχέσεώς του μὲ τὴν ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὶς διαπροσωπικὲς ἐπικοινωνιές του, ὁ καθένας χρειάζεται νὰ κατανοήσῃ τὴ φύση τοῦ ἄγχους, πῶς προκαλεῖται, ποιὲς ἐπιδράσεις ἀσκεῖ στὸν ἄνθρωπο καὶ πῶς προλαμβάνεται ἢ ἀντιμετωπίζεται.

Στὴ συνέχεια σχολιάζονται:

- Τί εἶναι τὸ ἄγχος
- Ἐκδηλώσεις τοῦ ἄγχους
- Ἀντιμετώπιση τοῦ ἄγχους καὶ
- Πνευματικὴ θεώρηση τοῦ ἄγχους.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΓΧΟΣ

Εἶναι δύσκολο νὰ δοθεῖ ἕνας ἐπιστημονικὸς ὀρισμὸς τοῦ ἄγχους, διότι εἶναι κατ' οὐσίαν μιὰ ἐνδοψυχικὴ ἐμπειρία, ποὺ δὲν μπορεῖ ἀντικειμενικὰ νὰ μελετηθεῖ. Ὅσοιο περιγράφεται ὡς ἑξῆς:

- Συναίσθηματικὴ κατάσταση μὲ ὑποκειμενικὴ βίωση φόβου ἢ τρόμου ἢ πανικοῦ.

- Δυσάρεστο συναίσθημα καὶ ὀδυνηρό.

- Κατευθύνεται πρὸς τὸ μέλλον.

- Δὲν ὑπάρχει ἀναγνωρίσιμη ἀπειλὴ ἢ ἢ ἀπειλὴ μὲ λογικὰ κριτήρια εἶναι δυσανάλογη πρὸς τὸ προκαλούμενο/βιούμενο συναίσθημα.

- Ὑπάρχουν ὑποκειμενικὰ σωματικὰ ἐνοχλήματα/συμπτώματα κατὰ τὴν περίοδο τοῦ ἄγχους.

- Ἐμφανίζονται ἐκδηλές σωματικὲς διαταραχές.

Τὸ ἄγχος μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ὡς ἕνα παροδικὸ συναίσθημα, ὡς χρόνια ψυχικὴ

διάθεση, ὡς ἰσόβιο χαρακτηριστικὸ τῆς προσωπικότητος ἐνὸς ἀτόμου ἢ ὡς ψυχικὴ ἀρρώστια¹.

Τὸ ἄγχος χαρακτηρίζεται ὡς ὑποκειμενικὴ ἐμπειρία μὲ δύο συνιστώσες: Τὴν ψυχολογικὴ καὶ τὴ σωματικὴ/ὀργανικὴ ποὺ στοχεύει νὰ προετοιμάσῃ τὸν ὀργανισμό στὴν ἀντιμετώπιση ἀπειλητικῶν γιὰ τὴν ἐπιβίωση ἐρεθισμάτων².

Τὸ ἄγχος διώνεται ὑποκειμενικὰ ὡς ἀνησυχία, φόβος, ταραχὴ καὶ τρόμος, ὅλα προερχόμενα ἀπὸ τὸ φόβο ἐνὸς πραγματικοῦ ἢ φανταστικοῦ κινδύνου ἢ ἀπειλῆς. Συνοδεύεται συχνὰ ἀπὸ σωματικὰ νοσηρὰ φαινόμενα. Ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἀσυνείδητες ἐσωτερικὲς συγκρούσεις ὅπως π.χ. σύγκρουση ἀνάμεσα σὲ ἐπιθυμίες καὶ ὑποχρεώσεις καὶ ἀνάγκη γιὰ λήψη ἀπόφασης καὶ συνειδητὴ ἀπάρνηση τῆς μιᾶς ἀπὸ τὶς δύο ἀντίθετες ἀπόψεις, ἢ ὅταν τὸ ἄγχος εἶναι τόσο ἔντονο καὶ παρατεταμένο ὥστε παρεμποδίζει τὴν ἀποτελεσματικὴ λειτουργικότητα τοῦ ἀτόμου στοὺς συνήθεις ρόλους του, τότε θεωρεῖται ψυχικὴ διαταραχὴ ὅπως: ἀγχώδης νεύρωση, φοβικὴ, ψυχαναγκαστικὴ, μετατραυματικὴ νεύρωση κ.ἄ.³⁻⁶.

Τὸ ἄγχος συνδέεται πάντοτε μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀπειλῆς -ἀντικειμενικῆς ἢ ὑποκειμενικῆς, πραγματικῆς, συμβολικῆς ἢ φανταστικῆς- τοῦ αἰσθήματος εὐεξίας τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἀπειλὲς συνήθως ἀνήκουν στὶς ἑξῆς κατηγορίες:

α) *Ἀπειλὴ στὴ σωματικὴ ἀκεραιότητα* τοῦ ἀτόμου, π.χ. φόβος τοῦ πόνου, τῆς διάγνωσης ἀνιάτης ἀρρώστιας, τῆς ἀναπηρίας κ. ἄ. Ἐδῶ συγκαταλέγεται καὶ τὸ ἄγχος τῆς ἀνέχειας, τῆς φτώχειας, τῆς ἀνεργίας.

6) *Άπειλές στην αὐτεκτίμηση*, στὸν αὐτοσεβασμό, στὴν ὑπόληψη τοῦ ἀτόμου ἕναντι σημαντικῶν προσώπων, στὴν τάση τοῦ νὰ διατηρεῖ τὴν ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὶς ἀξίες ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ὑπαρξή του. Στὶς ἀπειλές αὐτὲς περιλαμβάνονται οἱ μὴ πραγματοποιούμενες προσδοκίες καὶ ἡ μὴ ἐκπλήρωση ἀναγκῶν του γιὰ κοινωνικὴ ἄνοδο καὶ προβολή. Κι ἀκόμη τὰ ἄγχη τῆς εὐμάρειας, τοῦ πλοῦτου, τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, τὰ λεγόμενα «ἄγχη πολυτελείας».

Μιὰ συμβουλή λέει: Γίνετε φίλοι μὲ τὸ καλὰθι τῶν ἀχρήστων.

γ) *Άπειλές στην προσωπικότητα* τοῦ ἀτόμου - ἀπειλή στὴν προσωπικὴ ὑπαρξή, ψυχοτραυματικὲς ἐμπειρίες, ἐνδοπροσωπικὲς καὶ διαπροσωπικὲς συγκρούσεις, κίνδυνος ἀποτυχίας, αἰσθήματα ἐνοχῆς, ἀπειλὴ ἀποδοκιμασίας ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ ἀπομόνωσης, ἀπώλεια τοῦ πνευματικοῦ νοήματος τῆς ζωῆς, ἀπειλὴ τοῦ θανάτου (σεισμός, πυρκαϊά, μαζικὲς καταστροφές)⁷⁻¹⁰.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΧΟΥΣ

Τὸ ἄγχος ἐπιδρᾷ στὸ σωματικὸ ὄργανισμό, στὴν ψυχολογία καὶ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου.

Σύμφωνα μὲ ἐπιδημιολογικὲς μελέτες ἡ ἀγχώδης διαταραχὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ σημαντικοῦ βαθμοῦ κοινωνικὴ δυσλειτουργικότητα καὶ συχνὴ συνύπαρξη μὲ χρόνιες σωματικὲς παθήσεις ὅπως ἀρτηριακὴ ὑπέρταση καὶ μὲ ψυχικὲς διαταραχὲς ὅπως κατάθλιψη. Στὸ γενικὸ πληθυσμὸ ἐμφανίζεται σὲ διπλάσιο ποσοστὸ στὶς γυναῖκες σὲ σχέση μὲ τοὺς ἄνδρες¹¹.

Οἱ σωματικὲς ἀλλαγές εἶναι: Γενικὴ ἐνδοκρινικὴ ἀντίδραση ποὺ ἐνεργοποιεῖ τὸ αὐτόνομο νευρικὸ σύστημα, ταχυκαρδία, ταχύπνοια, ἰδρωμένες παλάμες, αἰξίση τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος, κεφαλαλγία, ξηροστομία, ἀϋπνία, μουδιάσματα, εὐκόλη κόπωση, συχνουρία κ.λ.π.

Αὐτὴ ἡ κατάσταση συναγερωμοῦ, ποὺ

προκαλεῖται στὸν ὄργανισμό ἀπὸ τὸ ψυχικὸ φαινόμενο τοῦ ἄγχους, ποὺ λέγεται καὶ σωματοποίηση τοῦ ἄγχους, ἀποτελεῖ ζωτανὴ ἀπόδειξη τῆς ψυχοσωματικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ψυχολογικὲς ἐπιπτώσεις εἶναι: Αἰσθημα δυσάρεστο, διάχυτο, ἀόριστο καὶ συχνὰ ἀνεξήγητο, αἰσθημα φόβου, ἀνασφάλειας καὶ ἀδυναμίας, μείωση τῆς ἰκανότητος σκέψης καὶ συγκέντρωσης τῆς προσοχῆς καθὼς καὶ τῆς ἀντίληψης τῆς πραγματικότητας, διαταραχὲς τῆς μνήμης, προκατάληψη μὲ λεπτομέρειες, κατάθλιψη καὶ ἀνάπτυξη μηχανισμῶν ἀσφάλειας γιὰ τὴν ἐλάττωση τῆς δυσφορίας ὅπως προβολή, ἄρνηση, μετάρθεση κ. ἄ.

(Προβολή: Γιὰ λάθη ἢ ἀποτυχίες μας κατηγοροῦμε ἄλλους ἐπειδὴ μᾶς εἶναι ὀδυνηρὸ νὰ παραδεχθῶμε τὴν εὐθύνη μας. Ὁ σπουδαστὴς ἀποδίδει μιὰ ἀποτυχία του, στὴν ἀνεπαρκῆ διδασκαλία τοῦ καθηγητοῦ.

Ἄρνηση: Ἄρνούμεθα νὰ ἀναγνωρίσουμε δυσάρεστες πραγματικότητες τῆς ζωῆς μας, π.χ. τὴ μειωμένη ὄραση ἢ τὴν κατάρρευση τῶν σωματικῶν μας δυνάμεων ἢ τὴν κριτικὴ ποὺ μᾶς κάνουν οἱ ἄλλοι.

Μετάθεση: Μεταφορὰ σὲ ἄλλη περίσταση ἐνὸς συναισθήματος θυμοῦ ἢ ἐχθρότητας ποὺ αἰσθανθήκαμε σὲ προηγούμενη περίσταση π.χ. χτύπημα τῆς πόρτας ἢ τοῦ τραπεζιοῦ ἢ ἐνὸς κατοικιδίου ζώου ἢ καταστροφὴ ἐνὸς παιχιδιοῦ).

Οἱ ἐπιδράσεις στὴ *συμπεριφορὰ* τοῦ ἀνθρώπου εἶναι: Ὑπερβολικὴ ψυχοκινητικὴ δραστηριότητα (συνεχεῖς βηματισμοί) ἢ ἀπάθεια, ἀκίνησία, ἀδράνεια, κλάμα, νευρικότητα, τρόμος χεριῶν, θυμός, εὐερεθιστότητα, ἀναζήτησις προσοχῆς καὶ ἐπιδοκιμασίας, ἀπόσυρση ἀπὸ ἐπικοινωνίες καὶ γενικῶς ἀπὸ τὸ περιβάλλον.

Τὸ ἄγχος προκαλεῖ ψυχολογικὴ ἐξάντληση. Παρεμποδίζει σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸ τὶς δημιουργικὲς δραστηριότητες τοῦ ἀτόμου σὲ πολλὰ μέτωπα: Διασπᾷ τὴ συνειδητότητα, δηλαδὴ τὴν ἀντίληψη τῶν ψυχικῶν καταστάσεων, περιορίζει

τις δυνατότητες τῆς σκέψης καὶ τοῦ συναισθήματος, ἀκρωτηριάζει τὴν ἰκανότητα τῆς μάθησης καί, τέλος, μειώνει τὴν ἰκανότητα ἐκλογῆς μεταξὺ πολλῶν ἐναλλακτικῶν λύσεων, τὴν τάση ἐξερεύνησης νέων τρόπων ἐνέργειας καὶ τὴ δημιουργικὴ δράση¹².

Ὡστόσο τὸ ἐλαφρὸ καὶ μέτριο ἄγχος λειτουργεῖ ὡς προσαρμοστικός μηχανισμὸς καὶ θεωρεῖται φυσιολογικό. Ἐνας σχετικὸς βαθμὸς ἄγχους δικαιολογεῖται στὸ μαθητὴ καὶ στὸν ἐπιστήμονα γιὰ νὰ μάθει, στὸν καλλιτέχνη γιὰ νὰ δημιουργήσῃ, στὸν οἰκοδόμο γιὰ νὰ κτίσῃ καὶ σὲ ὅλους γιὰ νὰ ἀνταποκριθοῦμε στὶς προκλήσεις τῆς ζωῆς¹³.

Ἀποτελεῖ κοινὴ παρατήρηση ὅτι, καμὰ σημαία δὲν κυματίζει δίχως νὰ φυσάει ἄνεμος· κανένας ἀγώνας χωρὶς ἐμπόδια καμὰ κατάκτηση κορυφῆς χωρὶς ὀρειβασιὰ. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀπευθείας ἢ νὰ παρακάμψῃ ἢ νὰ ἀποφύγῃ τὴν περίστασι πού τοῦ προκαλεῖ ἄγχος. Μπορεῖ νὰ παραδεχθῇ τοὺς φόβους καὶ τὴν ὑπερέντασή του καὶ νὰ τὴ μετατρέψῃ σὲ θετικὴ δημιουργικὴ ἐνέργεια, ἀνερχόμενος σὲ ὑψηλότερα ἐπίπεδα προσωπικῆς ὀργάνωσης, εὐεξίας καὶ ἀρτίωσης.

Ἄς δοῦμε στὴ συνέχεια τί μπορεῖ νὰ γίνῃ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση καὶ τὴν οἰκοδομητικὴ χρῆση τοῦ ἄγχους.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΧΟΥΣ

Τὸ ἄγχος ὡς ψυχοβιολογικὴ διαταραχὴ τῆς προσωπικῆς ἁρμονίας καὶ ἰσορροπίας τοῦ ἀτόμου μπορεῖ νὰ κατασταλεῖ μὲ διαπροσωπικούς εἰδικούς χειρισμούς, μὲ τεχνικὲς συμπεριφορὰς τοῦ ἀγχώδους ἀτόμου καὶ ὅταν εἶναι ἔντονο καὶ μὲ φαρμακευτικὴ θεραπεία⁵.

Ἄναφέρονται ἐνδεικτικῶς μερικὲς ἀρχὲς καὶ πρακτικὲς ἀνακούφισης τοῦ ἄγχους.

- Ἀναγνώριση τῆς ἐκδήλωσης προειδοποιητικῶν σημείων ἄγχους, ὅπως εἶναι: Ἐκνευρισμὸς, ταχυσφυγμία, γαστρεντερικὴ ἀναστάτωση κ. ἄ. Ἀυτὴ χρειάζεται γιὰ τὴν πρόληψη τῆς κλιμάκωσης τῶν συμπτω-

μάτων καὶ τῆς ἀπώλειας τοῦ ἐλέγχου.

- Συνομιλία μὲ ἔμπιστο πρόσωπο καὶ περιγραφή τῆς ὑποκειμενικῆς ἐμπειρίας τοῦ ἄγχους καὶ μάλιστα σὲ συνδυασμὸ μὲ περίπατο. Ἡ ἐξωτερικεύση καὶ ἡ σωματικὴ ἄσκηση τοῦ βαδίσματος ἐλαττώνουν τὸ ἄγχος καὶ βοηθοῦν στὴν αὐτοεξέταση, τὴν αὐτοκατανόηση καὶ τὴν προσπάθεια τῆς λύσης τῶν συγκεκριμένων ὑπαρκτῶν προβλημάτων. Ἐξάλλου ἡ ἀκρόαση τοῦ ἀγχώδους ἀτόμου μὲ θερμὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀποδοχὴ του χωρὶς ὄρους καὶ προϋποθέσεις μεταδιδάξῃ σεβασμὸ, ἐπαληθεύῃ τὴν προσωπικὴ ἀξία του, τὸν βεβαιώνει ὅτι οἱ ἀνησυχίες του θὰ ληφθοῦν σοβαρὰ ὑπόψη καὶ παρέχει μιὰ διέξοδο γιὰ ἐκτόνωση. Ἀυτὰ μειώνουν τὸ ἄγχος.

- Ἐλάττωση τῶν ἐρεθισμάτων τοῦ περιβάλλοντος (θορυβῶν, ἐντόνου φωτισμοῦ, μουσικῆς ὑψηλῶν τόνων, ὑπερβολικῆς κίνησης καὶ πολυκοιμίας). Τὰ μειώμενα ἐρεθίσματα ἀνακουφίζουν τὸ ἄγχος.

- Χρησιμοποίησι ὀρισμένων στρατηγικῶν ἐλάττωσης τοῦ ἄγχους -ἀνάλογα μὲ τὶς προτιμήσεις καὶ ἰκανότητες τοῦ ἀτόμου-, ὅπως εἶναι: Μυϊκὴ χαλάρωση, ἀσκήσεις ἀργῶν καὶ βαθιῶν ἀναπνοῶν, ἀκρόαση ἀπαλῆς μουσικῆς ἢ ψαλμαδίας σὲ ἥσυχον περιβάλλον, ἀνάμνηση εὐχάριστων ἐμπειριῶν ἢ ἀγαπημένων τόπων κ. ἄ.

- Ἀποφυγὴ χρῆσης καφέ, καπνίσματος, οἶνοπνεύματος καὶ ἄλλων οὐσιῶν διεγερτικῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

- Ζήτησι ἀπὸ τὸ ἀγχώδες ἄτομο τῆς ὑποστήριξης ἀγαπημένων του προσώπων γιὰ τὴ διευθέτησι τῶν ὑποθέσεων του τώρα πού αἰσθάνεται ἀνασφάλεια καὶ ἀδυναμία ἰκανοποιητικῆς ἀντιμετώπισης τῶν ἀτομικῶν του προβλημάτων.

- Προσπάθεια νὰ ἀνέχεται κανεὶς ἐλαφρὰ ἐπίπεδα ἄγχους καὶ νὰ διοχετεύῃ τὴν παραγόμενὴ ἐνέργεια σὲ κανάλια οἰκοδομητικῆς συμπεριφορῆς καὶ δραστηριότητος. Τὸ ἄγχος εἶναι ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ καὶ ἀνεκτὸ σὲ ἐλαφρὸ καὶ μέτριο

ἐπίπεδο. Ἐπίσης εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ κινητοποίηση δημιουργικῆς καὶ ἰκανοποιητικῆς συμπεριφορᾶς, ἡ ὁποία συντελεῖ στὴν ἐνίσχυση τῆς αὐτοπεποίθησης, τῆς αὐτοεκτίμησης καὶ τῆς αἰσιοδοξίας τοῦ ατόμου⁹.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΧΟΥΣ

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι βιοψυχοκοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀδιαίρετη προσωπικὴ ὁλότητα μὲ ἀλληλοεξαρτώμενες σχέσεις μεταξὺ τῶν διαστάσεων του. Ἡ ὑγεία ἢ ἡ ἀρρώστια τοῦ σώματος ἐπηρεάζει θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ καὶ τὴν ψυχολογία καὶ τὶς κοινωνικὲς σχέσεις καὶ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸ φαινόμενο τοῦ ἄγχους. Ἐπομένως πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται ὅπως καὶ ἐκδηλώνεται σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἂς μελετήσουμε τὸ ἄγχος στὴν πνευματικὴ του διάσταση.

Ὁ ἰατρὸς Paul Tougnier γράφει ὅτι ὁ ἀγχώδης δὲν κατανοεῖ τὸν ἑαυτό του διότι δὲν τὸν ἐξετάζει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, κλείνει τὰ μάτια στὰ λάθη του, ἡ καλὴ του θέληση ἀναστέλλεται ἀπὸ περιστάσεις, ἀπογοητεύσεις καὶ συνήθειες, βασανίζεται ἀπὸ συγκρούσεις. Σὲ ἐπικοινωνία ὅμως μὲ τὸν Χριστό, τὸ άτομο μπορεῖ νὰ μάθει νὰ ἀποδέχεται τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς, τὴν εὐαισθησία του καὶ τὴν ἔλλειψη κατανόησής του ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἀποτελεῖ κλινικὴ παρατήρηση ὅτι ἡ ὑγεία προστατεύεται καὶ τὸ ἄγχος ἀντιμετωπίζεται ὅταν τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ ἀποτελέσει τὴν ἐσωτερικὴ πηγὴ τῆς προσωπικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς συμπεριφορᾶς καὶ ζωῆς¹⁴.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ ἀποψη τοῦ Καθηγητῆ Σταύρου Μπαλογιάννη. Τὸ ἄγχος, λέγει, ἀποτελεῖ συνέπεια τῆς ἀνεπαρκοῦς ἀνάπτυξης καὶ ὀργάνωσης τῆς προσωπικότητας τοῦ ατόμου καὶ τῆς μὴ συνεχοῦς καὶ ἀκλόνητης σύνδεσής του μὲ τὸν Κύριο. Τὸ ἄγχος καθίσταται ἐντονότερο ὅσο ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Κύριο εἶναι

μεγαλύτερη¹⁵.

Ἀναλύοντας περισσότερο τὸ φαινόμενο τοῦ ἄγχους, ὁ Ἰωάννης Κορναράκης παρατηρεῖ ὅτι αὐτὸ εἶναι καρπὸς τῆς ἀπώθησης μιᾶς προσωπικῆς ἐνοχῆς, ἡ ὁποία συνοδεύεται καὶ ἀπὸ μιὰ διαταραχὴ ἀξιολογικῆς ἐπιλογῆς, δηλαδὴ ἀνικανότητα ρύθμισης τῆς συμπεριφορᾶς σύμφωνα μὲ τὶς ὑπαγορεύσεις τῆς ἠθικῆς συνείδησης. Ἐντούτοις ὅταν ἀποδέχεται ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐνοχὴ του καὶ ἀκολουθεῖ τὴν ὁδὸ τῆς ἀποκατάστασης τοῦ σφάλματός του, δηλαδὴ αἴτηση συγγνώμης, ἀπόδοση τοῦ δικαίου, μετάνοια, ἐξομολόγηση, κανένα ἄγχος δὲν μπορεῖ νὰ προκληθεῖ. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ὁ μοναδικὸς ὅρος τῆς ψυχικῆς ὑγείας ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποτρέψει τὸ ἄγχος ὡς ψυχικὴ διαταραχὴ καὶ προληπτικῶς καὶ θεραπευτικῶς, καθὼς καὶ νὰ συμβάλει στὴν τελείωση τῆς προσωπικότητας τοῦ ἀνθρώπου¹⁶.

Στὰ ἴδια πλαίσια ὁ ἰατρὸς Μιχάλης Μηλίγκος, παρουσιάζοντας τὴν ἱατρικὴ τῆς προσωπικότητας στὴν Ἑλλάδα, ἀναφέρει ὅτι πολλοὶ χριστιανοὶ Ἕλληνες ἰατροὶ μὲ πνευματικὲς εὐαισθησιεῖς ἀσκοῦν τὴν ἱατρικὴ ὡς διακονία τοῦ πλησίον ὡς ὅλου προσώπου, ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, στὴν ὑγεία καὶ θεραπεία τοῦ ὁποίου συμβάλλουν καθοριστικὰ καὶ πνευματικοὶ παράγοντες¹⁷.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γίνονται ἔρευνες ποὺ ἀφοροῦν στὴ σχέση μεταξὺ πνευματικότητας καὶ ὑγείας. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν σχετικῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν δείχνουν ὅτι ὑπάρχει θετικὴ ἀλληλεπίδραση μεταξὺ θρησκευτικότητας καὶ πνευματικότητας τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἐξέλιξης προϋπάρχουσας νόσου, καθὼς καὶ ἐπιπέδου ψυχοσωματικῆς ὑγείας. Ἐχει περιγραφεῖ ὅτι ἡ τακτικὴ παρακολούθηση τῆς θείας λειτουργίας καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν, βελτιώνει τὸ προσδόκιμο ἐπιβίωσης, ἀσκεῖ εὐνοϊκὴ ἐπίδραση στὰ ἐπίπεδα τῆς ἀρτηριακῆς πίεσης καὶ στὴν κατάθλιψη, μειώνει τὶς εἰσαγωγὲς στὸ νοσοκομεῖο μὲ παράλληλη μείωση τοῦ χρόνου νοσηλείας¹⁸.

Για την αντιμετώπιση και υπέρβαση του άγχους, ή ψυχολόγος Πηγή Πορφύρη¹⁹ συνιστά: Την καλλιέργεια της αυτογνωσίας βάσει της Άγιας Γραφής, τόν προγραμματισμό της ζωής μας με προτεραιότητες κατά το «**ζητείτε πρώτον την βασιλείαν του Θεού**» (Λουκ. 10, 41), τη νοερά προσευχή και έμπιστοσύνη στον Θεό κατά τό: «**Κύριος ποιμαίνει με και ουδέν με ύστερήσει**» (Ψαλμ. 23, 1), την ιερή έξομολόγηση όταν άμαρτάνουμε, τη συχνή Θεία Κοινωνία, καθώς και την άσκηση του «**Μηδέν μεριμνάτε...**» του Άποστόλου Παύλου (Φιλιπ. 4, 6 - 7).

Σε πρόσφατο άρθρο του περιοδικού «ΖΩΗ» με τόν τίτλο: «Άπό τό άγχος στην έλπίδα» τονίζεται ότι τό πρόβλημα του άγχώδους ανθρώπου σέ τελευταία άνάλυση δέν είναι ούτε οικονομικό, ούτε έπισιτιστικό ούτε κοινωνικό. Είναι πνευματικό και ήθικό. Άφορά την ψυχή του... Άφορά τις σχέσεις του με τόν Θεό και τόν άνθρωπο και τόν συνάνθρωπο... Ό πιστός χριστιανός, ό άνθρωπος της αγάπης γνωρίζει εκ πείρας ότι είναι ματαιοπονία νά άναζητεί τη χαρά και την ψυχοσωματική του άρμονία μακριά από την άνεξικακία, τη μακροθυμία, την πραότητα, την ύπομονή, την αγάπη στό συνάνθρωπο, μακριά από τόν Χριστό. Έναποθέτει τις δυσκολίες και δοκιμασίες του στα χέρια του Θεού κι έτσι φυγαδεύει τό άγχος και έγκαθιστά την έλπίδα και τη χαρά»²⁰.

Και σέ άλλο άρθρο τονίζεται ότι «ό άνθρωπος του 21ου αιώνα ή θά είναι θρησκευτικός ή θά είναι νευρωτικός και άγχώδης»²¹.

Συχνά συναντούμε σούς Ψαλμούς του Δαυίδ τις ρήσεις:

- «**Ίασαί με, Κύριε, ότι έταράχθη τά όστα μου, και ή ψυχή μου έταράχθη σφόδρα**» (Ψαλμ. 6, 3 - 4).

- «**Έν έμοι έταράχθη ή καρδιά μου**» (Ψαλμ. 142, 4). Με τά λόγια αυτά εκφράζει ό ψαλμωδός πρós τόν Θεόν την συντριβή και την μετάνοιά του για τις άμαρτίες του, καθώς και τόν φόβο και την άγωνία

του μήπως όργισθεί ό Θεός εναντίον του. Αυτή όμως ή ταραχή είναι μητέρα της γαλήνης διότι κρατά τόν άνθρωπο σέ έγρηγορη και συνεχή άγώνα κατά της άμαρτίας.

Ό Μέγας Βασίλειος παρατηρεί: «**Κακόν πάν άρρωστία ψυχής· ή δέ άρετή λόγος ύγείας επέχει**»²². Και έρμηνεύοντας τόν 33ον Ψαλμόν σχολιάζει ιδιαίτέρως τόν 15ον στίχον: «**Έκκλινον από κακού και ποίησον αγαθόν, ζήτησον ειρήνην και δίωξον αυτήν**», όπου γράφει: «**κτῆσαι γαληνιώντα νοῦν, ακύμονά τινα και άτάραχον κατάστασιν της ψυχής, μήτε υπό παθών σαλευομένην, μήτε υπό τών ψευδών δογμάτων... περιελκομένην, ίνα κτήση την ειρήνην του Θεού την υπερέχουσαν πάντα νοῦν, φρουρούσαν την καρδίαν σου**»²³.

Παρόμοια τονίζει και ό άγιος Ίσιδώρος ό Πηλουσιώτης εις έπιστολήν του πρós Θεόφιλον: «**Όρας πώς δύσκολον μέν ή κακία, εύκολον δ' ή άρετή; Πώς ή μέν θορύβων γέμει, ή δ' άτάραχος έστιν; Ώσπερ γάρ ό πονηρός τοσαῦτα πάσχει, οὔτως ό φιλάρετος γαλήνης άπολαύει**»²⁴. Εις έπιστολήν του δέ πρós Άλέξανδρον ποιητήν γράφει: «**Άρετής ίσον ουδέν... ότι και τά άνώμαλα πράγματα έξομαλίζει, και τά άνισα έξισοί. Ούτε γάρ έν πενία ταπεινοῦται... ούτε έν άδοξία συστέλλεται... ούτε έν άρχῆ έπαίρεται, αλλά πᾶσι τούτοις την έαυτής επιβάλλουσα έπιστήμην, κανονίζει ταῦτα και ρυθμίζει**»²⁵.

Ό πείρα της ζωής άποδεικνύει ότι διαφέρει ό πνευματικός άνθρωπος στη βίωση, τό χειρισμό και την υπέρβαση του άγχους. Ποιός είναι αυτός; Είναι ό χριστιανός πού αγαπά τό Θεό και τόν πλησίον. Και ό Μ. Βασίλειος τό αναλύει: «**Τί ίδιον της πρós Θεόν αγάπης; Τό τηρείν τās έντολάς αυτού κατά σχολόν της αυτού δόξης. Τί ίδιον της πρós τόν πλησίον αγάπης; Τό μη ζητείν τά έαυτού, αλλά τά του αγαπωμένου πρós τό συμφέρον τη τε ψυχῆ και τῷ σώματι**»²⁶. Άγεται από τό πνεῦμα του Θεού και μέσα του ζει ό Χριστός. Είναι άνθρωπος της

Ἀναστάσεως. Ποθεῖ καὶ παρακαλεῖ νὰ ἔλθει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Αἰσθάνεται ὡς αἰώνιος ταξιδιώτης μὲ τις θαλίτσες του πάντα ἔτοιμες καὶ στὸ χέρι τὸ διαβατήριό γιὰ τὴν οὐράνια πατρίδα.

Γνωρίζει ὁ πιστὸς ἄνθρωπος ὅτι δὲν θὰ πάει στὸν Παράδεισο μὲ πύραυλο, ἀλλὰ ἀφοῦ διανύσει ὅλη τὴ ζωὴ του ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν, ἀγωνιζόμενος νὰ ἐφαρμόξει τις ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλες τις δυνάμεις καὶ τὰ χαρίσματά του, ὡς ἀπάντηση στὴν πρόσκληση τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ χάρι Του καὶ γιὰ τὴ δόξα Του.

Δὲν παρασύρεται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, δὲν χαίρεται ἀπόλυτα μὲ κάθε πρόσκαιρη χαρὰ καὶ καμία λύπη αὐτοῦ τοῦ κόσμου δὲν τὸν ἀγγίζει ἀπόλυτα.

Ξεχνᾷ τὸ κακὸ ποῦ τοῦ ἔκαναν καὶ θυμᾶται μόνο τις εὐεργεσίες ποῦ τοῦ ἔγιναν. Εἶναι πρᾶος, ἀνεξίκακος. Ἡ ἀνεξικακία μᾶς ἐξομοιώνει μὲ τὸν Θεό. «*Οὐδὲν οὕτως ὅμοιοι τῷ Θεῷ, ὡς τὸ τοῖς πονηροῖς καὶ τοῖς ἀδικοῦσιν εἶναι συγγνωμονικόν*» τονίζει ὁ ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος²⁷. Εἶναι εὐγενής στους τρόπους, εὐεργετικός, ἐλεήμων. Εἶναι ἔτοιμος νὰ ὑποχωρεῖ σὲ μιὰ διένεξη, διότι δὲν κινδυνεύει νὰ χάσει τίποτε. Ἐνας σοφὸς συμβούλευε: «*Ὅταν εἶσαι στὸ σπίτι σου, πρόσεχε τὰ νεῦρα σου*». Διότι ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι προσέχομε περισσότερο.

Δὲν κατακρίνει κανέναν. Βλέπει πίσω ἀπὸ κάθε ἁμαρτωλὸ ἕναν ἅγιο μὲ τὴν «ἐσχατολογικὴ ὄραση», τὴν ὄραση τῆς ἀγιογραφίας, ποῦ εἰκονίζει τέλειους τοὺς ἁγίους. Πιστεύει ὅτι θάρθει ἡ στιγμή ποῦ καὶ αὐτὸς θὰ μετανοήσει. Πιστεύει δηλαδὴ στὴν ἀνατροπὴ τῶν προγνωστικῶν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ (π.χ. ὁ τελώνης, ὁ ληστὴς παρὰ τὸν Σταυρόν, ἡ ὁσία Μαρία ἡ Αἴγυπτια κ. ἄ.). Αὐτὸ θέλει νὰ τονίσει ὁ Γεώργιος Δροσίνης στὸ ποίημά του: Ἡ πίστη.

*«Πίστη ἔχεις, ὅταν... προοιμένης
ἡλιο τὰ μεσάνυχτα
κι' ἀστροφεγγιὰ τὸ μεσημέρι».*

Ποτὲ δὲν λέει: χάθηκε τὸ πᾶν.

Καθημερινὸ ἐντρύφημα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῶν Πατερικῶν κειμένων καὶ τῶν βίων τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας. Συμμετέχει στὶς λατρευτικὲς συνάξεις τῆς Ἐκκλησίας, στὴ Θεία Λειτουργία, στὰ ἅγια Μυστήρια, καθημερινὰ ἐπιδιώκει νὰ μεταμορφώνεται πνευματικὰ μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ δύναμη καὶ τὸ φωτισμὸ τοῦ Κυρίου καὶ σ' ὅλες τις περιστάσεις τῆς ζωῆς του ἐπιθυμεῖ: «*Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γινέσθω*» (Πράξ. κα' 14).

Μέσα στὰ γεγονότα ποῦ ἐκτυλίσσονται γύρω του περιμένει μὲ σιγὴ ν' ἀκούσει τὰ δῆματα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ζωὴ του εἶναι μιὰ συνεχῆς εὐχαριστία. Προσεύχεται γιὰ τὸν Θεό, σὲ κάθε περίπτωση, στὴ χαρὰ καὶ στὴ λύπη, γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους, γιὰ τὴ νεολαία, γιὰ τὴν Ἐκκλησία, γιὰ τὴν πατρίδα. Προσεύχεται ὅταν κυκλώνεται ἀπὸ πειρασμοὺς καὶ στὰ ἀδιέξοδα τῆς ζωῆς, ἀρρώστια, φτώχεια, ἀδικία κ. ἄ. Διότι κατὰ τὸν Ἀββᾶ Νεῖλο ἡ προσευχὴ εἶναι «λύτης καὶ ἀθυμίας ἀλέξιμα»²⁸. Κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό: «*Μέγα ὄπλον εὐχῆς, μέγας κόσμος, μεγάλη ἀσφάλεια*»²⁹. Καὶ κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο: «*Κορυφαῖοτατον ἀγαθὸν εὐχῆς καὶ ὁμιλία Θεοῦ· κοινωνία γάρ ἐστὶ καὶ ἑνωσις πρὸς Θεόν... πλοῦτός ἐστιν ἀναφαίρετος, καὶ αἰτίσις οὐρανία*»³⁰.

Μάλιστα ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα: *ἄγχω*, γιὰ νὰ τονίσει τὴν πνευματικὴ βία καὶ τὴν ἱερὴ ἀγωνία ποῦ πρέπει νὰ διακατέχει τὸν χριστιανὸ στὴν προσευχὴ καὶ τὸν προσωπικὸ του ἀγῶνα. Γράφει: «*Ὡσπερ γὰρ τις εἰς τὴν προσκαρτέρησιν τῆς εὐχῆς διάζεται ἑαυτὸν καὶ ἄγγει, ἕως οὗ τοῦτο κατορθώσῃ, ὁμοίως ἐὰν θέλῃ, καὶ εἰς πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιτηδεύματα διάζεται ἑαυτὸν καὶ ἐθίζει ἔθος ἀγαθόν*». Διότι ὅπως κάποιος ἀγωνίζεται στὴν ἐπιμονὴ τῆς προσευχῆς καὶ ἀγωνιᾷ, μέχρι ν' ἀποκτήσει τὸ χάρισμα τῆς ἀληθι-

νῆς προσευχῆς, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἂν θέλει, σ' ὄλους τοὺς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς ἀγωνίζεται καὶ προσπαθεῖ καὶ συνηθίζει τὸν ἑαυτό του στὴν ἀγαθὴ ζωὴ.

«Καὶ ἡμεῖς τοίνυν διασώμεθα καὶ ἄγξομεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ μὴ θελούσης τῆς καρδίας, καὶ εἰς τὴν πραότητα καὶ εἰς τὴν ἀγάπην, δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν ἐν πίστει καὶ ἐλπιδὶ καὶ ἀγάπῃ ἀδιαλείπτως»³¹.

Ὁ Κύριος μᾶς προτρέπει: «**Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶος εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε ἀνάπαισιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν**» (Ματθ. 11, 29).

Ὁ πρῶος «διηνεκῶς ἐν λιμένι κἀθηται, τῶν ἀπὸ τῆς γῆς κυμάτων ἀπηλλαγμένος, καὶ οὔτε χειμῶνα δέδοικεν, οὔτε ναυάγιον, ἀλλὰ καθάπερ ἐν γαλήνῃ πλέων, ἢ ἐν εὐδίῳ λιμένι καθήμενος, οὕτως ἔλκει τὸν παρόντα βίον πάσης ταραχῆς ἐκτὸς ὧν»³².

Καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη: «Τὸ πάντων αἴτιον τὸ ἀγαθόν», «αὕτη τῆς βασιλείας ἡ θύρα»! Μ' αὐτὴν θὰ μπορέσουμε καὶ τὸ πέλαγος αὐτῆς τῆς ζωῆς νὰ διαπλεύσουμε χωρὶς κύματα ψυχοφθόρου ἄγχους καὶ στὸ γαλήνιο λιμάνι τῆς αἰωνιότητος νὰ φθάσουμε.

Ξέρετε νὰ ὑπομένετε ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος. Καμιά ταραχὴ καὶ ἀδημονία στὴν ψυχὴ του. Ἡ ὑπομονὴ εἶναι δύναμη ποὺ κατευνάζει τὰ θλιβερὰ συναισθήματα καὶπραῦνει τὸν ψυχικὸ πόνον ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς, γράφει ὁ ἅγιος Νεκτᾶριος³³. Στὶς ἀντιξοότητες δὲν διαμαρτύρεται, δὲν φωνάζει, δὲν διεκδικεῖ, δὲν παραπονεῖται. Ἄσκει τὴν αἰώνια ὑπομονὴ ποὺ δὲν τελειώνει μὲ τίποτε. «**Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὕτως σωθήσεται**» (Ματθ. κδ' 13). «*Μετὰ μαρτύρων ὁ τοιοῦτος χορεύει καὶ μετὰ ἀγγέλων παρησιασάσεται*», ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος³⁴.

Ἡ ὑπομονὴ εἶναι τὸ κλειδί γιὰ ὅλες τὶς κλειδαριές (Γκαίτε).

Γιὰ νὰ εἶσαι ὅμως γνήσια ὑπομονετικὸς καὶ νὰ υπερβαίνεις τὸ ἄγχος πρέπει νὰ εἶσαι πρῶτα ταπεινός, γιὰτὶ ἕνας ἀνυπόμο-

νος εἶναι σίγουρα ὑπερήφανος καὶ ἀγχώδης. Ὁ ὑπομονετικὸς εἶναι πάντα εἰρηνικὸς γιὰτὶ πιστεύει στὸ Θεὸ καὶ τὸ λόγο Του³⁵ καὶ ἀκολουθεῖ τὴν προτροπὴ τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ: «*Πρὸς τὰ συμβαίνοντα παρὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, πρῶοι καὶ ἡμεροὶ διαμένοντες*»³⁶.

Ἐνισχύεται δὲ στὶς καθημερινές δυσκολίες ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου: «*Οὐδὲν γὰρ ὑπομονῆς ἴσον καὶ καρτερίας πέτρα γὰρ εἰκεν αἱ δὲ ταραχαί... κύμασιν εἰκόασι προσρηγνυμένοις τῇ πέτρᾳ καὶ διαλυομένοις εἰς οἰκεῖον ἄφρόν»*³⁷.

Πιστεύει καὶ ἐλπίζει εἰς τὸν Θεὸν τὸν σώζοντα, τὸν Θεὸν τῶν οἰκτιρῶν, τὸν Θεὸν τοῦ ἐλέους. Ἀσφαλῶς θὰ εἶναι καλύτερα τὰ θώματα τῆς μέλλουσας ζωῆς. Ἐτσι, τυχὸν ἀπειλὲς ἐπιχειμένων κινδύνων ἀποχρωματίζονται καὶ δὲν μποροῦν νὰ προκαλέσουν ἄγχος καὶ ἀπελπισία στὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο. Μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ (τὸν) Κύριον (Ψαλμ. 83, 14).

Ἐδῶ ταιριάζουν οἱ στίχοι τοῦ Στεφάνου Μπολέτση:

«Κοντὰ Σου

*Κοντὰ Σου, τὸ σκοτάδι φῶς θὰ γίνε
κι ὁ πυρετός, τ' ἄγχος, ὁ τᾶραχος,
γαλήνη.*

Κοντὰ Σου,

*δὲν ἀστράφτει, δὲ βροντᾶ,
δὲν οὐρλιᾶνε καταγίδες.
ὅλα λουσαμένα εἶναι στὸ φῶς,
σὲ χρυσαχτίδες!»*

Καὶ ὁ Γ. Βερίτης σ' ἓνα του ποίημα γράφει:

*"Ἄς ἔρθει κι ἡ βροχὴ καὶ τὸ χαλάξι,
κι ἄς σπάσουν οἱ οὐρανοὶ μ' ὄρμη σὴ
γῆ.*

*Ἐσένα, Θεέ, ἔχω πατέρα: Τί μὲ
νοιάζει,³⁸*

Ἄλλωστε ὅπως γράφει ὁ ἁγιορείτης μοναχὸς Μωϋσῆς: «Ὅλες οἱ νύχτες ξημερώνουν, ὅλοι οἱ χειμῶνες φέρνουν Ἄνοιξη, κανένα σύννεφο γιὰ πάντα δὲν μένει»³⁹.

“Όμως ἀμείλικτο προβάλλει τὸ ἐρώτημα: Γιατί εἶναι γεμάτη ταραχή ἡ ζωὴ μας καὶ μᾶς κάνει νὰ αισθανόμαστε ἄγχος καὶ ἀνασφάλεια καὶ ἀθυμία μέχρι καὶ ν’ ἀρωσταίνομε;

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὸ ἐξηγεῖ: «*Οὐκ ἐν βίος ἀταλαιπώρητος... Οὐ γὰρ ἔστι θλίψεως χωρὶς, οὐκ ἔστι πόνων χωρὶς, οὐκ ἔστιν ἀθυμίας ἐκτὸς τὸν παρόντα βίον διελθεῖν*»⁴⁰. Καὶ «*Πολλῆς γέμει ταραχῆς ἡμῶν ἡ ζωὴ καὶ θορύβων μεστὸς ὁ παρῶν βίος ἐστίν. Ἄλλ’ οὐ τοῦτὸ ἐστὶ τὸ χαλεπὸν, ἀγαπητοί... μὴ τὰ πράγματα τῆς ἀταξίας αἰτιώμεθα, ἀλλὰ τοὺς οὐ δυναμένους αὐτοῖς εἰς δέον χρήσασθαι καὶ πάσης ἀθυμίας ἀπαλλάττειν ἑαυτούς. Ἡ γὰρ ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος, οὐχὶ τούτων ἐστὶ περιπέτεια, ἀλλ’ ἡμεῖς καὶ ἡ ἡμετέρα διάνοια ὡς ἐὰν αὐτὴ καλῶς ἡμῖν ἢ κατεσκευασμένη, κἂν μυριοὶ πανταχόθεν ἐγείρωνται χειμῶνες, ἐν γαλήνῃ καὶ λιμένι καθευδόμεθα διαπαντός*»⁴¹.

Ἡ ζωὴ μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ μεγάλη ταραχὴ καὶ ὁ βίος αὐτὸς κατάμεστος ἀπὸ θορύβους. “Όμως δὲν εἶναι αὐτό, ἀγαπητοί, τὸ φοβερό...

“Ἄς μὴ κατηγοροῦμε τὰ πράγματα γιὰ τὴν ἀταξία αὐτὴ, ἀλλ’ ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν ὅπως πρέπει, καὶ ν’ ἀπαλλάσσουν ἔτσι τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ κάθε λύπη. Γιατί ἡ ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος δὲν εἶναι φυσικὸ ἐπακόλουθο τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τὰ δημιουργοῦμε ἐμεῖς καὶ ἡ ψυχὴ μας· γιατί, ἂν αὐτὴ εἶναι καλὰ συγκροτημένη, κὶ ἂν ἀκόμη ξεσηκώνονται ἀπὸ παντοῦ ἄπειρες τρικυμίες, θὰ ἠουχάζουμε συνεχῶς μέσα σὲ γαλήνη καὶ σὲ λιμάνι.

Καὶ ποῖο φάρμακο κατὰ τοῦ ἄγχους μᾶς συνιστᾷ; Νὰ τί γράφει: «*Ὅταν εἰς ἀπορίαν τὰ πράγματα ἐμπέση, τότε μάλιστα ἐλπίζε. Τότε γὰρ μάλιστα ὁ Θεὸς ἐπιδείκνυται τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν... Μὴ δὴ πρόσεχε τῇ φύσει τῶν πραγμάτων εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλλόντων, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ τῇ τὰ ἀπεγνωσμένα εἰς ἐλπίδας ἀγούσῃ χρηστὰς*»⁴². “Όταν τὰ πράγματα περιέλθουν σὲ ἀδιέξο-

δο, τότε πρὸ πάντων ἐλπίζε. Διότι τότε πρὸ πάντων ὁ Θεὸς δείχνει τὴ δύναμή Του.

Μὴ λοιπὸν προσέχεις πρὸς τὰ φυσικὰ πράγματα, ποὺ ὀδηγοῦν σὲ ἀπόγνωση, ἀλλὰ ἔχε στραμμένη τὴν προσοχή σου πρὸς τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν κατὰσταση τῆς ἀπογνώσεως σὲ καλὲς ἐλπίδες.

Διότι, στὸν πιστὸ χριστιανὸ ποὺ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τὸν χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, «τῆς θλίψεως ἢ φύσει τὰ ἐναντία κατασκευάζειν εἴωθε, προσοχήν, συντριβὴν διανοίας, συντεταγμένην γνώμην, εὐλαβείας ἐπίτασιν»⁴³. Καὶ «*Δεσμός γὰρ τίς ἐστὶν ἢ θλίψις ἀρραγῆς, ἀγάπης αὔξησις, κατανύξεως καὶ εὐλαβείας ὑπόθεσις*»⁴⁰. Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε: «*Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν*» (Ρωμ. ε’ 3).

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Πράγματι θὰ μποροῦμε νὰ υπερβαίνουμε τὸ ἄγχος μὲ τὶς νοσηρὲς ἐπιπτώσεις του, ὅταν ἐμπιστευόμαστε στὴν ἀγάπη καὶ τὴν πατρικὴ πρόνοια τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ «... ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ὑ(ή)μῶν (Α’ Πέτρ. ε’ 7) καὶ βιώνουμε ἐντὸς μας τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «*Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω*» (Ἰωάν. ιδ’ 27) καὶ «*ἰδοὺ ἐγὼ μεθ’ ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος*» (Ματθ. κη’ 20). Θὰ βαδίζομε δὲ ἐν μέσῳ τῶν δυσκολιῶν τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐπαναλαμβάνοντας μὲ τὸν Ψαλμῶδο:

*«Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου
τίνα φοβηθήσομαι;
Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου
ἀπὸ τίνος δειλιάσω;*

*Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου;
παρ’ αὐτῷ γὰρ τὸ σωτήριόν μου»*
(Ψαλμ. κοτ’ 1, ξα’ 1).

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΧΡ. ΡΑΓΙΑ
Καθηγήτρια Ψυχιατρικῆς Νοσηλευτικῆς
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Lader M. Psychosomatic and psychophysiological aspects of anxiety. In: Hill OW, ed. Modern trends in psychosomatic medicine 2. London, Butterworths, 1970: 35 - 52.
2. Ραμπαδίλα Α. 'Αγχώδεις και συναφείς διαταραχές. Στό: Γ. Ν. Χριστοδούλου και συν. Ψυχιατρική, 1ος Τόμος. 'Αθήνα, ΒΗΤΑ, 2000: 372 - 385.
3. Meares A. The management of the anxious patient. Philadelphia, Saunders, 1963: 16 - 17.
4. Horney K. Οι συγκρούσεις του έσωτερικού μας κόσμου. 'Αθήνα, 'Εκδόσεις Α. Καραβία, 1967: 27, 43.
5. Wilson HS, Kneisl CR. Psychiatric nursing. 4th ed., Redwood City CA, Addison - Wesley, 1992: 114, 882.
6. Fisher WF. Theories of anxiety. New York, Harper and Row Publishers, 1965: 442, 53, 55.
7. Peplau HE. Interpersonal relations in nursing. New York, Putnam's Sons, 1952: 126, 192.
8. Sullivan HS. The psychiatric interview. New York, N. W. Norton & Co, 1954: 219.
9. Ραγιά 'Α. Νοσηλευτική ψυχικής υγείας - Ψυχιατρική νοσηλευτική. Γ' Έκδοση, 'Αθήνα, 2001: 203 - 216.
10. Tillich P. The courage to be. Clinton, Mass., Yale University Press, 1952: 41.
11. Γαρυφάλου Γ. Γενικευμένη άγχώδης διαταραχή: Επιδημιολογικά δεδομένα. Ψυχιατρική, 2002, 13(1): 6 - 9.
12. Pearce J, Newton S. The conditions of human growth. New York, The Citadel Press, 1963: 34.
13. Fortinash KM, Holoday - Worret PA. Psychiatric nursing care plans. St. Louis, Mosby, 1991: 11, 13.
14. Tournier P. The healing of persons. New York, Harper and Row Publishers, 1965: 42, 53, 55.
15. Μπαλογιάννη Σ. Ι. Ποιμαντική Ψυχολογία. Θεσσαλονίκη, 'Εκδόσεις Π. Πουρνάρα, 1980: 215.
16. Κορναράκη Ι. 'Η νεύρωση ως «άδαμικόν πλέγμα». Συμβολή εις την ποιμαντικήν Θεολογίαν. Θεσσαλονίκη, 1966: 94 - 96.
17. Μηλίγκου Μ. 'Η ιατρική τής προσωπικότητας στην 'Ελλάδα. «'Ακτίνες» Οκτωβρίου 2001: 242 - 247.
18. Τριανταφυλλίδη Ι. Κ. Θρησκεία - πνευματικότητα και 'Ιατρική. 'Ιατρική 2000, 78 (2): 123 - 130.
19. Πορφύρη Π. 'Η υπέρβαση του άγχους στη ζωή των νέων. «'Ακτίνες», Δεκεμβρίου 1999: 304 - 311.
20. 'Από τὸ άγχος στην έλπίδα. «ΖΩΗ», 19 Σεπτεμβρίου 2002: 130.
21. 'Η άσθένεια του 21ου αιώνα. «ΖΩΗ», 26 Δεκεμβρίου 2002: 192.
22. Μ. Βασιλείου. Είς 'Εξαήμερον. PG 29, 37D - ΕΠΕ 4, 016.
23. Μ. Βασιλείου. 'Ομιλία εις τὸν ΛΓ' Ψαλμόν. PG 29, 376BC - ΕΠΕ 5, 238.
24. 'Ισιδώρου Πηλουσιώτου. 'Επιστολή εις Θεόφιλον, PG 78, 512B.
25. 'Ισιδώρου Πηλουσιώτου. 'Επιστολή εις 'Αλέξανδρον ποιητήν, PG 78, 532 - 533.
26. Μ. Βασιλείου, 'Ηθικά. PG 31, 868.
27. 'Ιωάννου Χρυσοστόμου, PG 57, 283.
28. 'Αββά Νείλου. Περί προσευχής, PG 79, 1172.
29. 'Ιωάννου Δαμασκηνού. PG 95, 1444A.
30. 'Ιωάννου Χρυσοστόμου. Περί ευχής, PG 64, 461D, 465B.
31. Μακαρίου Αιγυπτίου, Λόγος ΙΘ'. Φιλοκαλία τῶν νηπιτικῶν και άσκητικῶν. Θεσσαλονίκη, Πατερικά 'Εκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», 1985, 19, 7 - 19, 8 - 350 - 353.
32. 'Ιωάννου Χρυσοστόμου, PG 54, 471.
33. 'Αγίου Νεκταρίου Κεφαλά. Τὸ γνῶθι σαυτόν. 3η έκδ. 'Αθήνα., 'Εκδόσεις «Ο 'Αγιος Νικόδημος» 1904: 61.
34. 'Ιωάννου τής Κλίμακος PG 88, 704D.
35. Μοναχοῦ Μωϋσέως 'Αγιορείτου. 'Η ειρήνη τῶν ἀρετῶν και ἡ ταραχή τῶν παθῶν. 'Εκδοση 6η, 'Αθήνα, 'Εκδόσεις «Τήνος» 1990: 35.
36. Μαξίμου του 'Ομολογητοῦ. PG 91, 417D.
37. 'Ιωάννου Χρυσοστόμου, PG 52, 677.
38. Βερίτη Γ. Ποίημα: 'Απλά δυὸ λόγια. "Απαντα, 5η έκδ. 'Αθήνα, 'Εκδόσεις «Δαμασκός», 1982: 130 - 131.
39. Μοναχοῦ Μωϋσέως 'Αγιορείτου. 'Επιστροφή ἀπὸ τὴν 'Αμερική. 'Αθήνα, «'Ακρίτας», 1999: 114.
40. 'Ιωάννου, Χρυσοστόμου. Πρὸς Φιλιππησίους. 'Ομιλία ΙΕ'. PG 62, 294 - 295 - ΕΠΕ 22, 64 - 68.
41. 'Ιωάννου Χρυσοστόμου. Περί εἰμαρμένης τε και προνοίας. Λόγος Α' PG 50, 749 - 750 και PG 63, 634, 687 - ΕΠΕ 34, 544 - 548.
42. 'Ιωάννου Χρυσοστόμου. Εἰς τὸν ΡΙΖ' (117) Ψαλμόν. PG 55, 332 - ΕΠΕ 6, 582 - 583.
43. 'Ιωάννου Χρυσοστόμου. Εἰς τὸν ΡΜΑ' Ψαλμόν, PG 55, 443.

ΑΚΤΙΝΙΚΕΣ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΕΧΟΥΣ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ

Αξιόλογες και διεθνούς προβολής επιτυχίες, κατά τον Τουρκικό τύπο, κάνουν την Τουρκία τον τελευταίο καιρό να αισθάνεται υπερήφανη για τον αναπτυσσόμενο δυναμισμό της που εΐναι: κατάκτηση ευρωπαϊκού και παρ' όλιγον παγκοσμίου κυπέλου ποδοσφαίρου (3η στη σειρά), επιτυχία στο διεθνή διαγωνισμό καλλιστητών, επιλογή τουρκικής ταινίας στο φεστιβάλ των Καννών και τουρκικού τραγουδιού στο διαγωνισμό της Eurovision. Οι κατακτήσεις αυτές την εξύψωσαν ακόμη περισσότερο στις συνειδήσεις πολλών, έντος και εκτός της χώρας αυτής, οι όποιοι συνεπέραναν ότι ή Τουρκία δέν διαφέρει όντως από την Ευρώπη. Τό ζητούμενο όμως στη σχέση της με τον ευρωπαϊκό χώρο και τον υπόλοιπο κόσμο που την παρακολουθεί εΐναι ή Δημοκρατία της. Γι' αυτό, οι κατωτέρω επισημάνσεις, οι σχετιζόμενες και με την Ελλάδα, που προκύπτουν από νέα στοιχεία, πιστεύομε ότι συμβάλλουν στην εξαγωγή όρθοτέρων συμπερασμάτων για την σημερινή κατάσταση της χώρας αυτής, που «θέλει», σώνει και καλά, να γίνει ευρωπαϊκή γειτόνισσα και συμπαίκτρια στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά μας δρώμενα:

Γεγονός πολλά υποσχόμενο στην Τουρκία υπήρξε κατ' αρχήν ή 23η Απριλίου 1920, όταν πραγματοποιήθηκε εκεί (στην Άγκυρα) ή πρώτη μεγάλη έθνική συνέλευση, που άπετέλεσε τη γενέθλια ήμερα της νεώτερης ιστορίας της με τους έξης καινούργιους προσανατολισμούς: κατάργηση του χαλιφάτου, χωρισμός του κράτους από την παλαιά θεοκρατική ήγεσία του, είσα-

γωγή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, χειραφέτηση της γυναίκας, ευρωπαϊκά ένδύματα, Γρηγοριανό ήμερολόγιο, ύποχρεωτική έπωνυμία, έξευρωπαϊσμός των σχολικών μαθημάτων, καθιέρωση του λατινικού αλφαβήτου κ. ά. Όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις δημιούργησαν, όπως πίστεψαν και πιστεύουν πολλοί και σήμερα, ένα ιστορικό σύνορο που χωρίζει ή θα χωρίζε όριστικά την παλαιά από τη νέα Τουρκία. Ό ήρωας όμως που πρωτοστάτησε στις ως άνω αλλαγές και τις επέβαλε, ό γνωστός δηλαδή Κεμάλ Ατατούρκ, ήταν ένας στρατιωτικός δικτάτωρ που «έφτιαξε» τό κράτος του, ενώ εΐναι γνωστό ότι στις δημοκρατικές χώρες τό κράτος έγκαθιδρύει τό στρατό. Κατασκευάθηκε ως εκ τούτου ένα Σύσταγμα, τό όποιον έξακολουθεί και κυριαρχείται από στρατοκρατικές αντιλήψεις με τά γνωστά και μη έπιδεχόμενα όποιαδήποτε αλλαγή, από την έποχή εκείνη ως σήμερα, άρθρα του (2, 103, 118, 174). Αυτό τό τόσο σοβαρό και άκανθώδες σημείο έπιχειρεί άτυχώς να άντιπαρέλθει σήμερα ή ελληνική έξωτερική πολιτική ευνούντας άκριτως την ένταξη της χώρας αυτής στην Ε. Ε., άντι να διεκδικεί σκανδαλώδως άμφισθητούμενα ελληνικά δικαιώματα. Μιά ματιά όμως στην πρόσφατη έκθεση της 12ης Μαρτίου 2003 του Ευρωκοινοβουλίου¹, που καλύπτει την περίοδο ως τό 2004 και καθορίζει τις προϋποθέσεις έντάξεώς της, εΐναι άρκετή για να άντιληφθοΐμε τον άρνητικό ρόλο του στρατού στην Τουρκία που περιγράφεται ως έξης σε μία από τις πολλές άναφορές της γι' αυτόν: «Τό πλέον προφανές σημείο, όπου εΐναι άναγκαία ή μεταρρύθμιση, εΐ-

ναί ή θέση τοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατός ἔχει πράγματι πολὺ περισσότερη ἐπιρροή ἀπ' ὅση εἶναι ἐπιτρεπτή σέ ἕνα συνταγματικό κράτος. Τό Ἐθνικό Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἐπικεντρώνει τήν πολιτική ἰσχύ τοῦ στρατοῦ. Ὁ προϋπολογισμός Ἀμυνας εἶναι διαφορετικός ἀπό ἐκεῖνον τοῦ ἐθνικοῦ προϋπολογισμοῦ καί εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἐκτός κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου. Ὁ στρατός ἀσκεῖ ἐπί πλέον μιᾶ ἀπαρδειγμάτιστη ἐπιρροή σέ ἐπιχειρήσεις, στήν παιδεία καί στά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης» (σ. 8).

Οἱ ἐπισημάνσεις αὐτές ὀδηγοῦν περαιτέρω τή σκέψη μας στίς ἐξῆς ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ, δηλαδή τῆς ἄσκησης ἐπιρροῆς τοῦ στρατοῦ σέ ἐπιχειρήσεις, στήν παιδεία καί στά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης μέ πρῶτο στοιχείο τό ρόλο τοῦ ΟΥΑΚ: Πρόκειται γιά τό «Ἴδρυμα Ἀλληλοβοηθείας Στρατοῦ» (Army Mutual Assistance Foundation) πού ἰδρύθηκε παλαιότερα γιά νά ἐξασφαλίζει πιστώσεις γιά ἀπόκτηση κατοικίας, δάνεια καί ἄλλες οἰκονομικές διευκολύνσεις σέ ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἦδη ἔχει ἐξελιχθεῖ σέ ἕνα πανίσχυρο οἰκονομικό ὄργανισμὸ μέ διομηχανικές δραστηριότητες, μέ συμμετοχή σέ πολλὰ διομηχανικά κέντρα τῆς Τουρκίας, ἔχοντας ἐπίσης ὑπὸ τὴν ἰδιοκτησία του δεκάδες καταστήματα σέ ὅλη τὴ χώρα². Ποιὸς μπορεῖ νά ἐξαλείψει τὸ μέγιστο αὐτὸ οἰκονομικὸ προνόμιο, πού δὲν θά θελήσει ποτὲ νά ἀπωλέσει ὁ τουρκικὸς στρατός, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ εὐνοια αὐτὴ δημιουργεῖ μιᾶ ξεχωριστὴ πλουτοκρατικὴ τάξη ἀνάμεσα στήν ὑπόλοιπη δεινοπαθοῦσα ἀστική κοινωνία; Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιο γιὰ τὴ ἄνωγαν ἡγεσία τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀποβάλλει συνεχῶς ἀπὸ τὶς τάξεις του ὁποιοδήποτε κατώτερο καί ἀνώτερο ἀξιωματικὸ πού πρόσκειται στήν ἰσλαμικὴ ἰδεολογία³, ὅπως ἐπίσης δὲν εἶναι ἄσχετη καί ἡ δήλωση τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς E. E. G. Verheugen, ὅτι: «Οἱ Τούρκοι πιστεύουν ὅτι ἡ E. E. θά πρέπει νά προσαρμόσει τὶς θέσεις της μέ βάση τὶς ἐπιθυμίες τῆς Τουρκίας καί

ὄχι τὸ ἀντίθετο»⁴. Ἀλλὰ καί σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν παιδεία, ἡ στρατιωτικὴ ἐπιρροή σ' αὐτὴν εἶναι δεδομένη καί σκανδαλώδης. Ἀρκεῖ νά δεῖ κανεὶς τοὺς «Κανονισμοὺς Διδασκαλίας Γνώσεων Ἐθνικῆς Ἀσφαλείας» πού διδάσκονται ἀπὸ Τούρκους ἀξιωματικούς στὰ σχολεῖα ἐπὶ τὴ βάση προγράμματος τοῦ Τουρκικοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης καί ὄχι τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας⁵. Ὅλα τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ καί ὀρισμένα ἄρθρα τοῦ Συντάγματος σέ σχέση μέ τὸν εὐρύτερο ἐθνικὸ καί προστατευτικὸ ρόλο τοῦ στρατοῦ ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν θεματοφύλακα στήν Τουρκία ὑπαγορεύουν καί στά μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας νά ἀναγορευεῖται ὁ στρατός ὡς ὁ ἀναμφισβήτητος κεντρικὸς φορέας τοῦ κράτους καί νά τίθεται στὸ ἀπυρόδμητο.

Ἐν τούτοις, παρακολουθώντας ὁ ἀναγνώστης τὶς τρέχουσες ἐξελίξεις στὸν ὑπὸ συζήτηση χώρο, μέ μιᾶ νέα Κυβέρνηση μέ ἰσλαμικὸ προσανατολισμὸ ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καί μέ τὶς ἀντίρροπες δυνάμεις τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴν ἄλλη, διερωτᾶται ἂν οἱ ἐξελίξεις αὐτὲς θά ὀδηγήσουν πρὸς δημοκρατικὴ κατεύθυνση. Τὸ χειρότερο εἶναι ἀκόμη, ὅτι ἡ σημερινὴ Κυβέρνηση εὐρίσκει μέ τὸν ἰσλαμικὸ προσανατολισμὸ τῆς ἐνέργειας, ὅπως ἡ πρόσφατη ἐξ ἀναγκασμοῦ λόγῳ ἰσχυρῆς πιέσεως τῶν στρατιωτικῶν ὑπογραφῆ ἀπολύσεως 18 ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν⁶ μέ τὴν κατηγορία ἀνάπτυξης ἰσλαμικῆς δραστηριότητας καί μπροστὰ ἐπίσης σέ συνεχεῖς προστιθέμενες πλεκτάνες γιά τὴν πτώση της.

Ἀνεξαρτήτως ὅλων τῶν ἀνωτέρω, ἡ σημερινὴ τουρκικὴ κυβέρνηση μέ ἀναμφίβολο ἰσλαμικὸ φρόνημα δίδει τὸ ἰσλαμικὸ παρὸν σέ Ἀνατολὴ καί Δύση, ὅπου ἀγγέλλεται τὸ ἰσλαμικὸ μήνυμα. Σέ ὅλες τὶς συναντήσεις πού γίνονται τὸν τελευταῖο καιρὸ μεταξύ μουσουλμάνων καί χριστιανῶν διατυπώνεται ἔντονα ἡ ἄρνηση τοῦ ἐπιθετικοῦ

ρόλου του Ισλάμ, ενώ οι αντιλήψεις που κυριαρχούν σ' αυτές τείνουν να επιβεβαιώσουν το «πολιτικῶς ἀναγκαῖον» τῆς συνύπαρξης του Ισλάμ στην οικόδομησιν μιᾶς νέας πλουραλιστικῆς Εὐρώπης⁷. Ὅμως τὸ γεγονός ὅτι οἱ Τούρκοι νόθευσαν βασικὲς ἀρχές του Ισλάμ, εἰσήγαγαν τὴ δουλεία καὶ κατέστρεψαν τὴν παλαιότερη καὶ ἀξιολογότερη πηγή του Ισλαμισμού, τὴ βιβλιοθήκη τῆς Βαγδάτης⁸, σηματοδοτεῖ τὸν κίνδυνο καταστροφῆς του εὐρωπαϊκοῦ καὶ του ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δοθείσης καὶ τῆς κατὰ καιροὺς ἐκπεφρασμένης ἀντίληψης ὅτι «the World owes Turkey a living». Τὸ γεγονός ἐν τούτοις ὅτι εἴμαστε χριστιανοί, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἰδικότερα προϋποθέτει τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἐλευθερία κάθε ἀνθρώπου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας, καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς προστασίας του ἐμπορεῦται αὐτομάτως ἀπὸ τοὺς κανόνες τῆς πίστεώς μας αὐτῆς, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ συμπεριφορά μας πρὸς μουσουλμάνους καὶ πρὸς τὸ τουρκικὸ ἰσλαμικὸ στοιχεῖο πρέπει νὰ ὑπαχθεῖ σὲ «φτιαχτοὺς κανόνες» ὑπὲρ τῆς δῆθεν ἀλληλοκατανοήσεως μεταξὺ τῶν λαῶν, δεδομένης καὶ τῆς ἐπικρατούσας ἰσλαμικῆς ἀντίληψης, ὅπως π.χ. διατυπώνεται ἐπισήμως ἀπὸ τὸ «Ἴδρυμα Διεθνoῦς Ἰσλαμικοῦ Κηρύγματος», ποῦ ἐδρεῦει στὴ Λιβύη, ὅτι: «Τὸ Ἰσλάμ προηγῆθηκε τῶν ὑπολοίπων θρησκειῶν καὶ δογμάτων στὴν ἐπισήμανση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων»⁹.

Πέραν τῶν ἤδη ἀναφερθέντων, οἱ σχετικοὶ μὲ τὴν ἰσλαμικὴ Τουρκία προβληματισμοὶ ἀγγίζουσιν κατ' ἐπέκταση καὶ τὸ ἀνώτατο ὀρθόδοξο καθίδρυμα, στὸ ὁποῖο προσβλέπει ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ τὸ ὅποῖον ἐπηρεάζει τὶς ἑλληνοτουρκικὲς σχέσεις, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως. Τὶς νέες Τουρκικὲς θέσεις γι' αὐτὸ, ποῦ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παρακολουθήσομε, παρουσιάζει στὴν πρόσφατη διδακτορικὴ διατριβή του (2003) ὁ διδάσκων σήμερα στὸ Τμή-

μα Διεθνῶν Σχέσεων τοῦ «Τεχνικοῦ Πανεπιστημίου Γιλντίς» κ. Elcin Macar. Καὶ μόνο ὁ τίτλος τῆς ἐκ 357 σελίδων δημοσιευμένης στὴν Κωνσταντινούπολη διατριβῆς αὐτῆς: «Πατριαρχεῖο τῶν Ρωμηῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως»¹⁰, μαρτυρεῖ καὶ προδίδει τὸ περιεχόμενον καὶ τὶς ἐκπεμπόμενες τουρκικὲς προθέσεις. Γιὰ τὴ συγγραφή τοῦ νέου αὐτοῦ ἔργου ὁ κ. Macar δέχθηκε τὴ χορήγηση ὑποτροφίας ἐνὸς ἔτους τοῦ «Ἰδρύματος Ὠνάση» καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ συνδρομὴ πολλῶν ἐπωνύμων Τούρκων καὶ Ἑλλήνων καθηγητῶν, ἐνῶ ἡ ἔρευνά του τὸν ὀδήγησε, μεταξὺ ἄλλων πολλῶν, νὰ ἐκθέσει τὶς ἀπόψεις του καὶ γιὰ τὸν «παράγοντα Χριστόδουλο», ποῦ ἔχει διαφορὰς μὲ τὸν πατριάρχη στὰ θέματα μητροπόλεων «τῶν νέων χωρῶν» ὅπως τὰ νησιά «Μυτιλήνη, Λήμνος, Σάμος, Χίος, ἡ βόρειος Ἑλλάς» καὶ τὰ Γραφεῖα στὶς Βρυξέλλες καὶ στὴν Ἑλλάδα (σσ. 280 - 282) καὶ στὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ Ὁθωμανικὸ Κράτος, μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), γλύτωσε τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν Καθολικὴ, ποῦ θὰ εἶχε ἀφανισθεῖ καὶ ὅτι τὸ πατριαρχεῖο ὑπῆρξε «Οἰκουμενικὸ» μόνο κατὰ τὴν περίοδο τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (σσ. 301 - 302).

Οἱ συλλογισμοὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ δὲν εἶναι παράδοξοι σ' αὐτοὺς ποῦ γνωρίζουσιν, ὅτι ἡ Τουρκία διατηρεῖ τὸ ἰσλαμικὸ ἐνδύμα, μὲ τὰ ἀνεξίτηλα σημάδια τοῦ παρελθόντος, ποῦ προδικάζουσιν καὶ τὸ μέλλον της, ἀφοῦ ἡ μὴ δυνάμενη νὰ ἀλλοιωθεῖ ὡς διὰ μαγείας ἱστορία αἰῶνων, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἑκατοντάδες τόμους τῶν ὀθωμανῶν ἱστορικῶν, τὰ ἄπειρα πολιτισμικὰ μνημεῖα, δημιουργημένα ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Ισλάμ, ἀλλὰ καὶ οἱ διαμορφωμένες πολιτικὲς, κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς καταστάσεις δὲν μποροῦν νὰ διαγραφοῦν. Ἐν τούτοις, σημαῖνον γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλληνας εἶναι, ὅτι: Ὁ ταυτόχρονος ἰσλαμικὸς καὶ εὐρωπαϊκὸς προσανατολισμὸς τῆς μόνο σημεῖα συνεχoῦς τριβῆς δημιούργησε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ προκαλεῖ στὸν ἑλληνικὸ χῶρον. Τὸ πεδῖον

δυναμικῆς κινήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι εὐρύτερο, ὅταν ἡ Ἑλλάδα δὲν συναντᾷ ἔμπροσθέν της μιὰ ἐπιδημικὰ μόνο ἐξευρωπαϊσμένη Τουρκία.

Καὶ θὰ προσέθετα ἀκόμη: ἀλλοίμονο στὴν τύχη τῆς μελλούσης Ἑλλάδος, ἂν ἀπαλείψει ἀπὸ τὴ μνήμη της, ὅτι ὁ προαναφερθεὶς μεταρρυθμιστὴς τῆς Τουρκίας καὶ δῆθεν φορέας εὐρωπαϊκῶν ἀντιλήψεων, ὁ Κεμάλ Ἀτατούρκ, μετέτρεψε τὸν ἀλησμόνητο στοὺς Ἕλληνες μικρασιατικὸ χῶρο σὲ ἓνα νεκροταφεῖο πολιτισμῶν, ὅπου εἶχαν ἀναδειχθεῖ οἱ πρωτοποριακοὶ Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ ἐπιστήμονες τῆς ἀνθρωπότητος, ποὺ ἐμπέδωσαν τὴν ἠθικότητα, ἐμβάθυναν στὴν θρησκευτικότητα καὶ στέρησαν προπαντὸς τὴν ἀπωλεσθεῖσα ἐκεῖ καὶ ματαίως ἀναζητουμένη Δημοκρατία. Οἱ Χριστιανοὶ στοὺς χῶρο αὐτὸ ἀποτελοῦσαν τὸ 1890 τὸ 30% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ σήμερα δὲν ὑπερβαίνουν τοὺς 150.000 μόνο. Δὲν ἦταν ἄλλωστε τυχαία ἡ πρόσφατη δήλωση τοῦ τ. προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Valery Giscard D' Estaing, ποὺ ἰσχυρίσθηκε, ὅτι: «Ἡ Τουρκία δὲν εἶναι εὐρωπαϊκὴ χώρα καὶ μὲ τὴν ἐνταξί της θὰ ἐπέλθει τὸ τέλος τῆς Ε. Ε.». Στὴν ἀρνηση αὐτή, νὰ μὴ ἐνταχθεῖ ἡ Τουρκία στὴν Ε.Ε., προστίθενται καθημερινῶς νέα ἐπιχειρήματα προσωπικοτήτων τῆς Εὐρώπης, ὅπως ἐκεῖνα τοῦ Συνεδρίου τῶν γερμανῶν καθολικῶν ἐπισκόπων τῆς 26 Σεπτεμβρίου 2003 στὴν πόλη Fulola¹¹ καὶ τὰ ἄπειρα ἄρθρα καὶ οἱ ἐπιστολὲς πολιτικῶν καὶ ἰδιωτῶν σὲ ἐφημερίδες, ποὺ ἀδυνατοῦμε νὰ ἀναγράψουμε στοὺς στενοὺς αὐτοὺς χῶρο.

Ἡ προτιθέμενη λοιπὸν νὰ ἐνταχθεῖ στὴν Ε. Ε. Τουρκία μὲ τὶς προϋποθέσεις αὐτές, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γνωστὲς καὶ μὴ διαγραφείσες ἀκόμη δηλώσεις, ὅτι θὰ χρησιμοποιήσει βία στὴν περίπτωση ἐπέκτασης τῆς ἐλληνικῆς αἰγιαλίτιδας ζώνης, ἠῤῥησε ἔτι περισσότερο τὶς παραβιάσεις τοῦ ἐναερίου χώρου καὶ οἱ προθέσεις της στοὺς θέματα αὐτὰ

προβάλλονται ὡς ἀμετακίνητες, ὅπως ὠμὰ τὶς ἔχει ἀποκαλύψει ὁ πρῶην ἀρχηγὸς τῆς τουρκικῆς ἀεροπορίας στρατηγὸς Halil Sözer: «Δὲν μπορεῖ νὰ προστατευθεῖ ἡ Δ. Ἀνατολία χωρὶς νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο... Τὰ τουρκικὰ ἀεροσκάφη ποὺ φθάνουν ὡς τὰ 6 μίλια τοῦ ἐλληνικοῦ ἐναερίου χώρου θέλουν νὰ ὑπογραμμίσουν τὴν μὴ ἀναγνώριση τῶν 10 μιλίων. Οἱ πτήσεις μας στοὺς Αἰγαῖο ὑπεράνω τῶν 3000 καὶ πλέον νήσων ἐνισχύει τὴν ἱκανότητα τῶν τουρκικῶν ἀεροπορικῶν δυνάμεων καὶ ἡ τουρκικὴ πλευρὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὶς ἐκπαιδευτικὲς πτήσεις της στοὺς Αἰγαῖο»¹². Ἐμφανὴς πλέον εἶναι ἐδῶ καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς συνεκμετάλλευσης τῶν πετρελαίων τῆς ἐλληνικῆς θάλασσας, ὅπως ἐπίσης προβάλλεται κατὰ καιροῦς.

Παρ' ὅλα ὅμως αὐτά, ἡ Τουρκία σήμερα μὲ τὰ δυσεπίλυτα οικονομικὰ προβλήματα τῆς, μὲ πληθωρισμὸ ποὺ ἀνέρχεται σὲ ἐτήσια βάση στὰ ὕψη τοῦ 60%, μὲ τὰ 15 καὶ πλέον ἑκατομμύρια τῶν Ἀλεβήδων¹³ ποὺ ἀποτελοῦν προέκταση τοῦ Σιτίτισμοῦ, ἀντιμετωπίζει στὸν ἐσωτερικὸ καὶ ἐξωτερικὸ της περίγυρο, ὡς καὶ στὴ νέα ἐπιδεινωθεῖσα τὴν περίοδο αὐτὴ σχέση της μὲ τὴν ΗΠΑ ἄλλα, ἐξ ἴσου δύσκολα, προβλήματα: Σύμφωνα μὲ τὸν ἀμερικανικὸ τύπο, οἱ ΗΠΑ δὲν θεωροῦν πλέον τίποτε ὡς δεδομένο στὶς σχέσεις τους μὲ τὴν Τουρκία. Ὁ κ. Colin Powell π.χ. διαπραγματευόμενος τὸ ὕψος τῆς ἀμερικανικῆς δότηθειας πρὸς τὴν Τουρκία, κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἰρακινῆς κρίσης δήλωσε σὲ δύο Τούρκους ὑπουργοὺς τὰ ἐξῆς ἀσυνήθιστα: «Θέλομε νὰ εἶσθε μαζί μας, ἀλλὰ μποροῦμε νὰ κάνομε καὶ χωρὶς ἐσᾶς»¹⁴, ἐνῶ γειτονικὲς χώρες, ὅπως ἡ Συρία καὶ τὸ Ἰράν, εἶναι ἐξ ἴσου ἀνήσυχες μὲ τὸ δεδομένο δημιουργίας ἐνὸς Κουρδικοῦ κράτους ποὺ θὰ ἐνώσει τοὺς Κούρδους στὶς περιοχὲς αὐτὲς μαζί μὲ ἐκείνους τῆς Τουρκίας. Μὲ τὰ σημερινὰ συνεχῶς διευρυνόμενα δεδομένα, ὅπως τὸ πρόσφατο ὀγκῶδες καὶ σοβαρὸ σύγγραμμα ἀμερικανοῦ ἱστορικοῦ γιὰ τὴν ἱστορία τῶν Κούρδων¹⁵ καὶ

άλλα επίσης σοβαρά Ίδρύματα Στρατηγικών Έρευνών, όπως το «Foreign Policy in Focus» και η «Federation of American Scientists», που σχεδιάζουν χάρτες, περιλαμβανόμενους και στο Διαδίκτυο, σε συνεργασία με το Κουρδικό Ίνστιτούτο των Παρισίων και το Κουρδικό Ίνστιτούτο της Ούασιγκτον, και σε συνεργασία επίσης με το Ισραήλ, που επιδιώκει την ίδρυση ανεξάρτητης Κουρδικής εστίας για τον έλεγχο της περιοχής¹⁶, μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι ο διαμελισμός της Τουρκίας είναι προβλεπόμενος. Ναι, είναι δυνατή η απελευθέρωση των Κούρδων, διότι την επιδιώκουν επίμονα τώρα ζητώντας συμμετοχή στη διακυβέρνηση του Ιράκ (όπου υπάρχουν 3,5 εκατομμύρια Κούρδοι), πολιτισμική αυτονομία, και αν όχι, πλήρη ανεξαρτησία. Μήπως όμως οι ισχυρές αυτές πιέσεις θα οδηγήσουν τους Τούρκους στρατιωτικούς στη διέξοδο ενός νέου πραξικοπήματος, μετά από εκείνα των ετών 1960, 1971 και 1980; Διόλου άπιθανο.

Εν όψει των εξελίξεων αυτών η ελληνική εξωτερική πολιτική θα πρέπει ίσως να διατηρεί στη μνήμη: την συνεχιζόμενη δυσερμηνεία του ελληνικού πολιτισμού, που αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της τουρκικής ελληνογραφίας τους και τους εμποδίζει να κατανοούν τον ελληνικό χώρο, ως και το περιεχόμενο πολλών τουρκικών σχολικών έγχειριδίων, που δυσφημίζουν την Ελλάδα. Θα είναι επίσης άφελής κάθε απόφαση να συνυπογράφονται Συμφωνίες που οδηγούν σε αντιφατικές καταστάσεις, χωρίς την ύπαρξη ενός κώδικα αρχών, που θα έγγυαται τη διαχρονικότητα και αποτελεσματικότητα, χωρίς τη βεβαιότητα της απρόσκοπτης λειτουργίας της Δημοκρατίας στην συνυπογράφουσα χώρα και χωρίς την εφαρμογή των Νόμων και Αποφάσεων των Διεθνών Οργανισμών, αρχές που δεν συνυπάρχουν ως σήμερα στην Τουρκία. Άλλωστε και το Βατικανό με νέες δηλώσεις του (26 - 5 - 2003) αντιτίθεται για τους λόγους αυτούς στην ένταξη της Τουρκίας

στην Ε. Ε. Δεν είναι εξάλλου δικαιολογημένη ή επικρατούσα μεταξύ των Ελλήνων μυθοποιημένη αντίληψη, ότι η Τουρκία διαθέτει «ίκανους διπλωμάτες», «διορατικούς» κ.λ.π., όπως χαρακτηρίζονται με ήττοπάθεια στον ελληνικό προφορικό και γραπτό λόγο. Άρκει να θυμηθούμε εδώ π.χ. όσα ισχυρίσθηκε το 1980 για το Κυπριακό, που εξακολουθεί να κρατά δέσμια την Τουρκία, ο διακεκριμένος διεθνολόγος γερμανός καθηγητής Klaus - Detleu Grothusen, ότι: «ή σχετική με το Κυπριακό ελληνική εξωτερική πολιτική υπήρξε «άριστο-τεχνική» (meisterhaft) και «διδασκτικό κείμενο πολιτικής τέχνης» (ein Lehrstück politischer Kunst), διότι ο Διεθνής Οργανισμός (ΟΗΕ) στην ιστορία του έγινε όργανο της διεθνούς πολιτικής ενός μικρού κράτους, παρά την διατυπωθείσα αντίσταση των φιλικών δυνάμεων -των ΗΠΑ και της Άγγλιας- και χωρίς κάποια αξιολογη υποστήριξη άλλης πλευράς»¹⁷.

Με βάση όλα τα ως εδώ προβληθέντα μπορούμε να πούμε, ότι στην Τουρκία θα υπάρχει μία συνεχής πάλη μεταξύ «Ατατουρκισμού» και «Ισλαμισμού» ως τη στιγμή που θα αποδυναμωθεί ο ένας από τους δύο. Έμεις ενόχμαστε και πρέπει να προσπαθούμε να αποτελέσει η Ελλάδα το σύνολο που θα χωρίζει την Ευρώπη από την άλλοτε ελληνική και σήμερα αλησμόνητη Άνατολή.

ΠΑΥΛΟΣ ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ
Καθηγητής Παν/μίου

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Draft Report on Turkey's application for membership of the Eu.
2. Βλ. *Turkey 1982 - Almanac* - Turkish Daily News Publication, σ. 180.
3. Βλ. *Στρατηγική*, τεύχος 108, Σεπτεμβρίου 2003, σ. 116.
4. Βλ. *Άθηνά*, τεύχος Άπριλίου - Μαΐου - Ιουνίου 2002, σ. 35.
5. Β. *Resmî Gazete* (Έφ. Τουρκ. Κυβ.) αρ. 16888/2.3.1980 - αρ. αποφ. 8/37/28.2.1979. Βλ. περιπτώσεις αναμίξεως και στο έργο: Π. Χιδίρογλου, *Ταυτότητα και ετερότητα στον Τουρκικό Πολιτισμό*, Άθή-

να, 2002, σσ. 118 - 119, 175.

6. Βλ. *Στρατηγική*, ὁ. π., σ. 116.

7. Βλ. σχετικῶς Π. Χιδίρογλου, *Ταυτότητα και ἑτερότητα...*, ὁ. π., σσ. 97 - 106, ὅπου ἐκτίθενται ἀναλυτικότερα τὰ συμπεράσματα τῶν σχετικῶν συνεδρίων. Γιὰ τὴν παρουσία τῶν μουσουλμάνων στὴν Εὐρώπη βλ. τὴν Ἐκθεση τοῦ Γάλλου Καθηγητοῦ Christian Lochon ὑπὸ τὸν τίτλο *Etat et Islam en Europe*, 2003. Σήμερα οἱ μουσουλμάνοι ἀνέρχονται σὲ ἓνα δισεκατομμύριο 900 ἑκατομμύρια παγκοσμίως καὶ ἀποτελοῦν σχεδὸν τὸ 1/3 τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ πλανῆτη (βλ. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 20 - 6 - 2003, σ. 12). Πρόσφατο εἶναι καὶ τὸ ἀφιέρωμα τοῦ γερμ. περ. *Der Spiegel* στοὺς μουσουλμάνους τῆς Γερμανίας (τ. μ. Σεπτεμβρίου 2003).

8. Βλ. τὴ σχετικὴ τεκμηρίωση στὸ ἔργο: Π. Χιδίρογλου, *Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς τουρκικῆς διπλωματικῆς συμπεριφορᾶς ἐναντι τῆς Ἑλλάδος*, Θεοσάλ. 1995, 6' ἐκδ. σ. 110.

9. Παρόμοιες θέσεις καὶ δηλώσεις μουσουλμάνων ἡγετῶν ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος χρῆζουν ἀμε-

σης ἀπάντησης καὶ ἀνάπτυξης, ἰδιαίτερος ἐν ὄψει καὶ τῆς παρατηρουμένης ἐξάρσεως προβαλλομένων καινοτόμων ἰσλαμικῶν θεωριῶν εἰς δάρος τοῦ χριστιανισμοῦ γιὰ λόγους προπαγάνδας.

10. *Istanbul Rum Patrikhanesi*.

11. Βλ. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 27 - 9 - 2003.

12. Βλ. *Yeni Bati Trakya Dergisi*, 62/1988, σσ. 27 - 28.

13. Βλ. τὴ νέα σχετικὴ διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ μαθητοῦ μου Δρος Ἴω. Ἀλατζά, *Ἡ Ἀλεβιτικὴ - Μποκτασικὴ ταυτότητα στὴ σύγχρονη Τουρκία καὶ οἱ πολιτικὲς προεκτάσεις τοῦ προβλήματος στὴν Ἑλλάδα*, Θεοσάλ. 1999, σ. 327.

14. Βλ. *Στρατηγική*, Μάϊος 2003, σ. 50.

15. Βλ. David McDowall, *A Modern History of the Kurds*, London - N. York, 1996, σσ. 472.

16. Βλ. *Στρατηγική*, Ἀπρίλιος 2003, σσ. 113 - 114.

17. «Aussenpolitik», in: *Griechenland, Süd - Osteuropa Handbuch*, Band II, Göttingen, 1980, σ. 170.

ΝΥΧΤΑ ΤΡΑΝΗ

*Νύχτα τρανή. Πάνω ἀπ' τὴ γῆ, τὴ μολυσμένη γῆ μας,
περνᾶ ὁ Θεός... Σκιρτοβολᾷ κι ἀγάλλετ' ἡ ψυχὴ μας.
Περνᾶ ὁ Θεός καὶ σμίγουνε φύσι θνητὴ καὶ θεία,
κι ἀσίγητη στοὺς οὐρανούς ἀντιλαλεῖ ὕμνωδία.*

*Νύχτα τρανή, γεμάτη φῶς, ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
βλέπω ἔν' ἀστέρι νὰ σκορπᾷ τὶς μαγικὲς του ἀχτίδες.
Ψάλλε, ψυχὴ μου. Τώρα πὰ θὰ πάψω νὰ πονῶ.
- Γλυκὲς φυτράνουν μέσα μου κι ἀνθοβολοῦν οἱ ἐλπίδες.*

*Νύχτα τρανή, ξανάνειωμα τοῦ παλιωμένου κόσμου,
σὰν φῶς καὶ δύναμι ψυχῆς καὶ νοῦ σὲ νιώθω ἐντός μου.
Νύχτα τρανή. ὦ θεῖο Παιδί, στὴ βρεφικὴ σου φάτνη*

*κόσμοι, φυλές, λαοί, γενιές, γιὰ νὰ σὲ προσκυνήσουν
σκύβουν γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ κι ἀπὸ παλμὸ γεμᾶτοι
κι ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ χάρισε στὸν κόσμο ἡ γέννησί Σου.*

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

«Η ΠΙΣΤΙΣ ΩΣ ΒΙΩΜΑ»

Έπιλογή από τὰ κατάλοιπα Ἀλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη.

Οἱ ἐκδόσεις «Συζήτησις» ἐκκυκλοφόρησαν τὸν παρελθόντα Ἰούλιον τὸν Ι τόμου τῆς σειρᾶς ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ ἀείμνηστου καθηγητοῦ Ἀλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη μὲ τὸν γενικὸν τίτλον: «Ἡ πίστις ὡς βίωμα».

Τὰ περιεχόμενα τοῦ τόμου αὐτοῦ κατανέμονται σὲ τρεῖς θεματικὲς ἐνότητες:

- Ἡ Ἁγία Γραφή ὡς Θεία Ἀποκάλυψη.

- Γιὰ τὴν ἀξιολογίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

- Γιὰ τὴν καρποφορία τοῦ Εὐαγγελίου.

Γιὰ τὸν ὄρο Ἀποκάλυψη ὁ Ἀλέξ. Τσιριντάνης δίνει ἐξ ἀρχῆς μία εὐρύτερη ἐπ' αὐτοῦ ἐρμηνεία λέγοντας ὅτι: «Μὲ τὸν ὄρο «ἀποκάλυψη» ἐννοοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει στὸν ἄνθρωπο τὸ θέλημά Του, τὴν ἀλήθεια. Ἡ μὲ ἄλλα λόγια ὅτι ὁ Θεὸς προνοεῖ, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίσει τὴν ἀλήθεια, ὅλη τὴν ἀλήθεια, καὶ τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ὑπερφυσικὴν, καὶ τὴν ὄντολογικὴν καὶ τὴν δεοντολογικὴν. Αὐτὸ εἶναι μὲ τὴν εὐρύτερη ἐννοία τοῦ ὄρου «ἀποκάλυψη». Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ποῦμε ὅτι, μὲ τὴν εὐρύτερη αὐτὴ ἐννοία τοῦ ὄρου, «ἀποκάλυψη» εἶναι ἡ μορφή ἐκείνης τῆς Θείας Πρόνοιας, ποῦ ἀναφέρεται στὴν ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν εὐρεση τῆς ἀλήθειας»¹.

Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσα ἀντίληψη ἡ Ἁγία Γραφή σὰν θεόπνευστο βιβλίον εἶναι ἡ κυρία πηγή στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς Ἀλήθειας, «ἀλλὰ αὐτὸ πρέπει νὰ νοηθεῖ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας

Γραφῆς στὸ σύνολό της. Μέσα στὸ σύνολο αὐτὸ ὑπάρχει κατὰ θεία οἰκονομία, ἡ φυσικὴ πορεία ποῦ ἀκολουθεῖ ἡ ἐξέλιξη τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως καὶ ἡ Ἁγία Γραφή δὲν περιέχει μόνον αἰώνια στοιχεῖα, περιέχει καὶ ἀνθρώπινα. Εἶναι δὲ εὐκόλο νὰ τὰ βλέπει κανεὶς αὐτά. Σήμερα ἡ Θεολογία δέχεται π.χ. ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή δὲν εἶναι ἀστρονομικὸ βιβλίον, δὲν εἶναι γεωλογικὸ βιβλίον, δὲν εἶναι βοτανικὸ βιβλίον, δὲν εἶναι ἰατρικὸ βιβλίον, δὲν εἶναι βιβλίον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, δὲν εἶναι ἀκόμη βιβλίον τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλήθειες, οἱ ὁποῖες τώρα θεωροῦνται αὐτονόητες, ἐκούρασαν ὅμως πολλοὺς πιστοὺς, ἑκατομμύρια πιστοὺς σὲ περασμένους αἰῶνες»².

Μὲ αὐτὴν τὴν ἀντίληψη ὁ Ἀλέξ. Τσιριντάνης βλέπει τὴν πρόθεση τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν φυσικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν καὶ στὴ θύραθεν σοφία, καὶ στὶς παλαιὰς θρησκείας (π.χ. οἱ τρεῖς Μάγοι προσκυνητὲς τοῦ Βρέφους Ἰησοῦς), στὴν νεώτερη ἐπιστήμη, σὲ ἱστορικὰ κινήματα κάθε ἄλλο χριστιανικῆς καθοδηγήσεως, ὅπως ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση.

Εἰδικώτερα γιὰ τὴν ἀρχαία φιλοσοφία γράφει: «Ὅποιος διαβάξει τὸν “Κρίτων” ἢ τὸν “Φαίδωνα” τοῦ Πλάτωνος ἢ τὸν Ἐπίκτητο καὶ δὲν δέχεται ὅτι τὰ ἔργα αὐτὰ περιέχουν ἀποκάλυψη Θεοῦ, τότε πρέπει νὰ δεχθεῖ ὅτι ὑπάρχει μία ἄλλη πηγή τοῦ ἀγαθοῦ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ποῦ φώτισε αὐτοὺς τοὺς συγγραφεῖς. Ἐὰν ὅμως δεχόμεστε Ἐναν Θεὸν Πατέρα Παντοκράτορα κ.τ.λ., αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο τὸ ὅτιο ἡ

στοιχειώδης λογική ύπαγορεύει, ότι δηλαδή ὁ Θεὸς καθοδηγοῦσε μὲν τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαόν, ἀλλὰ ὄχι μόνον τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό»³.

Καὶ συμπληρώνει τὶς ιδέες του αὐτὲς ὁ Ἀλέξ. Τοιριντάνης γιὰ τὴν Θεία Ἀποκάλυψη στὴν εὐρύτερή της ἔννοια μὲ τὴν ἀποψή του ὅτι «στὸ ὄντολογικὸ πεδίο, τέτοια ἀποκάλυψη ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἐπιστήμη, στὴν πρόοδο τῆς ὁποίας συνεργεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καθ' ὅσον: «Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν Φώτων» (Ἰακ. α' 17), δεδομένου ὅτι ὁ Θεὸς κατέστησε τὸν ἄνθρωπον ἰκανὸν γιὰ τὰ καταπληκτικὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐπιστήμης»⁴.

«Μὲ αὐτὴν τὴν εὐρεία ἔννοια τῆς Ἀποκαλύψεως εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθοῦμε ὅτι σὲ αὐτὴν ἐνυπάρχει ἡ προοδευτικὴ ἀντίληψη περὶ αὐτῆς. Σὲ κάθε στάδιο τῆς ἀποκαλύψεως ὑπάρχει καὶ τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο, καθὼς καὶ τὸ στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε στὸν πολιτισμὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ποὺ διευπλώθησαν οἱ ἀλήθειες αὐτές. Καὶ ὁ Κύριος ἀκόμη γιὰ πολλὰ πράγματα ὁμιλεῖ ὡς ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς Του. Αὐτὸ σήμερον γιὰ τὴν Θεολογία εἶναι κοινὸς τόπος»⁵.

Ἄν ἐπανέλθουμε στὸν ὄρο Θεία Ἀποκάλυψη, μὲ τὴν στενή του ἔννοια, γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν περιεχομένων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τίθεται τὸ πρόβλημα ἐκ μέρους τῶν ὀρθολογιστῶν καὶ τῆς κριτικῆς, ἡ ὁποία ἀσκεῖται ἐκ μέρους αὐτῶν γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τῶν κειμένων αὐτῆς.

Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι καιρῖον, καθ' ὅσον ἡ ἀλήθεια τῶν ἀφηγήσεων ποὺ περιέχονται σὲ αὐτὴν εἶναι θεμελιώδης γιὰ τὴν στήριξη τῶν ἀρχῶν τῆς Πίστεως, στὶς ὁποῖες βασίζεται ἡ πνευματικὴ κατοχύρωση τῆς προσωπικῆς ζωῆς τῶν πιστῶν.

Καὶ ἀπὸ τὶς εὐαγγελικὲς διηγήσεις γιὰ τὴν ζωὴ, τὴν δημόσια δράση, τὴν διδασκα-

λία καὶ τὰ θαύματα ποὺ ἐπετέλεσε ὁ Κύριος κεντρικὸ γεγονός εἶναι ἡ Ἀνάστασις Του «*Εἰ δέ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν*» (Κορινθ. Α' ιδ' 14).

Ἐπὶ αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ὁ Ἀλέξανδρος Τοιριντάνης στηρίζει μεθοδικὰ τὴν πεποίθησή του στὸ μέγα αὐτὸ γεγονός. «Δὲν μπορεῖ λοιπὸν νὰ γίνῃ σοβαρὴ ἀμφισβήτηση, πῶς οἱ ἀφηγήσεις γιὰ τὴν Ἀνάστασις εἶναι γνήσιο μέρος τῶν περιεχομένων τῶν Εὐαγγελίων εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχή. Τὸ ζήτημα εἶναι ἐὰν οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς εἶναι ἀληθινές»⁶.

«Νομίζω ὅτι ἂν τὸ περιεχόμενον τῶν ἀφηγήσεων αὐτῶν δὲν ἦταν ἓνα θαῦμα δὲν θὰ ὑπῆρχε κανεὶς νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ἀλήθεια τῶν ἀφηγήσεων αὐτῶν. Γιατὶ νὰ τὶς ἀμφισβητήσῃ; Σὲ τί οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς εἶναι λιγώτερο ἀξιόπιστες ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἱστορικὴ ἀφήγησις, τουλάχιστον μέχρι τῆς ἐποχῆς, ὅπου ἡ τεχνικὴ πρόοδος παρέχει δυνατότητες ἐλέγχου (ὅπως π.χ. ἀνατρέχομε στὶς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς κ.λ.π.). Γιατὶ δηλαδὴ πιστεύομε σὲ τόσους καὶ τόσους ἱστορικοὺς συγγραφεῖς καὶ δὲν θὰ πιστέψομε στοὺς Εὐαγγελιστὰς;»^{6α}.

Ἔτσι ὡς μόνη μαρτυρία γιὰ τὰ ὑπερφυσικὰ αὐτὰ γεγονότα καλοῦνται ὅλοι οἱ πιστοὶ καὶ ἄπιστοι νὰ ἀρκεσθοῦν, μιὰ καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη γραπτὴ μαρτυρία γιὰ αὐτά, στὶς περιγραφὲς τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα καμμιά ἄλλη προσέγγισις «δι' ἀπῶν στοιχείων». Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι, τὸ ὅλον ζήτημα τίθεται πλέον πολὺ ἀπλᾶ καὶ κατανοητά. Ἡ πιστεύεις ἢ δὲν πιστεύεις. Τίποτε ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ μεσολαβῆσει.

Ὅμως τὸ γεγονός τῆς Πεντηκοστῆς καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ συνέπειες δὲν ἀποτελοῦν τὸ αἰτούμενον «ἀπλὸν στοιχεῖον»; Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Παύλου, ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως, ὅτι χωρὶς τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως, τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου θὰ ἦταν χωρὶς οὐσιαστικὸ νόημα εἶναι βασικώτα-

το. Διότι χωρίς την βεβαιότητα τῆς θείας Ἐγέρσεως, δὲν θὰ εἶχαν τὴν διάθεση αὐτὴν οἱ φοβισμένοι καὶ ἀπογοητευμένοι ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς μαθητὲς τοῦ Ἐσταυρωμένου νὰ μποῦν στὴν μεγάλη περιπέτεια τῆς ζωῆς των, ἀναλαμβάνοντες ἰσόβιον ἔργον Εὐαγγελιστοῦ με κατὰ τήν κατὰ κανόνα τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀποτελοῦν τὴν συνέχεια καὶ τὴν ἐπαλήθευση τῶν Εὐαγγελικῶν διηγήσεων, περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ ἄς λέγουν ὅ,τι θέλουν οἱ πάσης φύσεως ἀρνητὲς καὶ ἀμφισβητίες, οἱ ὅποιοι ἔχοντες στὴν διάθεσή τους ἐνίοτε καὶ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως δημιουργοῦν τὴν σύγχυση στοὺς ἀναγνώστες των καὶ τοὺς τηλεθεατὲς των με τὴν διάδοση σπερμάτων ἀμφιβολίας ἐπὶ βασικῶν σημείων τῆς Πίστεως.

«Δὲν βλέπω καθόλου πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῶμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἱ Ἀπόστολοι, με μόνην προοπτικὴν τὸν μαρτυρικὸν θάνατο ἐψεύδοντο καὶ ἔλεγαν αὐτὰ τὰ πράγματα περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὅλος ὁ πυρήνας τῆς ὑποθέσεως στέκει καὶ πέφτει με τὸ ἂν ἀνέστη ἢ ὄχι ὁ Χριστός»⁷.

Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης συμπληρώνει καὶ ἐνισχύει τὶς θέσεις του γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τῶν εὐαγγελικῶν διηγήσεων με σειρὰ παραπομπῶν σὲ πολλὰ ἄλλα σημεῖα τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰ ὅποια ἐπικυρώνουν τὴν ἀλήθεια αὐτὴν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὰ εἶναι ἱστορικὲς πραγματικότητες καὶ δὲν εἶναι πράγματα τὰ ὅποια ἐφευρίσκονται ἀπὸ τὴν φαντασία τῶν συγγραφέων των.

Ὁ ἀποκαλυπτικὸς χαρακτήρας καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀξιοπιστία τῶν Εὐαγγελίων γιὰ νὰ ἔχουν εὐεργετικὰ καὶ καρποφόρα ἀποτελέσματα στὸν σύγχρονον κόσμον πρέπει νὰ ἰκανοποιοῦν ὀρισμένες προϋποθέσεις. Γι'

αὐτὲς γίνεται λόγος στὸ τρίτο μέρος τοῦ τόμου αὐτοῦ, τὸ ὅποιον ἐπιγράφεται: «Γιὰ τὴν καρποφορία τοῦ Εὐαγγελίου».

Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι λίαν ἐκτενὲς καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἀπασχόλησε καὶ ἐπροβλημάτισε τὸν Ἀλέξανδρο Τσιριντάνη. Ἡ ἀνάγκη τῆς καλλιέργειας τοῦ ἀρτίου ἀνθρώπου διακατέχει ὅλο τὸ πνευματικὸ του ἔργο. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ καὶ στὶς σελίδες τοῦ δεκάτου αὐτοῦ τόμου νὰ τὸ συναντοῦμε συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενο, σὲ συνδυασμὸ με τὸ πνεῦμα τῆς ἀγωνιστικότητος καὶ τῆς αυτοκριτικῆς, ποὺ πρέπει νὰ διακρίνει τὸν πιστόν.

Γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο Τσιριντάνη ἡ ἀδυναμία τῶν πιστῶν νὰ ἐνσαρκώσουν τὸν ἄρτιον ἄνθρωπο προκαλεῖ αἰσθήματα ἀπογοητεύσεως στὸν καλοπροαίρετον μέσον ἄνθρωπο, ὁ ὅποιος θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ προσέλθει στὴν Πίστη. Γι' αὐτὸν τὸν κίνδυνον γράφει χαρακτηριστικὰ: «Πραγματικὰ κατὰ τὴν διάρκεια τῶν πρώτων του αἰώνων ὁ Χριστιανισμὸς ἀντιμετώπισε τὸν διωγμὸν ἀπὸ τοὺς Καίσαρες. Καὶ τελικὰ ἐνίκησε τοὺς Καίσαρες. Κατόπιν συνάντησε τὴν ἀντίθεση τῶν σοφῶν. Καὶ ἐνίκησε τοὺς σοφοὺς. Στὸ τέλος συνάντησε τὴν διήθεν ἀντίθεση τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἐνίκησε καὶ σὲ αὐτὸ τὸ πεδίο. Ἀλλὰ πρέπει νὰ νικήσει καὶ τὸν ἐπόμενον ἀνταγωνιστὴ, τὴν ἀπογοήτευση. Γιατὶ ἄλλοιῶς, ὅλες οἱ ἄλλες νίκες θὰ πᾶνε χαμένες. Πρέπει λοιπὸν νὰ νικήσει καὶ τὴν ἀπογοήτευση»⁸.

Στὴν συνέχεια κάνει διάκριση μεταξὺ τῆς θρησκευτικότητος καὶ τῆς χριστιανικότητος. Με τὴν πρώτη ἐξ αὐτῶν ἐννοοῦμε τὶς εἰδικὲς ἐκδηλώσεις τῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀνθρώπου με τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ἐκκλησία, ἰδίως τὶς λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις καὶ τὴν εἰδικὴ θρησκευτικὴ κατάρτιση. Παραδείγματα, ἡ μυστηριακὴ ζωὴ, ἡ προσευχή, ἡ μέλετη τῆς Ἁγίας Γραφῆς κ.τ.λ. Αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις τὶς ὀνομάζομε θρησκευτικότητα. Καὶ χριστιανικότητα θὰ ὀνομάσωμε τὴν διακυβέρνηση τῆς ὅλης ζωῆς τοῦ ἀτόμου

ἀπὸ τὶς χριστιανικὲς ἀρχές⁹.

Γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ τὸ τελευταῖο πρέπει νὰ προηγηθεῖ αὐτοκριτική, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν διαδικασίαν πὺν ἀπαιτεῖται «γιὰ νὰ γίνουν ἀνεδαφικὲς οἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ, οἱ ὁποῖες ὀφείλονται στὴν μὴ ἐμπρακτὴ ἐμφάνιση τοῦ χριστιανισμοῦ στὴν γενεὰ μας»¹⁰. Κίνδυνος εἶναι γιὰ τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδραση τοῦ Εὐαγγελίου στὸ σύγχρονο κόσμον, ὁ φανατισμός. «Εἶναι ζήτημα ζωῆς γιὰ τὸν πολιτισμὸς νὰ διαχωρισθεῖ ἐπὶ τέλους ὁ ζήλος ἀπὸ τὸν φανατισμὸ. Ἐπάνω στὰ ἐρείπια τοῦ φανατισμοῦ θὰ οἰκοδομηθεῖ ἡ πνευματικὴ, ἡ χριστιανικὴ ἡγεσία τοῦ πολιτισμοῦ μας»¹¹.

Μὲ ξεκαθαρισμένο τὸ τοπίο τοῦ ἔσω ἀνθρώπου πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν οἱ ἀρετὲς ἐκεῖνες πὺν συνιστοῦν τὸν ἄρτιον ἄνθρωπον. Τὸ πρωτεῖον τῆς ἀγάπης καὶ ὁ φιλόανθρωπος χαρακτήρας στὴ ζωὴ τοῦ πιστοῦ, ὅσον αὐτονόητα καὶ ἄν φαίνονται, πολλὲς φορὲς παραθεωροῦνται ὑπὸ τοῖς συνθήκας τῆς καθημερινότητος, ἐνῶ εἶναι ἀπὸ τὰ βασικώτερα γνωρίσματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ἄσων ἀφορᾶ τὸν χριστιανικὸν ἄνθρωπισμὸ ὁ Ἀλεξάνδρος Τσιριντάνης ἐπιχειρεῖ τὸ ξεκαθάρισμα τῶν ἐννοιῶν γράφοντας: «Ἐδῶ χρειάζεται νὰ ξεκαθαρισθεῖ ὅτι ὁ χριστιανικὸς ἄνθρωπισμὸς δὲν πρέπει νὰ ἀγαπᾶ λιγώτερο, ἀλλὰ ἀντίθετα πολὺ περισσότερο τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅ,τι τὸν ἀγαπᾶ ὁ μὴ χριστιανικὸς οὐμανισμός. Ὅποτε μὲ αὐτὴν τὴν ἐννοια καὶ ὁ χριστιανικὸς οὐμανισμὸς εἶναι ἄνθρωποκεντρικός. Μὲ τὴν ἐννοια δηλαδὴ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντός του καὶ τῆς ἀγάπης του. Χάριν τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ὁ χριστιανικὸς οὐμανισμός, γιὰτὶ χάριν τοῦ ἀνθρώπου ἰδρύθηκε ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὸν Σταυρὸν τοῦ Ἰδρυτοῦ του»¹².

Ἡ κοινωνικότητα ὡς ἀντίδοτο τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ ἀποτελεῖ στοιχεῖον ἀπαραίτητο, ὥστε νὰ γίνει κατανοητὸ ὅτι ὁ χριστιανισμὸς πρέπει νὰ ἐμφανισθεῖ καὶ ὡς πολιτιστικὴ δύναμη.

Συμπερασματικὰ ὡς ἐπίλογο τῆς βιβλιοπαρουσιάσεως τοῦ I τόμου τῆς σειρᾶς «Ἡ πίστις ὡς βίωμα» τοῦ Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη, κρίνομε σκόπιμο νὰ ἐπαναλάβω με ὅσα ὁ ἐκδότης γράφει στὸν πρόλογό του: «Κριτήριο γιὰ τὴν ἐπιλογή τῶν κειμένων προκειμένου νὰ περιληφθοῦν στὴν παρούσα συλλογὴ ἦταν ἡ βασικὴ ἰδέα πὺν τὰ ἐμπνέει. Καὶ ἡ ἰδέα αὐτὴ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν λαχτᾶρα νὰ ἐμφανισθεῖ τὸ εὐαγγελικὸ μῆνυμα ἀξιώπιστο, ἐνδύναμο, καρποφόρο καὶ εὐεργετικὸ στὸν σύγχρονον ἄνθρωπον καὶ τὸν πολιτισμὸ. Ὁ συγγραφέας δὲν θεολογεῖ. Ἀγωνίζεται νὰ προβάλλει τὴν ἀνάγκη γιὰ μίαν ὑπεύθυνη καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοια ἡγετικὴ θεώρηση τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος, ὅπου κριτήριο τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γνησιότητος θὰ εἶναι οἱ καρποί. Ἡ μᾶλλον ὁ καρπός, δηλαδὴ ὁ ἄρτιος ἄνθρωπος»¹³.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. «Ἡ πίστις ὡς βίωμα» τόμος I σελ. 13, Ἀθήνα 2003.
2. Αὐτόθι σελ. 18.
3. Αὐτόθι σελ. 19.
4. Αὐτόθι σελ. 20.
5. Αὐτόθι σελ. 28.
6. Αὐτόθι σελ. 50.
- 6α. Αὐτόθι σελ. 50.
7. Ἀλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη: «Ἡ πίστις ὡς βίωμα» τόμος ΣΤ' σελ. 60.
8. Ἀλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη: «Ἡ πίστις ὡς βίωμα» τόμος Ι' σελ. 133.
9. Αὐτόθι σελ. 135.
10. Αὐτόθι σελ. 137.
11. Αὐτόθι σελ. 139.
12. Αὐτόθι σελ. 144.
13. Αὐτόθι σελ. 9.

ΘΕΟΜΗΝΙΕΣ

Ὡς λέξεις ὑπάρχει στὰ ἑλληνικά λεξικά. Στὸ λεξιλόγιό μας ὅμως δὲν ὑπάρχει πιά. Τὴν ἔχουμε ξεχάσει. Καὶ ἂν ρωτήσετε τοὺς νέους, μᾶλλον δὲν θὰ τὴν ξέρουν, ὅπως ἄλλωστε καὶ πολλές λέξεις ἑλληνικές. Ἀπλούστατα, γιατί δὲν τὶς ἀκουσαν ἀπὸ τοὺς δασκάλους τους.

Γιατί ὅμως αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ; Μήπως ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἐπιστῆμη καὶ τὴν σοφία του, ἀντιμετώπισε αὐτὲς τὶς καταστάσεις καὶ ἀποτελοῦν πλέον γι' αὐτὸν ἓνα λησμονημένο παρελθόν; Κάθε ἄλλο. Σήμερα, ὅλα αὐτὰ ποὺ ἀποκαλούσαμε ἄλλοτε θεομηνίες, εἶναι συχνότερα καὶ ἐντονώτερα ἀπὸ ἄλλοτε. Σεισμοί, καταστρεπτικοὶ κυκλώνες, περίοδοι ξηρασίας μὲ παρατεταμένες ἀνομβρίες, φοβερὲς πλημμύρες. Καὶ μάλιστα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἐποχὲς καὶ ἀπὸ τὴν θέσι τῶν διαφόρων χωρῶν στὴν ὑδρόγειο. Καὶ τὸ καλοκαίρι οἱ μετεωρολόγοι προέβλεψαν ὅτι θὰ ἔχουμε ἐφέτος Χριστούγεννα μὲ καύσωνα. Καὶ μόνο ἡ πρόβλεψις, ἔστω καὶ ἂν δὲν πραγματοποιηθῆ, λέει κάτι γιὰ τὴν ἀκαταστασία ποὺ ἐπικρατεῖ στὴν φύσι τὰ τελευταῖα χρόνια.

Ἡ συχνότερη θεομηνία στὸν τόπο μας, ἦταν ἀνεκαθεν ἡ ἀνομβρία. Καὶ οἱ ἄνθρωποι κατέφευγαν -ποῦ ἄλλοῦ;- στὸν Θεό. Ἔκαναν λιτανεῖες γιὰ νὰ βρέξῃ. Καὶ στὰ χωριά μας θυμοῦνται οἱ παλαιότεροι ὅτι πολὺ συχνά, πρὶν ἀκόμη τελειώσει ἡ λιτανεία, γέμιζε ὁ οὐρανὸς σύννεφα καὶ ἀρχίζε νὰ πέφτῃ ἡ εὐεργετικὴ βροχὴ. Σήμερα, ξεχάσαμε τὸν Θεό. Ἔχουμε γεωτρήσεις σήμερα καὶ δὲν τὸν ἔχουμε ἀνάγκη. Ὅπως δὲν ἔχουμε ἀνάγκη καὶ τὴν βροχὴ. Γυρίζουμε τὸν διακόπτη καὶ ποτίζεται τὸ χωράφι μας. Ἐρχεται

ὅμως κάποια στιγμή ποὺ στερεοῦν οἱ γεωτρήσεις. Λόγω γενικῆς ἀνομβρίας. Καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ ξεχάσαν πιά νὰ ζητοῦν τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, μένουν ἀνήμποροι, περιμένοντας πότε θὰ βρέξῃ.

Ἀκούγεται ὅμως συχνά ἡ ἔνστασις: Μὰ εἶναι δυνατόν νὰ μιλοῦμε σήμερα γιὰ θεομηνίες; Σήμερα ξέρουμε ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι φυσικὰ φαινόμενα. Καὶ ξέρουμε ποῦ ὀφείλονται καὶ πῶς ἐξηγοῦνται.

Μὰ ποιὸς εἶπε τὸ ἀντίθετο; Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πιστεύει στὸν Θεὸ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν πιστεύει, εἶναι ὅτι ὁ μὴ πιστὸς ἀποδίδει τὰ φαινόμενα αὐτὰ σὲ μιὰ τυφλὴ ἀναγκαιότητα, ἐνῶ ὁ πιστὸς τὰ ἐντάσσει στὴν λογικὴ τοῦ Θεοῦ, ποὺ γνωρίζει ὅτι ἔχομε ἀνάγκη καὶ ἀπὸ τὴν εὐεργετικὴ βροχὴ καὶ ἀπὸ τὸν ζωογόνο ἥλιο.

Ὁ πιστὸς δὲν δέχεται ὅτι τὰ φυσικὰ φαινόμενα λειτουργοῦν ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ. Καὶ βρίσκει ὅτι εἶναι λογικώτερο νὰ μιλήσῃ γιὰ θαῦμα, ὅταν βλέπῃ νὰ ἔρχεται ἡ βροχὴ, μέσα στὴν γενικὴ ἀνομβρία, ὕστερα ἀπὸ μιὰ λιτανεία μὲ θερμὴ προσευχὴ, παρὰ νὰ ὀνομάσῃ ἀπλῶς «φυσικὸ φαινόμενο» τὰ σύννεφα ποὺ μαζεύονται στὸν καταγάλανο οὐρανὸ ξαφνικά, κατὰ τὴν διάρκεια αὐτῆς τῆς λιτανείας, καὶ ξεσποῦν σὲ βροχὴ καὶ μάλιστα τοπικὴ. Συχνά οἱ ἐρμηνεῖες τῆς ἀπιστίας ἀπαιτοῦν περισσότερη πίστι γιὰ νὰ τὶς δεχθῆς, παρὰ οἱ ἐξηγήσεις ποὺ δίνει ἡ πίστις σ' ἓνα Θεὸ «δημιουργὸ καὶ προνοητὴ τοῦ σύμπαντος», ὅπως ἔγραφε ὁ Βολταῖρος σὲ

(Συνέχεια στὴ σελ. 344)

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΝ ΟΨΕΙ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Όταν θά διαβάζονται οι γραμμές αυτές από τους αναγνώστες των «Ακτίνων» θά βρισκόμαστε στην περίοδο της προετοιμασίας για τις εορτές του δωδεκαημέρου. Κορυφές ελάτων στις πλατείες θά διατίθενται για τὸ «πατροπαράδοτο πλέον» ξενόφερτο χριστουγεννιάτικο δένδρο, μουσική καὶ τραγούδια με χριστουγεννιάτικο περιεχόμενο θά δονοῦν τὴν ἀτμόσφαιρα, ἐπιγραφές με εὐχές για «καλὰ Χριστούγεννα» θά εἶναι ἀνηρητημένες στὰ καταστήματα με ἀνάλογη διακόσμηση στὶς βιτρίνες, εορταστικὴ γενικὰ διάθεση για μικροὺς καὶ μεγάλους. Στὶς μεγάλες πλατείες οἱ δημοτικοὶ ἄρχοντες θά συναγωνίζονται νὰ στήσουν τὸ ὑψηλότερο χριστουγεννιάτικο δένδρο με ἓνα «ὑποτιθέμενο» λαμπρὸ καὶ φωταγωγημένο ἀστέρι στὴν κορυφή. Μαζὶ με τὰ ἄλλα, ὅλη αὐτὴ ἡ διαδικασία μπορεῖ νὰ χαρακτηριθεῖ ὡς ἡ ἐμπορευματοποίηση τοῦ πλέον κεντρικοῦ πνευματικοῦ γεγονότος στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία, τῆς ἐνανθρωπίσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα ἰδιάζον στοιχεῖο τῆς λεγόμενης ἀποχριστιανοποίησης τῆς Εὐρώπης. Γιατὶ ὅπως θά παρατηρήσει κανεὶς, ἐκεῖνο τὸ ὅποιο λείπει ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς εἶναι τὸ πρῶτο συνθετικὸ τῆς λέξεως Χριστουγεννιάτικα, τὸ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ὁ Χριστός.

Ἐὰν δὲ συνδυάσει κανεὶς τὴν σημερινὴ πραγματικότητα με τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν σύγχρονο κόσμο θά παρατηρήσει ὅτι ἐν πολλοῖς αἰτία για τὴν γένεσὴ των εἶναι ἡ ἀπουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ μηνύματος Του ἀπὸ τὴν θεμελίωση τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Καὶ ὅμως τὸ μήνυμα αὐτό, μήνυμα ἐλπίδας καὶ λυτρώσεως για τὸν ἄνθρωπο τοῦ καιροῦ μας, ἐπειδὴ περικλείει διαχρονικὴ ἰσχύ,

μπορεῖ νὰ ἔχει γόνιμα καὶ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα για τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον.

Αὐτὸ ὅμως δὲν γίνεται αὐτόματα. Εἶναι χρέος τῶν ἀληθινὰ πιστῶν στὸν «νεογέννητο» Χριστὸν καὶ στὸν «περιπλανώμενο» ἄνθρωπο τοῦ αἰῶνα μας νὰ ἀγωνισθοῦμε για μίαν οὐσιαστικὴ ἀλλαγὴ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων στὸ πνεῦμα τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος. Ἐνα τέτοιο ξεκίνημα ἀγώνων, ἢ μίαν ἀνανέωση ἀποφάσεων για τὴν ἐντατικοποίηση αὐτῶν ἀποτελοῦν ἓνα οὐσιαστικὸ καὶ γόνιμο ὠφέλημα τοῦ εορταστικοῦ δωδεκαημέρου.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Ἐκπρόσωπος τοῦ τουρκικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν μιλώντας στὴν Ἐπιτροπὴ Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τῆς τουρκικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ὁμολόγησε τοὺς διωγμοὺς τῶν Ἑλλήνων τῆς Πόλης, συνέπεια τῶν ὁποίων ἦταν ἡ συρρίκνωση τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς μειονότητας σὲ δύο - τρεῖς χιλιάδες ἡλικιωμένα κατὰ πλειοψηφία ἄτομα.

Αὐτὴ ἡ ὀδυνερὴ για τὸν ἑλληνισμό τῆς Πόλης πραγματικότητα εἶναι ἓνα μακρόπνοο σωδινιστικὸ πρόγραμμα, τὸ ὅποιο ἐφαρμόσθηκε ἀνάλογα με τὶς ἱστορικὲς συγκυρίες ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα σταδιακὰ ἀπὸ τὴν τουρκικὴ πλευρὰ, στοιχώντας στὴν ἰδεολογία τοῦ παντουρκισμοῦ, δηλαδὴ τοῦ φυλετικοῦ ἐκείνου ἐθνικισμοῦ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ νεοτουρκικοῦ κινήματος ποὺ ἀπέβλεπε στὴν με κάθε μέσον ἐξόντωση ἢ ἀπέλαση τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων, ποὺ συναποτελοῦσαν τὸν πληθυσμὸ τῆς τότε Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὥστε τὸ σύνθημα ἢ Τουρκία για τοὺς Τούρκους νὰ γίνεῖ πράξη. Καὶ ἡ ἐξόντωση καὶ ἡ ἀπέλαση τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Πόντου συνετελέσθη στὴν δεκαετία 1913 - 1923 στὴν περίοδο μετὰ τοὺς Βαλ-

κανικούς πολέμους, στην διάρκεια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου και της έκστρατειάς στην Μικρά Ασία μετά την άτυχη έκβασή της. Συνέπεια αυτών των εξελίξεων ήταν και οι ὄροι της Συνθήκης της Λωζάνης για την ανταλλαγή των πληθυσμών των εναπομεινάντων Ἑλλήνων των περιοχών αυτών, με εξαίρεση την παραμονή των χριστιανών, που διέμεναν στην Κωνσταντινούπολη και των Μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης.

Ἐκτοτε κατά διαστήματα και με διάφορες ἀφορμές με συγκαλυμμένες ἢ και ἀπροκάλυπτες μεθόδους ὁργανώθηκε και ἐπετεύχθη ὁ ἀφανισμὸς τῆς ὁμογένειας τῆς Πόλης.

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 342)

μὰ κυρία πὸ τοῦ διατύπωσε ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ὑπαρξὶ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ πιστὸς δὲν ἀγνοεῖ τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ξέρει κί αὐτὸς γράμματα και πολλές φορές περισσότερα ἀπὸ τὸν ἀπιστο πὸ συχνὰ ἀποφαίνεται ὡς εἰδήμων σὲ θέματα στὰ ὁποῖα δὲν ἔχει καμμιά εἰδικότητα και εἶναι και ἐντελῶς ἀδιάβαστος. Γνωρίζει ὁμως ὁ πιστὸς ὅτι ὁ Θεὸς πὸ εἶναι Δημιουργὸς τοῦ Σύμπαντος ρυθμίζει και τοὺς φυσικοὺς νόμους. Καὶ ὅταν θέλῃ, μπορεῖ νὰ ἀναστειλῇ τὴν λειτουργία τους, ἀφοῦ Αὐτὸς κυβερνᾷ τὰ σύμπαντα.

Σὲ λίγες μέρες, θὰ ἀκούσωμε στὴν ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων: «Ὁπου Θεὸς βούλεται νικᾷται φύσεως τάξις». Ὁ ἄνθρωπος πὸ δὲν πιστεύει, με τὴν δοκησιοσφία του ἀναστάτωσε τῆς φύσεως τὴν τάξι με τὶς ἐπεμβάσεις του σ' αὐτήν. Καὶ ἐκεῖ πὸ τὰ πράγ-

Ἡ σημερινὴ ἀναγνώριση τῶν διωγμῶν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν Τοῦρκο ἀξιώματοῦχο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὕστερα ἀπὸ πολλές δεκαετίες δὲν ἐπανορθώνει σὲ τίποτε τὰ γενόμενα. Τὸ μόνον πὸ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς εἶναι, ὅτι με τὸν τρόπον αὐτὸν θέλουν νὰ ἀποκηρύξουν και νὰ καταγγείλουν τὸ παρελθὸν τῆς βίας και νὰ προβάλλουν ὅτι ἡ σύγχρονη Τουρκία σέβεται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, προκειμένου νὰ γίνει δεκτὴ στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωσι, ἐνῶ εἶναι οὐσιαστικὰ ὑπόδικη ἀπὸ τριάντα ἐτῶν γιὰ τὴν τύχη τῶν 1619 ἀγνοουμένων τῆς Κύπρου.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ματα λειτουργοῦσαν ἄψογα, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἄρχισαν νὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν καθιερωμένη τάξι τους. Τὰ τρόφιμα ἐγιναν ἐπικίνδυνα γιὰ τὴν ὑγεία μας και τὴν ζωὴ μας. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου και ἡ ζωογόνος θερμότης του ἔχουν πιά ἐπικίνδυνες ἐπιπτώσεις στὴν ὑγεία μας και τρομερὲς ἐπιδράσεις στὴν θερμοκρασία τῆς γῆς. Καὶ μιλοῦμε ὅλοι με τρόπο γιὰ τὸ «φαινόμενο τοῦ θερμοκηπίου» και τὶς τρομερὲς συνέπειές του στὴν ζωὴ μας και στὸ μέλλον τοῦ πλανήτη μας.

Ἄραγε, θὰ ἀποφασίσουμε κάποτε νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι ἐμεῖς μὲν δὲν εἴμαστε και τόσο σοφοί, ὅσο νομίζουμε, ὁ δὲ Θεὸς γνωρίζει καλύτερα τὸν κόσμο πὸ ὁ ἴδιος ἐδημιούργησε; Καὶ θὰ πάψουμε νὰ ἀποφαινόμεθα ἐπὶ παντὸς τοῦ ἐπιστητοῦ, με ἐφόδια, πολλές φορές, «δημοτικοῦ σχολείου»;

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Ἡ ἔκδοση ἐνὸς ἔργου πού ἔχει ὡς θέμα τὴν ἱστορία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς, ἀποτελεῖ σημαντικό γεγονός.

Στὶς 10 Ἰουνίου 2003, στὴ «Στόα τοῦ Βιβλίου», ἔγινε ἡ παρουσίαση τοῦ τρίτου μέρους τοῦ κ. Ἀποστόλου Μανώλη, ἐπίλεκτου μέλους τῆς Ὁμογένειας τῶν Η.Π.Α. Θέμα: «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς». Εἶναι ἓνα σημαντικότατο ἔργο, ἱστορικὰ ἀντικειμενικό, πού δίνει μία ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ συγγραφέας κ. Α. Μανώλης (Paul Manolis) Καθηγητῆς ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Οακλάντ στὴν ἔδρα «Σχέσεις μεταξύ Θρησκειῶν», εἶναι ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς καὶ στὴ συνέχεια τακτικὸς συνεργάτης τῆς ἐπίσημης ἐφημερίδας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἀμερικῆς, «Orthodox Observer», ἦταν καὶ συνεχίζει νὰ εἶναι, ἐνεργὸ μέλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὁ ρόλος πού διεδραμάτισε στὴ ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς γιὰ περισσότερα ἀπὸ 50 χρόνια ἦταν σημαντικώτατος.

Ἡ συγγραφικὴ αὐτὴ προσπάθεια, ἡ ὁποία ἀποδίδει, μέσα ἀπὸ τὶς 2.367 σελίδες, τὴν πραγματικὴ ἱστορικὴ εἰκόνα τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς, ἐνδιαφέρει ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς μας τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἀποτελεῖ ἓνα πολὺτιμο ἐργαλεῖο γιὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ξένους ἱστορικοὺς καὶ ἰδιαιτέρως γιὰ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία.

Στὴ συνέχεια, θὰ μεταφερθοῦμε καὶ πάλι στὸν Καναδᾶ, τὴ μεγάλη αὐτὴ χώρα, ὅπου τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο δίνει ἓνα σημαντικό «παράν», μὲ τὴ ζωτάνια καὶ τὴν ἔφεση γιὰ πρόοδο πού διακρίνει τὴ φυλὴ μας.

Ὁ ρόλος τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι πολὺ σημαντικὸς καὶ εἶναι ἡ μάννα πού «σκεπάζει» τὰ παιδιά της πού εἶναι διασκορπισμένα στὶς διάφορες περιοχὲς τῆς ἀπέραντης αὐτῆς χώρας. Οἱ ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας μεγάλες. Ἰδιαιτέρως σὲ ἱερεῖς, γιὰ νὰ κρατηθεῖ ἄσβεστο τὸ καντῆλι τῆς Ὁρθόδοξης πίστεώς μας.

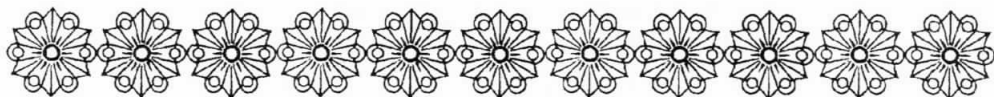
Τὸ 1997 ἰδρύθηκε ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογικὴ Ἀκαδημία στὸ Toronto, ἡ ὁποία εἶναι Πανεπιστημιακὸ ἐπιπέδου καὶ ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν θεολογικὴ κατάρτιση νέων γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν τὸ ἱερατικὸ λειτούργημα. Ἡ ἐκπαίδευση διαρκεῖ συνολικὰ τρία χρόνια (6 ἐξάμηνα). Στους ἀποφοίτους της, ἀπονέμεται τὸ Πτυχίον τῆς Θεολογίας. Ἦδη ἀποφοίτησαν οἱ πρῶτοι 14 φοιτητὲς, ἐκ τῶν ὁποίων 6 ἐχειροτονήθηκαν ἱερεῖς καὶ ὑπηρετοῦν σὲ Ἱ. Ναοὺς σὲ διάφορες ἑλληνικὲς Κοινότητες τοῦ Καναδᾶ.

Διευθυντῆς τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογικῆς Ἀκαδημίας, εἶναι ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀνδιδῶν κ. Χριστοφόρος, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔχει μεγάλη πείρα στὰ ἐκπαιδευτικὰ θέματα, διότι ὑπηρέτησε ἐπὶ πολλὰ χρόνια ὡς Θεολόγος Καθηγητῆς. Στὸν Θεοφιλέστατο κ. Χριστοφόρο, ὀφείλουμε τὶς πληροφορίες γιὰ τὴν Ἀκαδημία καὶ τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν συνεργασία αὐτή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθαρῶς θεολογικὰ μαθήματα, οἱ φοιτητὲς διδάσκονται, Βυζαντινὴ Μουσικὴ, Ἑλληνικὴ καὶ Ἀγγλικὴ γλῶσσα. Ἐπὶ πλέον συμμετέχουν στὴ λατρευτικὴ ζωὴ καθημερινῶς (Θ. Λειτουργία, Ἑσπερινός, Ἀπόδειπνο), ἀσκοῦνται στὴν ψαλτικὴ καὶ οἱ τελειόφοιτοι διδάσκουν στὸ Κατηχητικὸ Σχολεῖο τοῦ Ἱ. Ναοῦ τῆς Ἀκαδημίας, Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἀκόμη, οἱ τελειόφοιτοι κηρύττουν τὸν Θεῖον Λόγον στοὺς Ἱ. Ναοὺς τῆς πόλεως τοῦ Τορόντο. Ἔτσι καταρτίζονται ὄχι μόνον θεωρητικῶς ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς, γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι, μετὰ τὴν ἀποφοίτησή των, νὰ ἀναλάβουν ὑπεύθυνα τὰ ἱερά καθήκοντά των. Μὲ τὴ στελέχωση τῶν Κοινοτήτων τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν μὲ μορφωμένους ἱερεῖς εὐελπιστοῦμε καὶ εὐχόμεθα ἡ προσπάθεια αὐτὴ νὰ φέρει θετικὸς καρπὸς γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ ὀρθόδοξου φρονήματος στοὺς ἀγαπητοὺς ὁμογενεῖς τοῦ Καναδᾶ.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Ὁμότιμος Καθηγητῆς

Γεωπονικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Προτού αναφερθούμε στις νέες εξελίξεις που δρομολογούνται για την Έκπαιδευτική Ένοποίηση της Εύρωπης, θά θέλαμε να σταθούμε στο πολύ σημαντικό γεγονός της ίδρύσεως ολοέν και περισσότερων Τμημάτων ΑΕΙ σε επαρχιακά κέντρα. Παρακολουθήσαμε την ίδρυση Τμημάτων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου (με έδρα την Τρίπολη), σε διάφορες πόλεις της Πελοποννήσου, χωρίς προηγουμένως να έχουν γίνει σοβαρές και ολοκληρωμένες μελέτες υποδομής και λειτουργίας των και θεαίως χωρίς την υπεύθυνη γνώμη της Πανεπιστημιακής Κοινότητας. Είναι γνωστή η γνώμη των Πανεπιστημιακών, ότι η διάσπαση ενός Πανεπιστημίου, με Τμήματα έγκατεσπαρμένα σε διάφορες πόλεις είναι ό,τι χειρότερο μπορεί να γίνει για σπουδές ανώτατου επιπέδου. Πρόσφατα ανακοινώθηκε η ίδρυση νέου Τμήματος στη Λήμνο, του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Όλα αυτά αποτελούν σοβαρές ένδειξεις υποβάθμισης της Ανώτατης Παιδείας, σε περίοδο που πολλά προγραμματίζονται για την προσαρμογή της Ανώτατης Έκπαιδευσης της χώρας μας προς τα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Είναι άκατανόητο να έχουμε πτυχιούχους από τα ΑΕΙ της χώρας μας, με υποβαθμισμένο επίπεδο γνώσεων και να θέλουμε να ανταγωνισθούν επαγγελματικά τους πτυχιούχους Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων. Οι δυσμενείς συνέπειες εκ του γεγονότος αυτού θα φανούν στο προσεχές μέλλον, όσον αφορά στην οικονομία και στη δομή της ελληνικής κοινωνίας.

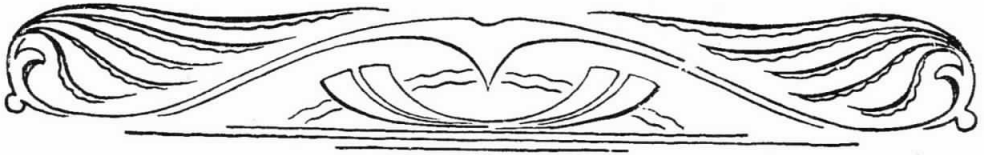
Για το σοβαρότατο θέμα της αξιολόγησης του έργου των Πανεπιστημίων, είχαμε αναφερθεί στο τεύχος του Μαΐου 2003 των «Ακτίνων». Η Κυβέρνηση έχει προετοιμά-

σει σχετικό νομοσχέδιο και η Πανεπιστημιακή Κοινότητα, μέσω των Πρυτάνεων, έχει εκφράσει τις αντιρρήσεις της, προβάλλοντας σοβαρούς λόγους, όπως η υποβαθμισμένη υποδομή των ΑΕΙ, οι έλλειψεις σε ανθρώπινο δυναμικό και υλικοτεχνική υποδομή, η αύξηση του αριθμού των εισακτέων φοιτητών κάθε χρόνο, χωρίς αντίστοιχη αύξηση της χρηματοδότησης και άλλα πολλά προβλήματα που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία για μιὰ συνεχώς αναβαθμιζόμενη παιδεία. Θα έπρεπε να γίνει κατανοητό από Κυβερνητικής πλευράς ότι, αξιολόγηση με τέτοια κατάσταση που επικρατεί στα ΑΕΙ της χώρας μας, δέν μπορεί να γίνει.

Το νομοσχέδιο για την Αξιολόγηση της Τριτοβάθμιας Έκπαιδευσης προβλέπει τη συγκρότηση ενός Έθνικού Συμβουλίου Διασφάλισης και Αξιολόγησης της Ποιότητας (ΕΣΔΑΠ), το οποίο θα αποτελείται από 13 μέλη. Από αυτά, 7 μέλη θα είναι Καθηγητές ΑΕΙ, 3 Καθηγητές ΤΕΙ, 2 εκπρόσωποι των φοιτητών και ο Πρόεδρος. Η επιλογή των μελών του Συμβουλίου θα γίνεται από τη Βουλή. Εκτός από την αξιολόγηση που θα γίνεται από τα έσωτερικά όργανα του κάθε Ίδρυματος προβλέπεται και έξωτερική αξιολόγηση, με αξιολογητές που θα ορίζονται από το ΕΣΔΑΠ που μπορεί να είναι Έλληνες ή ξένοι έμπειρογνώμονες.

Άμεσες ήσαν οι αντιδράσεις των Πρυτάνεων, ως προς τον τρόπον επιλογής των μελών του Συμβουλίου και την ουσιαστική αξιοποίηση των πορισμάτων που θα προκύπτουν από την αξιολόγηση, με βασικό αίτημα την χρηματοδότηση για τη βελτίωση των πορισμάτων.

Χ. Γ.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΤΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΤΟΥ INTERNET

Η Κοινωνία της Πληροφορίας γιγαντώνεται παγκοσμίως χρόνο με το χρόνο και το Διαδίκτυο κατακτά όλο και περισσότερους χρήστες ανά τον κόσμο. Το 79% των Αμερικανών (168,6 εκατ.) έχουν πρόσβαση στο Internet και 119 εκατ. κάτοικοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι χρήστες. Ανάμεσά τους, παγκόσμιοι πρωταθλητές, αναλογικά με τον πληθυσμό, κατατάσσονται οι Σουηδοί με το 85% αυτών να έχουν συνδεθεί με τον Κυβερνοχώρο.

Στις μικρές ηλικίες το Internet κάνει θραύση, αφού οι νέοι είναι ιδιαίτερα δεκτικοί σε κάθε νέα τεχνολογία. Ακόμη όμως και η λεγόμενη τρίτη ηλικία της Ευρώπης επιδεικνύει αξιοσημειώτες επιδόσεις τα τελευταία δύο χρόνια: στα 15 εκατ. έφτασαν στην Ένωμένη Ευρώπη οι χρήστες Internet ηλικίας άνω των 55 ετών, δηλαδή το 20% αυτής της ηλικιακής ομάδας.

Στόν μαγικό κόσμο του Internet μπορεί κανείς να βρει σε ελάχιστο χρόνο και με μηδενικό κόστος έναν τεράστιο πλούτο πληροφοριών από όλον τον κόσμο, χωρίς να χρειάζεται να μετακινηθεί. Μπορεί όμως ταυτοχρόνως να έρθει σε έπαφή και με πλήθος επικίνδυνων πληροφοριών, ικανών να επηρεάσουν κάθε εύαλητη ψυχή, ιδίως τη νεανική.

Μόλις δύο μήνες έχουν περάσει από τότε που ο γίγαντας της παγκόσμιας τεχνολογίας, η αμερικανική Microsoft, πήρε την πρωτοφανή, για την ιστορία του Internet, απόφαση να κλείσει τους δωρεάν ηλεκτρονικούς χώρους συζητήσεων (chat rooms),

για να προστατεύσει τους χρήστες του Διαδικτύου από τους παιδεραστές. Παραμένουν βέβαια χιλιάδες ηλεκτρονικές διευθύνσεις (sites), στις οποίες άνετα κανείς μπορεί να συναντήσει κάθε ανώμαλη προτίμηση.

Επιπλέον, στις ΗΠΑ μιιά νέα επικίνδυνη μόδα παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις: τα sites αυτοκτονίας. Στις ιστοσελίδες τους ο χρήστης μπορεί να βρει τις πιο αποτελεσματικές και ανώδυνες μεθόδους αυτοκτονίας, αλλά και συμβουλές ή σχόλια για ζητήματα που απασχολούν όσους έχουν βάλει σαν σκοπό τους να αποχαιρετήσουν τον «μάταιο» τουτο κόσμο: από αποχαιρετιστήρια γράμματα στα προσφιλή τους πρόσωπα μέχρι ξενοδοχεία για την φιλοξενία των κατοικιδίων ζώων που θα αφήσουν πίσω τους.

Εκτός όμως από την ίδια τη ζωή, ακόμη και ο ιερός θεσμός της οικογένειας βάλλεται από κάποιες γωνίες του Διαδικτύου. Μέχρι σήμερα ξέραμε ότι υπάρχουν άνθρωποι που γνωρίζονται μέσω Internet και ή έπαφή τους αυτή μπορούσε να καταλήξει σε γάμο. Τώρα πλέον μπορούν όχι μόνο να γνωρίζονται, αλλά να πραγματοποιούν ακόμη και τη γαμήλια τελετή τους on line. Κι αν τελικώς δεν μπορούν να συμβιώσουν αρμονικά, να μπορούν να παίρνουν «ηλεκτρονικό» διαζύγιο, εύκολα, γρήγορα και φθηνά, γλυτώνοντας «μέχρι και 2.000 δολάρια», όπως προβάλλει σχετικό αμερικανικό site!

Υπάρχουν μάλιστα «ηλεκτρονικά» ζευγάρια που πρώτα γνωρίστηκαν και παντρεύτηκαν μέσω Internet, και μετά συνα-

ντήθηκαν από κοντά! Σ' αυτή την τρομακτική εξέλιξη φαίνεται ότι βοηθά η νέα τεχνολογία της αφής, με την οποία οι χρήστες του Διαδικτύου μπορούν άκουμπώντας στην οθόνη τους να «αίσθανθούν» ο ένας τον άλλο!

Καλό είναι λοιπόν να μην ξεχνάμε ορισμένες χρήσιμες συμβουλές προστασίας, κυρίως των νέων, από τις ηλεκτρονικές κακοτοπιές. Να αποφεύγουμε τις συναντήσεις με άτομα που γνωρίσαμε στο Internet, εκτός αν αυτές γίνονται σε δημόσιο χώρο και με την παρουσία μεγαλύτερου στην ηλικία συγγενή.

Να μην γνωστοποιούμε με e-mail σε αγνώστους τη διεύθυνση του σπιτιού μας, τους τηλεφωνικούς μας αριθμούς, τη φωτογραφία μας, το σχολείο ή το πανεπιστήμιο όπου φοιτούμε, τους αριθμούς της πιστωτικής μας κάρτας ή των τραπεζικών μας λογαριασμών, γιατί δεν ξέρουμε σε ποιά χέρια θα καταλήξουν.

Να θυμόμαστε ακόμη ότι οι συνομιλητές μας στο Internet πιθανόν να μην αποκαλύπτουν πάντα την πραγματική τους ταυτότητα. 'Ακόμη και σε παιδικά sites και chat rooms ανακαλύφθηκαν περιεργοί έφηβοι, κάμουφλαρισμένοι κάτω από μια άθωα παιδική ηλεκτρονική ταυτότητα.

Και τέλος να αποφεύγουν οι έφηβοι τις ιστοσελίδες που απευθύνονται σε έφηβους. 'Η παραβίαση της προειδοποιητικής ηλεκτρονικής πινακίδας «άνω των 18 ετών» θα βλάψει σίγουρα όχι μόνο την νεανική προσωπικότητα, αλλά θα φουσκώσει άθροιστα και τον τηλεφωνικό λογαριασμό!

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΔΙΑΦΗΜΙΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΙΣ

'Η διαφήμιση ασκεί, όμολογουμένως, μία γοητεία επί του συγχρόνου ανθρώπου. 'Ένα πλήθος επαγγελματιών εργάζεται για την σύλληψη, δημιουργία και υλοποίηση - παραγωγή ενός διαφημιστικού μηνύματος, το οποίο κοστίζει πανάκριβα, αλλά θεωρείται απαραίτητο για την προώθηση ενός

προϊόντος ή μιας υπηρεσίας στην αγορά. 'Ωρισμένες, μάλιστα, διαφημιστικές εταιρείες συνεργάζονται όχι μόνο με ειδικούς επιστήμονες για την προώθηση των πωλήσεων, αλλά και με αναγνωρισμένης αξίας καλλιτέχνες, για να έχη το διαφημιστικό μήνυμα και ένα αισθητικό - καλλιτεχνικό αποτέλεσμα αξιώσεων. Τις περισσότερες φορές η γοητεία της διαφήμισης είναι υποσυνείδητος μάς προσελκύουν τα ώραία και νεανικά πρόσωπα (ή σώματα) και μέσω αυτών μάς μεταδιβάζεται το διαφημιζόμενο προϊόν. 'Επί παραδείγματι ανάμεσα στα πολλά στερεότυπα της διαφήμισης είναι ότι οι έπιτυχημένοι (σε οικονομικό, επαγγελματικό, συναισθηματικό, οικογενειακό επίπεδο) καπνίζουν την τάδε μάρκα τσιγάρων, οδηγούν το τάδε αυτοκίνητο, αγοράζουν το τάδε περιοδικό, κ.ο.κ.

Πρωτεύων στόχος μιας διαφήμισης είναι ο τονισμός των πλεονεκτημάτων (άληθινών ή φανταστικών), τα οποία προσφέρει ένα προϊόν ή μία υπηρεσία. 'Η πληθώρα όμως των διαφήμισεων και διαφημιστικών μέσων έχει δημιουργήσει ένα δευτερεύοντα στόχο: να δημιουργηθί ένα σύστημα προσανατολισμού της σκέψης και καθοδηγίσεως των συνειδήσεων των ανθρώπων με την συνεχή προβολή συγκεκριμένων προϊόντων/υπηρεσιών ως δήθεν αναγκαίων για την σημερινή ζωή των ανθρώπων.

'Η πληθύς των διαφημιστικών μηνυμάτων αυξάνει τον άμετρο καταναλωτισμό των ανθρώπων, με την κατασκευή πλαστών αναγκών. Τρανά παραδείγματα των ήμερών μας είναι τα κλιματιστικά μηχανήματα, τα αυτοκίνητα και τα κινητά τηλέφωνα. Διαφήμιση για κλιματιστικά μηχανήματα έλεγε ότι «σε ένα κόσμο που δεν είναι τέλειος (από πλευράς καιρού) μάς δίνεται η δυνατότης να τον τελειοποιήσωμε». Κατ' αυτόν τον τρόπο ώθησε τον άνθρωπο να αισθάνεται (έντός της οικίας του!) ως ο ρυθμιστής της ιδανικής θερμοκρασίας, χωρίς να ενδιαφέρεται για τις τόσο βλαπτικές για τον ανθρώπινο οργανισμό διαφορές θε-

μοκρασίας ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν χώρων, γιὰ τὴν κατὰ 4 - 5 βαθμοὺς ἀνοδο τῆς θερμοκρασίας τῶν ἐξωτερικῶν χώρων τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὴν χρῆσι τῶν κλιματιστικῶν, τὴν κατανάλωσι ἐνεργείας, τὴν μὴ σκληραγωγία τοῦ ἀνθρώπινου ὄργανισμοῦ μὲ ἐπακόλουθο τὴν μεγαλυτέρα εὐπάθειά του, τὴν ἐξορία τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους ἀπὸ τὰ βιώματά μας καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἄλλη διαφημίσις γιὰ τὴν δωρεὰν ἀγορὰν νέου αὐτοκινήτου (“μὲ μηδὲν τοῖς ἑκατὸν προκαταβολὴ καὶ πολλὰς μηνιαῖες δόσεις”) ὤθησε χιλιάδες ἀνθρώπους νὰ ἀγοράσουν ἢ νὰ ἀνανεώσουν τὸ αὐτοκίνητό τους μὲ τὴν αἴσθησι ὅτι ἀποκοτῶν ὄχι μόνον ἓνα μέσο μεταφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἓνα κριτήριον κοινωνικῆς ἐπιτυχίας καὶ ἀναδείξεως. Οὐδεὶς ἀνέφερε σὺν διαφημίσει τὰ ἀρνητικὰ παρεπόμενα τῆς ἀυξήσεως τῶν αὐτοκινήτων σὲ πόλεις μὲ παρωχημένο ὁδικὸ δίκτυο καὶ ἀνυπαρξία θέσεων σταθμεύσεως, καθὼς καὶ τὴν ἐπιβάρυνσι τῆς ἀτμοσφαιρᾶς μὲ νέους ρύπους καὶ καυσὰέρια. Οὐδεὶς μᾶς προβληματίζει ὅτι τὰ περισσότερα αὐτοκίνητα κατὰ τὶς ὥρες αἰχμῆς δὲν ὑπερβαίνουν σὲ ταχύτητα τὴν μέση ταχύτητα ἐνὸς ποδηλάτου καὶ ὠρισμένες φορὲς κινοῦνται μὲ μικρότερη ταχύτητα ἀπὸ ὅση ὁ πεζὸς ἀνθρώπος! Τρίτο παράδειγμα μανίας καταναλω-

τισμοῦ, σχετιζομένου μὲ τὴν διαφήμισι, εἶναι ἡ ἀγορὰ κινήτων τηλεφῶνων. Καταντήσαμε νὰ θεωροῦμε τὸ κινητὸ τηλέφωνο ἐξάρτημα/προέκτασι τοῦ σώματός μας καὶ δὲν πηγαίνουμε κάπου χωρὶς αὐτό. Οἱ διαφημίσεις τὸ ἔσπρωξαν στὰ χέρια τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἀκόμη καὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ ἔρχεται κατόπιν ἐορτῆς ἢ πολιτεία νὰ ἀπαγορευθῆ μὲ ἐγκυκλίους τῆς τὴν χρῆσι ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν. Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἐὰν μὲ τὴν χρῆσι τῶν κινήτων τηλεφῶνων ἠυξήθη ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐν τέλει ἀντικαταστάσαμε τὴν πρόσωπο πρὸς πρόσωπο συνομιλία μὲ τὰ μηνύματα, τὶς ἀναπάντητες κλήσεις καὶ τὴν σαχλῆ καὶ ἀνόητο ἐρώτησι «ποῦ εἶσαι;», ἢ ὁποῖα ἀντικατέστησε τὸ «πῶς εἶσαι;».

Ἡ ἀντιμετώπισι τῆς διαφημίσεως καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς παραγομένου καταναλωτισμοῦ γίνεται ἀφ’ ἐνὸς μὲ τὴν ὀλιγάρκεια καὶ τὴν ἀσκητικότητα, ποῦ μᾶς προτείνει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία (“ἔστω ἡ χρῆσις τῆς χρεῖας σύμμετρος”) καὶ ἀφ’ ἑτέρου μὲ τὴν «ἀποδόμησι», τὴν ἀνάλυσιν, τῶν διαφημίσεων καὶ τὴν κατανόησι καὶ συνειδητοποίησι τῶν ὑποσυνειδητῶν καὶ ἐνίοτε ὑποῦλων μηνυμάτων τους.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ἐγγραφὴ νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Anton Bruckner (1824 - 1896)

Ὁ Ἄντον Μπρούκνερ, ὁ διάδοχος τοῦ Μπάχ ὅπως τὸν ἀποκαλοῦν λόγω τῆς θρησκευτικότητάς του ἢ διάδοχος τοῦ Μπετόβεν κατὰ τὸν Βάγκνερ, συγκαταλέγεται ἀνάμεσα στοὺς σημαντικότερους συνθέτες ὅλων τῶν ἐποχῶν. Αὐτοδίδακτος μουσικός, μὲ ἓνα δυνατὸ ἔνστικτο γιὰ τὴν θεωρητικὴ μουσικὴ, ἓνα μουσικὸ φαινόμενο γιὰ τὴν ἐποχὴ του. Παράξενο εἶναι ὅτι ὁ γνήσιος αὐτὸς χωριότης ἐνθουσιάζεται ἀπὸ τὸν Βάγκνερ, αὐτὸς ὁ βαθιὰ καθολικὸς καὶ στὴν τέχνη, ἀπὸ τὸν ἐπαναστάτη πού τὸν πετροβολοῦν ὅλοι (ἐνν. τὸν Βάγκνερ), αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ πού κρατάει τὸ Εὐαγγέλιο στὸ χέρι ἐνθουσιάζεται ἀπὸ τὸν ἄλλο πού κρατάει τὸν Σοπενχάουερ καὶ μὲ τὴν ἀμφιβολία στὴν ψυχὴ κάνει βόλτα ὅλες τὶς θρησκείες τοῦ κόσμου. Ἄπὸ τὸν Βάγκνερ θὰ πάρει (χρησιμοποιοῦσε) ἐνορχηστρωτικὰ ὁ Μπρούκνερ τὴν τεράστια ὀρχήστρα του πού συνοδεύει τὸ γκρέμισμα τῶν θεῶν.

Σὲ ὥριμα χρόνια, πενήντα χρονῶν πιά, θ' ἀκούσει γιὰ πρώτη φορὰ τὴν Ἐνάτη Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν, καὶ θὰ μείνει σὰ χτυπημένος ἀπὸ θεϊκὴ δύναμη μπροστὰ στὴν ἀνεπανάληπτη ἐκείνη ὁμορφιὰ τῆς μελωδίας, τῆς ἁρμονίας, τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου τῆς μουσικῆς τοῦ Μπετόβεν. Καὶ τότε ἀκριβῶς, ξεκινᾷ ἡ σοβαρὴ δημιουργικὴ δουλειὰ μὲ τὴ δύναμη καὶ τὸ βάθος πού διακατέχουν τὴν ὕστερη μουσικὴ τοῦ Μπρούκνερ. Ἡ μουσικὴ του χτίζεται μὲ τὸ καθαρὸ μυαλὸ τοῦ θεωρητικοῦ ἐρευνητῆ καὶ μὲ τὴ βαθιὰ πίστη τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου: Στὸ Θεό, στὴν φύση, στὴ γῆ του. «Ἡ τέχνη πρέπει νὰ ἐπιστρέψει ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ξεκίνησε: Στὸν Θεό», ὅπως συχνὰ ἔλεγε. Ὅπως σημειώνει ὁ Κα-

θηγητῆς Πολυχρόνης Ἐνεπεκίδης, «τὶς συμφωνίες του δὲν τὶς ἔγραψε - τὶς προσευχόταν. Γι' αὐτὸ κι ὅταν τὶς ἀκοῦμε, ὅσοι μποροῦμε νὰ τὶς ἀκοῦμε, μᾶς τριγυρίζουν τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ, καὶ φεύγει ὁ θόλος τῆς ἐκκλησίας γιὰ νὰ γίνουμε ἓνα μὲ τὸν οὐρανό». Ὅταν ἔγραφε τὴν Ἐνάτη του συμφωνία εἶχε πεῖ ὅτι «θὰ τὴν ἀφιερῶσω - ἂν τὴν δεχτεῖ βέβαια- στὸ Θεό!».

Gioacchino Rossini (1792 - 1868)

Ὁ ἔξοχος αὐτὸς συνθέτης (γνωστὸς κυρίως γιὰ τὶς ὄπερες του, ὅπως «ὁ κουρέας τῆς Σεβίλλης» καὶ γνήσιος Ἴταλὸς (τόσο στὴν ἰδιοσυγκρασία ὅσο καὶ στὴ θρησκευτικότητά του) -διάσημος σ' ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη στὰ εἰκοσιτέσσερα χρόνια του καὶ ἄρκετὰ φρόνιμος (;) γιὰ νὰ σταματήσει τὴ λαμπρὴ καριέρα του σὲ ἡλικία σαράντα ἐτῶν καὶ νὰ παραμείνει στὸ περιθώριο τὰ τελευταῖα τριανταεξὶ χρόνια τῆς ζωῆς του -ἔδειξε τὴν πίστη του- ὅπως ἐξάλλου καὶ πολλοὶ ἄλλοι συνθέτες -κυρίως μέσα ἀπ' τὸ ἔργο του καὶ ἔτσι, μᾶς χάρισε πολλὰ ἐμπνευσμένα θρησκευτικὰ ἔργα, ὅπως τὸ *Stabat Mater* (περιγράφει τὴ σκηνὴ τῆς Παναγίας στὸ Σταυρὸ τοῦ Γολγοθᾶ), *Λειτουργίες*, Ὕμνους, κ.λ.π. Σχετικὰ μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς *Λειτουργίες* του, τὴν «*Messa di Gloria*» («*Λειτουργία τῆς Δόξης*»), ἡ ὁποία παρουσιάστηκε στὶς 24 Μαρτίου τοῦ 1820, γράφει μερικὲς ἡμέρες ἀργότερα ἡ Ναπολιτάνικη ἐφημερίδα «*Giornale delle due Sicili*» (στὶς 31 Μαρτίου 1820):

«Ὁ Ροσσίνι ἔδειξε ὅτι εἶναι ἓνας χαρισματικὸς, σοβαρὸς καὶ θεῖος (sublime) συνθέτης μὲ τὴ μουσικὴ πού ἔγραψε γιὰ τὴν ἐπίσημη *Λειτουργία* πού ψάλλθηκε στὴν Ἐκ-

κλησία του Ἁγίου Φερδινάνδου τὴν ἡμέρα τῆς Παναγίας. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ὁμορφῶν μερῶν αὐτῆς τῆς νέας σύνθεσης πού ἀκούσαμε, τὸ πιὸ ἐξοχο μέρος βρίσκεται στὸ Gloria (στὴ «Δοξολογία»), στὸ ὁποῖο ὁ Ροσσίνι συνέλαβε ἕναν ἀθάνατο ὕμνο σὰν νὰ ψάλλθηκε ἀπὸ χορωδία ἀγγέλων, πού μὲ χαρὰ ἀνήγγειλαν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εἰρήνη στους ἀνθρώπους. Ἀποδόθηκε τόσο καρποφόρα καὶ ζωηρὰ μέσα ἀπὸ τὸν πλούτο βαθύτατων αἰσθημάτων, καὶ ἐκφράστηκε μὲ τέτοιο μεγαλεῖο πού ἀκόμα κι αὐτοὶ πού δὲ θαυμάζουν τὸν συνθέτη ἀπ' τὸ Πέζαρο (γενέθλια πόλη τοῦ Ροσσίνι) πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουν σ' αὐτὸ τὸ ἔργο μιὰ ἀπ' ἐκεῖνες τὶς ἐμπνεύσεις πού ἀπὸ καιρὸ εἰς καιρὸν χαρακτηρίζουν τὰ ἔργα τῶν μεγαλύτερων διανοιῶν (ingegni)».

Giuseppe Verdi (1813 - 1901)

Ὁ γιὸς τοῦ πανδοχέα πού κατέκτησε μὲ τὴ μουσικὴ του -κυρίως μὲ τὶς ὀπερές του: *Ναμπούκο, Λομβαρδοί, Ἰωάννα τῆς Λωραίνης, Ριγκολέτο, Χορὸς τῶν Μεταμφιεσμένων, Τροβατόρε, Τραδιάτα, Αἶντα, Μάκβεθ, ἡ Δύναμη τοῦ πεπωμένου, Ὁθέλος καὶ Φάλασφα*- ὅλο τὸν κόσμο καὶ τὸ ὄνομά του ἐγίνε σύμβολο καὶ σύνθημα τῶν ἰταλῶν πατριωτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν μεγάλων ἐπαναστάσεων πού συντελέστηκαν στὴν Ἰταλία τοῦ 19ου αἰῶνα γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ αὐστριακοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν ἔνωση τῆς χώρας ὑπὸ τὸν Βιτόριο Ἐμμανουέλε βασιλιά τῆς Ἰταλίας -ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἐδῶ πῶς γιὰ τοὺς πατριῶτες ἰταλοὺς τὸ Viva V.E.R.D.I. (Ζήτω Βέρντι) σήμαινε Viva Vittorio Emmanuelle Re D' Italia- ὁ συνθέτης αὐτὸς λοιπόν, ὑπῆρξε ἕνας θαυμάσιος ἄνθρωπος ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς γενναιοδωρίας πρὸς τοὺς συνανθρώπους του. Ὅπως γράφει ὁ ἐγκριτος γερμανὸς μουσικολόγος Ingo Dorfmueller, σχεδὸν σὲ ὅλη τὴ ζωὴ του ὁ Βέρντι εἶχε υἱοθετήσει ἕνα κριτικὸ πνεῦμα ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔχασε τὴν ἐπαφὴ του μὲ τὶς βασικὲς ἀρχὲς τῆς λί-

στης του. Τὸ 1873, συγκλονισμένος ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου ἰταλοῦ λογοτέχνη Ἀλέξανδρου Μαντζόνι (ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὡς «ὁ Ὑμνητὴς τῆς ἀρετῆς» στὸ βιβλίο τοῦ π. Ἡλία Μαστρογιαννόπουλου μὲ τίτλο *Μεγάλοι Δημιουργοί, ἐκδόσεων «ΖΩΗ»*), ὁ Βέρντι ἀποφασίζει νὰ γράφει ἕνα *Ρέκβιεμ* στὴ μνήμη του, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἕνα ἀπ' τὰ ἀριστουργήματά του. Οἱ τελευταῖες του συνθέσεις πρὶν πεθάνει ἦταν τὰ «*Τέσσερα Ἱερὰ Κομμάτια*», πού περιλαμβάνουν: 1) χαιρετισμὸ στὴν Παναγία - «*Ave Maria*», 2) «*Stabat Mater*», 3) ὕμνο στὴν Παρθένο Μαρία - «*Laudi alla Vergine Maria*» καὶ 4) ὕμνο στὸν Θεό - «*Te Deum*». Εἶναι γεγονός, ἀναφέρει ὁ Nick Jones, πῶς στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του ὁ Βέρντι, συνδέθηκε ἀκόμα περισσότερο μὲ τὴν ἐκκλησία, κάτι πού εὐκολα ἀναγνωρίζεται τόσο στὸ *Ρέκβιεμ* ὅσο καὶ στὰ *Τέσσερα Ἱερὰ Κομμάτια*, διότι καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ἔργα ἀποπνέουν ἰδιαίτερη συγκίνηση καὶ θαθεῖα εὐλάβεια.

Charles Gounod (1818 - 1893)

Ὁ Γάλλος αὐτὸς συνθέτης τοῦ 19ου αἰῶνα, γνωστὸς κυρίως γιὰ τὶς τρεῖς ὀπερές *Φάουστ, Μιρέϊγ καὶ Ρωμαῖος καὶ Τουλιέτα*, ἔγραψε τόση θρησκευτικὴ μουσικὴ ὅση περίπου καὶ κοσμικὴ: 20 Λειτουργίες, 2 *Ρέκβιεμ*, 8 Ὁρατόρια καὶ Καντάτες (σκηνικὴ θρησκευτικὴ μουσικὴ), ἀμέτρητους θρησκευτικὸς ὕμνους καὶ τραγούδια. Ἦδη ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια ὁ Γκουνὸ ταλαντευόταν μεταξὺ τῆς τέχνης του καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1847 - πολὺ πρὶν τὴν πρώτη του σκηνικὴ μουσικὴ, *Σαμφῶν*- ἀποσύρθηκε γιὰ πέντε μῆνες περίπου, στὸ μοναστήρι τῶν Καρμελιτῶν στὸ Παρίσι (Rue de Vaugirard) καὶ παράλληλα παρακολούθησε θεολογικὲς σπουδές. Μετὰ τὸ 1875, ἐπηρεασμένος ἀπὸ ἕνα βαθὺ μυστικιστικὸ συναίσθημα, θ' ἀφοσιωθεῖ ἀποκλειστικὰ σχεδὸν στὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Ὁ Σαιν - Σάνς, ὁ θαυμάσιος αὐτὸς - ἐπίσης Γάλλος- συνθέτης, εἶχε τὴν

άποψη ότι ο Γκουνό είχε δώσει τον καλύτερο του έαυτό, κυρίως στην εκκλησιαστική μουσική:

«Όταν, μέσα απ' την άδυσώπητη πορεία του χρόνου, οι όπες του Γκουνό, στο μακρινό μέλλον, θ' αναζητούνται στα σκοτισμένα ράφια των βιβλιοθηκών, γνωστές μόνο στους έρευνητές, ή θρησκευτική του μουσική (όπως ή «Λειτουργία της Άγίας Καικιλίας», ή «Απολύτρωση», ή «Θάνατος και Ζωή») θα μείνει ζωντανή στις επερχόμενες γενιές για να μάς υπενθυμίζει πως ένας μεγάλος μουσικός έδωσε λάμψη στη Γαλλία του 19ου αιώνα!».

(Η Λειτουργία της Άγίας Καικιλίας που συνέθεσε ο Γκουνό το 1855 και ή πρεμιέρα της δόθηκε στις 22 Νοεμβρίου του ίδιου έτους -ήμέρα της Άγίας Καικιλίας, προστάτιδος Άγίας της Μουσικής- στην εκκλησία του Άγίου Ευσταθίου στο Παρίσι, κατατάσσεται σήμερα σ' ένα απ' τὰ πιο δημοφιλή έργα του συνθέτη).

(Συνεχίζεται)

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Με το τελευταίο τεύχος των «Ακτίων» αυτής της χρονιάς, θα θέλαμε να σημειώσουμε όρισμένα καλλιτεχνικά και μουσικά γεγονότα που συνέδησαν το 2003 (κάτι σαν ανασκόπηση) και αξίζουν την προσοχή μας:

1. Το γνωστό μας Τρίτο Πρόγραμμα της Έλληνικής Ραδιοφωνίας, που εκπέμπει στους 90,9 Μεγάγκυκλους των FM, και το οποίο παρουσιάζει και προβάλλει την ποιτική μουσική (κυρίως κλασική), ξεκινά το καθημερινό του πρόγραμμα με δυο «κλασικά» κείμενα, στυλοβάτες του Έθνους μας: Τον Έθνικό Ύμνο και το Πάτερ Ημών. Δικαίως λοιπόν, αξίζουν συγχαρητήρια οι υπεύθυνοι αυτού του ραδιοφωνικού σταθμού.

2. Και ή φετινή χρονιά ήταν πλούσια σε εκδηλώσεις στις οποίες παρουσιάστηκε το έργο της Έλένης Οικονομοπούλου. Αναφέρουμε ένδεικτικά μερικές: 28 Ιανουαρίου στο Λύκειο των Έλληνίδων, 7 Απριλίου στο Δήμο Ψυχικού, 9 Απριλίου στο Πνευματικό Κέντρο Κωνσταντινουπολιτών.

3. Συνέχισε και φέτος την επιτυχημένη πορεία του το Φεστιβάλ Θρησκευτικής Μουσικής στην Πάτμο με σημαντικά έργα, όπως: Οι έπτα τελευταίοι λόγοι του Χριστού στον Σταυρό» του Γ. Χαϊντν, «Ρουμάνικα τραγούδια για τη Γέννηση του Κυρίου», «Ο πολλούς αιώνες πριν» με ποίηση του Όδ. Έλύτη, «Ύμνοι και τραγούδια της μουσικής μας κληρονομιάς» με τον Π. Γαϊτάνο, «Θρησκευτικά έργα σύγχρονων έλλήνων συνθετών» και τέλος, συναυλία με την Καμεράτα - Όρχηστρα των Φίλων της Μουσικής σε έργα θρησκευτικής μουσικής του κλασικού ρεπερτορίου. Όπως ίσως είναι γνωστό, το συγκεκριμένο Φεστιβάλ τελεί υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

4. Μία ώραία πρωτοβουλία του Έθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών για την «χρονιά Παλαμά», όπως ονομάστηκε το 2003, ήταν ή ανάθεση σε είκοσι σύγχρονους συνθέτες να μελοποιήσουν, ή καθένας με το δικό του ύφος και χαρακτήρα, ποιήματα του Κωστή Παλαμά, δικής τους επιλογής. Η παρουσίαση (πρώτη έκτέλεση) έγινε μια γλυκιά βραδιά του Σεπτεμβρίου (26/9) στο Παλιό Πανεπιστήμιο, στην Πλάκα. Οι συνθέτες και μουσικοί που συμμετείχαν έδωσαν τον καλύτερο έαυτό τους, τόσο στη μελοποίηση όσο και στην έρμηνεία. Ένδεικτικά θ' αναφέρουμε τους έξης: Ο. Πετρίδης, Μ. Τανάγρη, Δ. Παναγοπούλου, Β. Χατζηνικολάου, Λουδοβίκος των Άνωγειών, Φ. Δεληβοριάς, Κ. Ζευγαδέλης, κ. ά.

Α. Γ.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ D.N.A.

Ἄγαπητὲς «Ἀκτίνες»,

Ἐπειδὴ φέτος συμπληρώθηκαν πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τῆς δομῆς τοῦ D.N.A. ἀπὸ τοὺς Francis Crick & James Watson, θεωρήσαμε ἀπαραίτητο νὰ ὑπενθυμίσουμε τὸ γεγονός αὐτὸ στοὺς ἀναγνώστες σου, γεγονός πὸν θεωρεῖται ὡς τὸ μεγαλύτερο ἐπίτευγμα στὶς βιολογικὲς ἐπιστῆμες τὸν 20ο αἰῶνα.

Ὁ James Watson ἦλθε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Καϊμπριτζ τὸ 1951 ἀπὸ τὶς ΗΠΑ καὶ ἄρχισε νὰ ἐργάζεται ἐρευνητικὰ μαζὶ μὲ τὸν Francis Crick. Μετὰ δύο χρόνια δημοσίευσαν στὸ περιοδικὸ Nature τὴν ἀνακάλυψη των, γιὰ τὴ διπλὴ ἕλικα τοῦ D.N.A. (25 Ἀπριλίου 1953). Τὸ 1962 μοιράσθηκαν τὸ βραβεῖο Νόμπελ στὴν ἰατρικὴ καὶ τὴ φυσιολογία μαζὶ μὲ τὸν Wilkins.

Ὅπως γνωρίζουμε, τὸ D.N.A. εἶναι τὸ μόριο πὸν μεταφέρει τὶς γενετικὲς πληροφορίες ἀπὸ τὴ μία γενιὰ στὴν ἐπόμενη, καὶ εἶναι τὸ ὑλικὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποτελοῦνται τὰ γονίδια. Ἡ ἀνακάλυψη τῶν Crick & Watson τὸ 1953 ἄνοιξε τὸ δρόμο γιὰ σημαντικὲς ἐξελίξεις στὶς βιολογικὲς ἐπιστῆμες καὶ σηματοδότησε τὴν ἐπανάσταση τῆς μοριακῆς βιολογίας. Μὲ τὴ μοριακὴ βιολογία καὶ τὴ μοριακὴ γενετικὴ, ἡ ἐπιστῆμη ἔχει διεισδύσει στὰ ἐνδότερα τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Μὲ τὴ γενετικὴ μηχανικὴ θὰ ὑπάρξουν πολλὲς δυνατότητες κατανόησης τῶν ἀσθενειῶν καὶ θὰ ἐξευρεθοῦν λύσεις θεραπείας των, μὲ ἐπεμβατικὲς στὸ γονιδίωμα μεθόδους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἰατρικὸ καὶ τὸν βιομηχανικὸ τομέα, ἡ γενετικὴ μηχανικὴ ἔχει ἀρχίσει νὰ προσφέρει σημαντικὰ ἐπιτεύγματα, καθὼς καὶ στὴ γεωργία. Δηλαδή, μὲ λίγα λόγια, ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία μπαίνει σὲ μιὰ νέα φάση

μὲ τὶς ἐπαναστασιακὲς αὐτὲς ἐξελίξεις.

Εὐχόμεστε, ὁ Θεὸς νὰ ἐμπνέει καὶ νὰ εὐλογεῖ τὸ ἔργο τῶν ἀνθρώπων τῆς ἔρευνας, ὥστε μόνο καλὸ νὰ προκύπτει ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά της.

Μὲ τιμὴ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ
Ὁμότ. Καθηγητῆς Γεωπονικοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΗΜΕΡΙΔΑ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Ἐκλείσαν ἐφέτος 60 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ, Κωστῆ Παλαμᾶ. Ὡς γνωστόν, πολλὲς ἐκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν γιὰ νὰ τιμήσουν τὴ μνήμη αὐτοῦ τοῦ μεγάλου μας ποιητοῦ.

Σὲ τοῦτο τὸ γράμμα μου, ἐπιτρέψτε μου νὰ ἀναφερθῶ στὴν Ἡμερίδα, πὸν διοργάνωσε ἡ «Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Πολιτιστικῆς Ταυτότητος» τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος, κ. κ. Χριστοδοῦλου.

Ἡ ἐκδήλωση ἔλαβε χώραν, στὶς 29 Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ., στὸ Ἀμφιθέατρο «Ἰ. Δρακοπούλου», στὸ Κεντρικὸ Κτίριο τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ εἶχε κεντρικὸ θέμα: «Κωστῆς Παλαμᾶς: Ὁ ποιητῆς τῆς ἐλληνικῆς διαχρονικότητος».

Εἶχα τὴν εὐκαιρία, ὕστερα ἀπὸ πρόσκληση, νὰ παρακολουθήσω τὴν ἐκδήλωση, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος της, ἡ ὁποία ἐκδήλωση, κατὰ κοινὴν ὁμολογία, ἦταν μιὰ πνευματικὴ πανδαισία!

Ὁ Μακαριώτατος μὲ μιὰ -ὅπως συνήθως- θερμὴ, μεστὴ καὶ δυνατὴ ὁμιλία του, στὴν ἑναρξὴ τῆς Ἡμερίδας, γύρω ἀπὸ τὶς ἔννοιες ποίηση - ποιητῆς καὶ τὴ δυνάμη τους

νά δίνουν την ιδιοπροσωπία, την ταυτότητα Ἔθνους καὶ Γένους, μίλησε γιὰ τὸν Ὅμηρο καὶ τὰ πρότυπά του ἥρωας - σοφός, ἔκανε συγκρίσεις μὲ τὰ χαρακτηριστικά του περιεχομένου καὶ τῶν ιδεῶν τῆς ποιήσεως ξένων μεγάλων ποιητῶν, ὥσπου ἔφθασε καὶ στὴ μορφή του Παλαμᾶ, τὴν παρουσία τοῦ ὁποίου ἄφησε στοὺς κύριους εἰσηγητὲς (κατὰ σειρὰν ὁμιλίας τους):

1. Τὸν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἀνθιμον, μὲ θέμα: «Ἡ Χριστιανικὴ πίστη στὴν ποίηση τοῦ Κωστή Παλαμᾶ».

2. Τὸν κ. Εὐάγγελο Μόσχο, μὲ θέμα: «Κωστής Παλαμᾶς καὶ οἱ ἀξίες τῆς ζωῆς».

3. Τὸν κ. Σαράντο Καργάκο, μὲ θέμα: «Κωστής Παλαμᾶς: ὁ ποιητὴς τῆς Ἐθνικῆς Ἰδέας».

Καὶ οἱ τρεῖς εἰσηγητὲς, δεξιότεχνες ἀνατόμοι τοῦ «νεύρου» καὶ τῆς «φλέβας» τῆς Παλαμικῆς κ α ρ δ ι ᾶ ς , μᾶς ζωντάνεψαν τὸν Παλαμᾶ, ἄ ν θ ρ ω π ο ν καὶ π ο ι η τ ῆ ν .

Ἐναν ἀληθινὸ Παλαμᾶ, χωρὶς περισσοὺς ἐπαίνους, ἄκαρπους σχολιασμούς, στενόκαρδη κριτικὴ, διαλύοντας, ἔτσι, πολλὰ παρεξηγήσεις καὶ ἄδικες κρίσεις γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ ποιητοῦ.

Μὲ τὸ βλέμμα καὶ τὴν ἀκοὴ καρφωμένα στοὺς ὁμιλητὲς, ἀπολαύσαμε τὴν ποιητικὴ τέχνη τοῦ Παλαμᾶ: Λέξεις, στίχοι, στροφές, μέτρο, λυρισμός, ἔννοιες, συναίσθημα, ὅλα ἕνα παναθρώπινο κήρυγμα, μιὰ ἑλληνικὴ ἐθνικότητα, μιὰ θρησκευτικὴ συγκίνηση. Μιὰ ποίηση, ψυχὴ ποὺ σωματοποιεῖται στὰ ὄργανα τοῦ καιροῦ, τοῦ τόπου, τῆς ἐθνικότητάς, τῆς γλώσσας, τοῦ πνεύματος, τῆς θείας ἀνατάσεως.

Ἐχω διαβάσει κρίσεις τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Σολωμοῦ: «Θέλει -λέει ὁ Παλαμᾶς γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Σολωμοῦ- τὸ Νοῦ νὰ θριαμβεύει κατὰ τῆς ὕλης, καὶ τὴν Ἰδέα νὰ τὰ ἐξαυλῶνει τὰ πάθη, καὶ διψᾷ τὴ φιλέρρευνη δίψα γιὰ τὰ μυστήρια τοῦ Παντός, καὶ ταιριάζει τὰ μερικὰ πρὸς τὰ καθολικὰ καὶ τὰ ἀτομικὰ πρὸς τὰ παγκόσμια». Νὰ τολμήσω -ἐγὼ ἕνας ἄσχετος πρὸς τὴ

Λογοτεχνία- νὰ πῶ ὅτι, «τὸ μεγάλο μᾶκρος τῶν ἐμπνεύσεων» τοῦ Παλαμᾶ μοιάζει νὰ ἀκολούθησε «ἐπὶ τοῖς ἴχνεσι» Σολωμοῦ, μοιάζει στὸ «μέσα πλοῦτος» τοῦ Σολωμοῦ;

Στὴν Ἡμερίδα ζήσαμε ἕνα Παλαμᾶ γεμᾶτο Πατρίδα - Ἑλλάδα. Τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ἀρχαίου πνεύματος, τοῦ Βυζαντινοῦ μεγαλείου, τῆς ἀθάνατης Ρωμησοῦνης. Τὴν Ἑλλάδα τῆς Πίστης, τοῦ Πνεύματος, τῶν Ἀξιῶν, τῶν Ἰδεῶν, τῶν Παραδόσεων, τῆς Ἀνθρωπιάς, τῆς ψυχῆς τοῦ Λαοῦ μας.

Καὶ οἱ τρεῖς εἰσηγητὲς, στὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, ποὺ τοὺς ἐπιτρεπότανε νὰ μιλήσουν, κατάφεραν νὰ συμπυκνώσουν, χωρὶς μεγάλες ἀπώλειες, ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητος τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῆς ποιητικῆς του Τέχνης. Μᾶς κέντρισαν ἔντονα γιὰ νὰ ξαναδιαβάσουμε Παλαμᾶ, ὅσο μποροῦμε πιὸ πολὺ, πιὸ καλά, καὶ νὰ τὸν... «διαφημίσουμε» στοὺς νέους. Ὁ Κωστής Παλαμᾶς εἶναι δ ι α χ ρ ο ν ι κ ὸ ς . Δὲν ἔζησε μόνο στὴν ἐποχὴ του, παραμένει αἰώνιος.

Ἐξήντα χρόνια τώρα, φευγάτος ὁ Παλαμᾶς ἀπὸ τοῦτο τὸν κόσμο. Ἀλλά, ποῖος εἶπε πῶς... πέθανε! «Ζήτω ὁ Παλαμᾶς», ἀκούστηκε ἀπὸ τὴν ἔδρα τῶν ὁμιλητῶν, ἐνῶ ἡ Ἡμερίδα ἔκλεινε...

Ὁφείλονται θερμοτάτα συγχαρητήρια πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς «Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος», τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ κ. Ἰγνάτιον καὶ τοὺς συνεργάτες του, γιὰ τὴν ὄντως ἐπιτυχημένη Ἡμερίδα, «ἐπ' εὐκαιρία συμπληρώσεως 60 χρόνων ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Κωστή Παλαμᾶ».

Ἄλλη μιὰ φορὰ, διαπιστώνει κανεὶς ὅτι, ἡ Ἐκκλησία μας νοιάζεται γιὰ τὸν Ἀνθρώπο καὶ ὅλα ὅσα πρέπει νὰ ν ο ι ᾶ ζ ο υ ν ἐ κ ε ἶ ν ο ν : Γιὰ ὅσα, δηλαδή, ἐξυψώνουν τὸ πνεῦμα του, γιὰ ὅσα τοῦ δείχνουν τὸ δρόμο τῆς Αἰωνιότητάς, γιὰ ὅσα τοῦ χαρίζουν τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς, ποὺ ζητᾷ τὴ σωτηρία καὶ τὴν ἀθανασία τῆς.

Μὲ ἑξαίρετικὴ τιμὴ
ΜΙΧ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΡΕΒΕΓΙΟΝ

Ἡ Ρίτα ἄκουσε τὸ τηλέφωνο νὰ χτυπάει κι ἔτρεξε ἀμέσως, μὲ μιὰ κρυφὴ προσδοκία. Σὲ δεκαπέντε μέρες θὰ ἴρχονταν τὰ Χριστουγεννα. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ κανονίσει ἀπὸ τώρα... Ἐπρεπε νὰ ξέρει... Ποῦ θὰ περνοῦσαν τὴν Παραμονή; Ποῦ θὰ ἔκαναν κι ἐφέτος ὅπως κάθε χρόνο τὸ Χριστουγεννιάτικο Ρεβεγιόν; Μιὰ χρονιά, θυμόταν, εἶχαν περάσει στῆς κυρίας Δελόνη... μιὰ ἄλλη χρονιά στῆς κυρίας Πλουμίδη... μιὰ ἄλλη φορὰ (τὰ παιδιὰ της ἀκόμα τότε ἦταν πολὺ μικρά...) στὴν κυρία Χρυσίνη... Ἄλλες πάλι χρονιὲς περνοῦσαν σὲ κοσμικὰ κέντρα μὲ διάφορα φιλικὰ ζευγάρια... Πέριου, ἂ τὸ περαινὸ ρεβεγιὸν οὔτε ἤθελε πιά νὰ τὸ θυμᾶται... Ἐπρεπε λοιπὸν καὶ φέτος κάτι νὰ κανονίσει γιὰ τὴν Παραμονή...

Αὐτὴ ἦταν ποὺ κανόνιζε τὶς ἐξόδους. Αὐτὴ δεχόταν τὶς προσκλήσεις, αὐτὴ σκάρωνε καὶ τὰ δικά τους καλέσματα, αὐτὴ τὰ μελετοῦσε καὶ τὰ παρουσίαζε ἔτοιμα στὸν ἄντρα της... Καὶ ἀκόμα ἐκδρομές, θέατρο, ἀποκριάτικα γλέντια...

- Ἀπόψε μὴν ξεχάσεις Τώνη, ἔχουμε νὰ πᾶμε στῆς κυρίας Πλουμίδη. Μᾶς ἔχουν καλέσει ἀπὸ μέρες...

- Μά... σήμερα εἶναι; Κι ἐγὼ νόμιζα πὼς ἦταν γιὰ τὴν ἄλλη βδομάδα, παρατηροῦσε ὁ ἄντρας της σασισημένως...

- Καὶ βέβαια γιὰ σήμερα εἶναι χρυσέ μου... ἀπαντοῦσε ἡ Ρίτα. Γι' αὐτὸ σοῦ λέω νὰ τὰ σημειώνεις κι ἐσὺ κάπου ὅλα αὐτὰ τὰ κοινωνικά... Ἐχεις τὴν ἀτζέντα σου... Δὲν ἔχεις παρὰ ἐκεῖ», δίπλα στὰ ἐπαγγελματικά σου ραντεβου, νὰ προσθέσεις ἀκόμα καὶ μιὰ κοινωνικὴ ὑποχρέωση. «Σήμερα στὶς 9 ἔχουμε νὰ πᾶμε... ἐκεῖ. Ἐτσι δὲν θὰ τὴ δουρδεύεις καὶ θὰ ρυθμίσεις καλύτερα τὶς δουλειές σου...

Ἡ Ρίτα σήκωσε τὸ ἀκουστικὸ μὲ ἱκανοποίηση. Σὰν ἄκουσε ὅμως μιὰ γνώριμη καὶ φιλικὴ φωνὴ ἱκανοποιήθηκε ἀκόμη περισσότερο... Λὲς καὶ τὴν περίμενε φέτος τούτη τὴν πρόσκληση... Εἶχε ἄλλωστε κάμποσα χρόνια ἢ λιγὰ νὰ ὀργανώσει ρεβεγιὸν στὸ σπίτι της...

Ἡ διαίθησή της λοιπὸν δὲν τὴν εἶχε ἀπατήσει... Ναί, ἦταν ἡ φωνὴ τῆς Λιλῆς ποὺ τὴν καλοῦσε στὸ σπίτι της γιὰ τὸ Ρεβεγιὸν τῆς Παραμονῆς...

Ἡ Ρίτα ἄφησε τὸ ἀκουστικὸ νὰ πέσει μηχανικὰ ἀπ' τὸ χέρι της πάνω στὴ γαλάζια συσκευή. Ἦταν τόσο εὐχαριστημένη... Μὲ τὸ πρῶτο τοῦτο τηλεφώνημα ἄρχιζε ἡ μέρα της καὶ τὸ πῆρε γιὰ καλὸ σημάδι... Μόλις εἶχε σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεβάτι ὅταν χτύπησε τὸ τηλέφωνο... Εἶχε ρίξει πάνω της βιαστικὰ μιὰ ὠραία μεταξωτὴ ρόμπα δωματίου πού, ψηλὴ καθὼς ἦταν, τὴν κολάκευε πολὺ. Καθόταν μισοξαπλωμένη στὸ κρεβάτι της καὶ κατάστρωνε τὸ πρόγραμμα τῆς ἡμέρας, ἐνῶ ἐντελῶς μηχανικὰ καὶ ἀφηρημένα λιμάριζε τὰ ἀμυγδαλωτὰ νύχια της...

Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ σπιτιοῦ ἦταν ζεστὴ κι εὐχάριστη. Ἦνοιξε τὸ παράθυρο καὶ τὸ σαλόνι πλημμύρισε φῶς... Τὰ παιδιὰ κοιμόνταν ἀκόμη στὸ διπλανὸ δωμάτιο... Θὰ ετοίμαζε τὸ πρωῖνό τους, θὰ ντυνόταν ὅσο γινόταν πιὸ βιαστικὰ, γιὰ νὰ πάει στὸ κομμωτήριο... Κι ἀκόμα εἶχε νὰ πάει στὰ μαγαζιά γιὰ κάμποσα τρεχούμενα ψώνια... Τό σπίτι σιγὰ σιγὰ ἔπαιρνε ἑορταστικὴ ὄψη... Οἱ πολὺχρωμες εὐχετήριες κάρτες εἶχαν ἀρτίσει νὰ φτάνουν ἀπὸ μέρες καὶ νὰ ἀραδιάζονται πάνω στὸ πιάνο καὶ στὸ μπουφὲ τοῦ σαλονιοῦ... Σὲ λίγες μέρες θὰ σπινόταν καὶ τὸ Χριστουγεννιάτικο Δέντρο, ψηλὸ καὶ ἐπιβλητικὸ ποὺ θὰ τὸ στόλιζαν τὰ παιδιὰ μὲ χρωματιστὲς μπάλες... ζωγραφιές... μ' ἓνα πελώριο Ἄστρο στὴν κορυφὴ καὶ ἄλλα χαριτωμένα μικροπαίχνιδα... Ὅλα μαρτυροῦσαν σ' αὐτὸ τὸ σπίτι κέφι καὶ ὄρεξη γιὰ τὴ ζωὴ, ποὺ ἄλλωστε τὰ παιδιὰ τὴ ζοῦσαν ἀνέμελα κι ἀφρόντιστα, μὲ τὸν τρόπο τὸ δικό τους, ἔτοιμα νὰ ἐφορμήσουν σὲ λίγο γιὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴ κατάκτησή της...

Τὸ μεσημέρι ὁ Τώνης γύρισε στὸ σπίτι πολὺ ἀργά. Ἦταν ζαλισμένος καὶ κουρασμένος. Ἐφαγε βιαστικὰ καὶ ζήτησε νὰ ξαπλώσει γιὰ λίγο. Ἡ Ρίτα δὲ θέλησε κἄν νὰ τοῦ

μιλήσει, όχι να του πει τίποτα για το κάλεσμα της Παραμονής. Ήξερε καλά τον άντρα της. Έδινε πάντα προτεραιότητα στη δουλειά του και στη μεσημεριανή του ανάπαυση, για ν' αναναέσει τις δυνάμεις του Ίσαμε το βράδυ.

Η δουλειά του ήταν κοπιαστική, πιεστική, πολλές φορές άπονηχτική. Έπρεπε να κατεβάσει το μυαλό του ιδέες, να προτείνει λύσεις, να καταστρώσει σχέδια, να σκαρώσει συνδυασμούς, να ενημερωθεί πάνω σ' ένα σωρό ισολογισμούς, να κρίνει, να συγκρίνει, να προτείνει, να μεθοδεύσει λύσεις... Το γραφείο του δούλευε καλά. Κάπου εκεί τρυπωμένο σε μια από τις στοές της όδου Σοφοκλέους, ήταν από τα πρώτα χρηματιστηριακά Γραφεία της Αθήνας. Είχε αποκτήσει με τα χρόνια καλό όνομα, όνομα συνέπειας, προβλεπτικότητας, και ενημέρωσης στα πάντα. Και ακόμα -το κυριότερο- έκεμύθειας. Το προσωπικό δέν έλειπε και οι βοηθοί του τόν συμπαραστέκονταν κατά τόν καλύτερο τρόπο. Ό ίδιος όμως έπρεπε όλα να τὰ ελέγχει, όλα να τὰ συντονίζει, όλα να τὰ επιβλέπει... Τό τηλεφώνο χτυπούσε αδιάκοπα. Και ή ατμόσφαιρα τού γραφείου ήταν διαρκώς ατμόσφαιρα υπερδιέγερσης και έκνευρισμού. Σε καλές μάλιστα περιόδους τού Χρηματιστηρίου, όταν οι τίτλοι τών πιό γερών εταιρειών δούλευαν «με τὰ πάντα» και υπήρχε επενδυτική μανία, ή ατμόσφαιρα τού γραφείου ήταν πυρετική, άγχώδης, άπελπιστική. Σε τέτοιες μέρες ό Τώνης δέ μιλιόταν, άπορροφημένος με τις σκέψεις του και τὰ προβλήματά του. Και ή Ρίτα πού τόν ήξερε, πού τόν έβλεπε πάντα με άγάπη και τρυφερότητα, άκόμη και με θαυμασμό, πού τόν καταλάβαινε και συμμεριζόταν τις δύσκολες συνθήκες της δουλειάς του, προσαρμοζόταν στην κατάσταση. Η ώρα ή δική της θά 'ρχόταν τó βράδυ. Έκλεινε τó γραφείο του και όλες οι υποθέσεις του κλείνονταν και αυτές μέσα να κοιμηθούν.

Γυρίζοντας στο σπίτι ό Τώνης έβρισκε σωστή ξεκούραση ακούγοντας λίγη μουσική, ένω ή Ρίτα τόν ενημέρωνε για τήν πορεία τών παιδιών στο σχολείο... Πολλές φορές κατάστρωναν τὰ σχέδιά τους για μια έκδρομή, για ένα θέατρο ή για μια πρόσκληση.

Όταν τó βράδυ εκείνο, ό Τώνης γύρισε στο σπίτι του, ή Ρίτα τόν υποδέχτηκε με ίκανοποίηση. Καλοφτιαγμένη και χαριτωμένη, τόν φίλησε τρυφερά και πιάνοντάς τον από τó μπράτσο τόν όδήγησε ως τήν αγαπημένη του πολυθρόνα στο σαλόνι. Τό πρόσωπό της άκτινοβολούσε. Μαρτυρούσε άφοσίωση και άγάπη. Μόλις ό άντρας της κάθισε στην πολυθρόνα, ή Ρίτα έσπευσε να τόν ρωτήσει:

- Πώς πήγε σήμερα ή δουλειά σου;

Πάντα ήθελε να ενημερώνεται στην πορεία τού γραφείου. Δέν τήν ένδιέφεραν οι λεπτομέρειες, δέ στεκόταν ποτέ στα ψηλά γράμματα. Η γενική μόρφωσή της δέν τής επέτρεπε να συλλαμβάνει τó βάθος κάθε προβλήματος, ή επιφάνεια όμως τήν κατατόπιζε, οι γενικές γραμμές τήν καθισούσαν, ότι τὰ πράγματα πάνε καλά, τὰ έξοδα βγαίνουν, τὰ σχολεία τών παιδιών ήταν έξασφαλισμένα... Όλα κρέμονταν από τó γραφείο πού, όσο κι άν δούλευε καλά, είχε τὰ φαγνιάσματά του, τις γκίνιες του και τις γκρίνιες του, τήν κυβερνητική πολιτική, πού επέβαλε κάποτε τó «κλείσιμο» τού μεγάρου της όδου Σοφοκλέους, τó πέσιμο τών τιμών, τις κρατικές παρεμβάσεις, μια κακή κυβερνητική πολιτική και τόσα άλλα. Η συμβολή της Ρίτας στην οικογένεια ήταν ή φροντίδα τών παιδιών και αυτό τó άνετο και φροντισμένο διαμέρισμα στον τέταρτο όροφο της μικρής και κομψής πολυκατοικίας στο Παλαιό Ψυχικό.

Πριν προλάβει ή Ρίτα ν' άκούσει τήν άπάντηση τού Τώνη, ό πιό μικρός από τὰ δυό παιδιά, ένας μπόμπιρας γύρω στα δέκα, εισέβαλε στο σαλόνι με ύφος θριαμβευτικό. Ήθελε να δει τόν πατέρα του και να τού ανακοινώσει τις επιτυχίες και τις επιδόσεις του... Ό πιό μεγάλος έλειπε σε φροντιστήριο. Όταν έληξε ή «άκρόαση» ό μικρός άποσύρθηκε για να συνεχίσει τή μελέτη του.

- Λοιπόν, δέ μου είπες, πώς πήγε ή δουλειά σήμερα;

- Ά, τίποτε τó ιδιαίτερο, τίποτα τó εξαιρετικό. Δουλειά πολλή της ρουτίνας, όχι όμως και τόσο ένδιαφέρουσα. Πάντως ή προοπτική είναι καλή. Έλπίζω τις μέρες πού έρχονται να κλείσουμε κάτι καλές δουλειές. Έσύ για πές μου. Έχεις να μου πεις κανένα νέο; κι άπλωσε τó χέρι του να κλείσει στη κούφτα

του τρυφερά τὸ δικό της τὸ χέρι.

Ἡ Ρίτα δὲν ἔσπευσε νὰ τοῦ ἀναγγεῖλει τὴν πρόσκληση τῆς Παραμονῆς. Τοῦ τὴ φύλαγε τελευταία γιὰ ἐκπλήξη. Ἐσπευσε ὅμως νὰ τὸν ρωτήσει:

- Τὸν Κώστα τὸν Ἀσλάνη ἔχεις καιρὸ νὰ τὸν δεῖς; Τὸν Κώστα καὶ τὴ γυναῖκα του τὴ Λιλὴ, συμπλήρωσε ἡ Ρίτα, πού εἶχαμε βγεῖ ἕνα βράδυ παρέα καὶ εἶχαμε πάει στὸ θέατρο... εἶναι τώρα κανα - δυὸ μῆνες...

- Ἐ, ναὶ τί συμβαίνει μὲ τοὺς καλοὺς αὐτοὺς φίλους; ἔσπευσε νὰ ρωτήσει μὲ μιὰ δόση ἀνυσυχίας ὁ Τώνης.

- Ἄ τίποτα!... Ἀπλούστατα μοῦ τηλεφώνησε σήμερα ἡ Λιλὴ γιὰ νὰ μᾶς καλέσει στὸ σπίτι τους γιὰ νὰ περάσουμε τὰ Χριστούγεννα, τὸ βράδυ τῆς Παραμονῆς...

Ὁ Τώνης ἀντί, ὅπως περίμενε ἡ γυναῖκα του, ν' ἀπαντήσει μὲ ἱκανοποίηση, ἔφερε ἀπότομα καὶ τὰ δυὸ χέρια στὸ πρόσωπό του κι ἔκλεισε τὰ μάτια του. Ἦθελε νὰ φέρει στὸ μυαλό του τὶς ἐφιαλτικὲς στιγμὲς πού πέρασαν πέρσι, γυρίζοντας στὸ σπίτι τους, τὸ πρῶτ' ἀπὸ τὸ ξενύχτι τῆς Παραμονῆς...

... Εἶχαν δεχτεῖ τὴν πρόσκληση τοῦ ζεύγους Πετρίδη γιὰ τὸ Ρεβεγιὸν τῆς Παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων. Τὸ διαμέρισμά τους, ὄχι πολὺ μεγάλο ἀλλὰ ἄνετο καὶ καλοβαλμένο, σ' ἕνα ρετιρὲ τῆς ὁδοῦ Στουρνάρα ἦταν χαρούμενο καὶ ἑορταστικὰ διακοσμημένο. Στὶς ἀνοικτὲς πόρτες τὰ καμπανάκια μὲ τὰ γκὺ ἀνάμεσα σὲ κόκκινες κορδελίτσες διαλαλοῦσαν τὸ «merry Christmas». Στὰ τζάμια ὠραῖοι Ἀγιοβασίληδες -πρὶν ἔρθει ἡ πρωτοχρονιά- χαμογελοῦσαν μὲ συγκατάβαση καὶ καλωσύνη πού τοὺς ἔφεραν στὸ σπίτι ἐτοῦτο μιὰ βδομάδα νωρίτερα... Στὸς μπουφέδες, στὴ βιβλιοθήκη, στὶς βιτρίνες, ἑορταστικὲς κάρτες σταλμένες ἀπὸ πελάτες καὶ φίλους, τοὺς ἔδιναν μὲ θερμὰ λόγια διάφορες εὐχές... Οἱ καλεσμένοι ἦταν πολλοί. Τὰ ἐδέσματα καὶ τὰ κρασιά καὶ τὰ γλυκὰ ἦταν ἄφθονα καὶ ἐκλεκτά. Καὶ ἡ περιποίηση ἄψογη.

... Ἐφαγαν, ἤπιαν, συζήτησαν τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ γεγονότα τῆς τρέχουσας ἐπικαιρότητας. Ἡ Ἀμερική, ἡ Ρωσία, ἡ Γερμανία, ἡ Κίνα ἀναφέρθηκαν πολλὲς φορές,

στὴν προσπάθεια τῶν συνδαιτημόνων νὰ ἐδραιώσουν γιὰ τὰ καλὰ τὴ διεθνή εἰρήνη... Κατὰ τὴ μία μετὰ τὰ μεσάνυχτα ρίχτηκε ἡ ἰδέα γιὰ κανένα «χαρτί», ἔτσι γιὰ τὸ καλό... Τὸ τραπέζι ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πιάτα καὶ τὰ ποτήρια καὶ στρώθηκε γρήγορα ἡ κατάλληλη τσόχα τῆς τράπουλας... Ἐπαιζαν ἀρκετὲς ὥρες μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα βαριά ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῶν τσιγάρων. Οἱ κυρίες -ἐκτὸς ἀπὸ δυὸ - τρεῖς πού καρτοπαίζαν κι αὐτὲς μὲ πάθος- κάθονταν στὸ σαλονάκι καὶ συζητοῦσαν... Ἄρχισε σύντομα νὰ δημιουργεῖται ἕνας ἐκνευρισμός... Καθὼς ἡ ὥρα προχωροῦσε τὸ «χαρτί» ἀπὸ ψιλὸ πού ξεκίνησε ἔγινε «χοινοτρό»... Μερικοὶ ἄρχιζαν νὰ χάνουνε λεφτὰ καὶ βέβαια τὴν... ψυχραιμία τους... Ἡ ἀτμόσφαιρα γινόταν ὅλο καὶ πιὸ βαριά... Πολλὲς κυρίες χασμουριόνταν κι ἐπλητταν... Ἐνας κοίταξε τὸ ρολοῖ του... Γιὰ πότε πῆγε ἡ ὥρα ἐφτὰ τὸ πρῶτ'... Κάποιος «χαμένος» ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἀναχώρησης... Χαιρετοῦρες... ἀσπασμοί... εὐχές... Τὰ μάτια ὄλων φαίνονταν τόσο κομμένα... τόσο νυσταγμένα... Ὁ Τώνης καὶ ἡ Ρίτα μπῆκαν στὸ αὐτοκίνητό τους πού περίμενε ἔξω ἀπ' τὴν πολυκατοικία... Ὁδηγοῦσε ὁ Τώνης... Ἐστριψε τὴν ὁδὸ Μπουμπουλίνας, γιὰ νὰ πάρει τὴ Λεωφόρο Ἀλεξάνδρας καὶ μετὰ... Ὅταν, ἐντελῶς ξαφνικά, ἐντελῶς ἀπρόσμενα, μέσα σ' ἕνα δευτερόλεπτο στὴ Μπουμπουλίνας, στὸ ὕψος τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἕνας τρελοξενύχτης μεθυσημένος καθὼς φαίνεται, τρέχοντας σὰν παλαβός, ἔπεσε μὲ μανία πάνω στὸ αὐτοκίνητο τοῦ Τώνη... τὸν χτύπησε ἀπ' τ' ἀριστερά, καὶ πέταξε τ' αὐτοκίνητο πάνω στὰ σκαλιά τῆς ἐκκλησίας... Ἡ Ρίτα τινάχτηκε ἔξω, ἐνῶ ὁ Τώνης χωρὶς νὰ καταλάβει πῶς, βρέθηκε στὸ κάθισμα τῆς Ρίτας... Ὁ τρελοξενύχτης εἶχε ἐξαφανιστεῖ... Τὰ σκαλιά τῆς ἐκκλησίας εἶχαν γεμίσει κόσμο πού ἔβγαινε κείνη τὴ στιγμή ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ λειτουργία τῶν Χριστουγέννων... Ἐτρεξαν πολλοὶ νὰ τοὺς περιποιηθοῦν... Εὐτυχῶς πού δὲν εἶχαν πάθει τίποτα τὸ σοβαρὸ ἔξω ἀπὸ μερικὰ τσαγγρονίσματα... Τοὺς ἔφεραν δυὸ καρέκλες ἀπὸ τὴν ἐκκλησία... Τοὺς ἔδωσαν μιὰ γουλιὰ νερὸ γιὰ νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴν τρομάρα... Καὶ τὸ αὐτοκίνητο στεκόταν ἐκεῖ νὰ περιμένει, τραυματισμένο καὶ μὲ μικρὲς ἀβαρίες, ἀλλὰ καὶ

έτοιμο για... αναχώρηση... 'Ο πολὺς κόσμος ἔφυγε... 'Ο Τώνης καὶ ἡ Ρίτα μῆκαν στὴν ἐκκλησία ταραγμένοι ν' ἀνάψουν ἕνα κεριὸ καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Χριστὸ πὸς τοὺς γλίτωσε ἀπὸ βέβαιο κίνδυνο...

'Ο Τώνης ποτὲ δὲν μπόρεσε νὰ ξεκάσει τοῦτο τὸ περιστατικό, τοῦτο τὸ δυνατό τράνταγμα, τὸ φοβερὸ ξάφνιασμα ἐκείνης τῆς Παραμονῆς, πὸς δὲν ἦταν παραμονή, ἀφοῦ εἶχαν ξημερώσει τὰ Χριστούγεννα. 'Η Ρίτα εἶχε καταλάβει... 'Ο Τώνης κλείνοντας τὰ μάτια του ἔφερε καὶ πάλι στὸ μυαλό του τὰ καθέκαστα ἐκείνης τῆς βραδιᾶς καὶ τὴν ἀνατριχιαστικὴ εἰκόνα τῆς συγκρούσεως... Πῶς γλίτωσαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ... Κλείνοντας τὰ μάτια του ἔκανε τὴν πιὸ φυσιολογικὴ κίνηση πὸς μποροῦσε νὰ κάνει. Ἦταν μιὰ αὐτόματη σχεδὸν ἀντίδραση καθὼς ἡ Ρίτα ἄρχισε νὰ τοῦ μιλάει γιὰ τὸ φετινὸ κάλεσμα τῆς Παραμονῆς...

Πολλὲς φορές μιὰ τύψη τὸν κυρίευε καθὼς ἀναθυμῶταν ἐκείνη τὴ σκηνή... Νὰ γυρίζουν ἀπὸ ἕνα κοινὸ ξενύχτι ξημερώνοντας Χριστούγεννα... Νὰ τοὺς ἔχει χτυπήσει μὲ τέτοια σφοδρότητα ἕνα ἄλλο αὐτοκίνητο κι αὐτοὶ νὰ βρεθοῦν στὰ σκαλάκια τῆς ἐκκλησίας ὕστερ' ἀπὸ 'να φοβερὸ τράνταγμα... πὸς θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς εἶχε στοικίσει τὴ ζωὴ τους...

- Ρίτα, εἶπε τέλος κοφτὰ ὁ Τώνης, κατεβάζοντας τὰ χέρια ἀπὸ τὰ μάτια του, δὲν τὸ βαστάει ἡ καρδιά μου νὰ πᾶμε σὲ Χριστουγεννιάτικο Ρεβεγιόν... Σκέψου ὅτι μπορεῖ νὰ μὴ ζούσαμε... Πῶς σωθήκαμε... Ἔτσι γιὰ φέτος θὰ ἤθελα νὰ κάνουμε ἑλληνικὰ Χριστού-

γεννα... Τί ἔχει νὰ πεῖ ἐπιτέλους σὲ μᾶς τοὺς ρωμοὺς τὸ ξενόφερτο ρεβεγιὸν τῆς Παραμονῆς...

- Ἔχεις δίκιο, ψιθύρισε συγκατανεύοντας καὶ ἡ Ρίτα. Πῶς σωθήκαμε ἐκεῖνο τὸ τρομερὸ Χριστουγεννιάτικο πρωινό...

'Η φετινὴ μεγάλη γιορτὴ τοὺς ἔφερε πρῶτ' - πρῶτ', ἀκόμα ἦταν πηχτὸ τὸ σκοτάδι, στὴν ἴδια ἐκκλησία... ἐκεῖ πὸς πέρασεν ἀπὸ λίγο νὰ σκοτωθοῦνε... Μαζὶ καὶ τὰ παιδιὰ. 'Η ἐκκλησία ἦταν φωταγωγημένη, ὁ κόσμος πολὺς, ἀλλὰ ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν γλυκιὰ καὶ θελκτικὴ. Αἰσθάνονταν ζεστασιά, κάτι περισσότερο, γαλήνη καὶ ἄρμονία, θαλπωρὴ στὰ σώματα καὶ στὴς καρδιές, παρ' ὅλο τὸ κρύο πὸς ἔκανε ἔξω. Ἄκουσαν τοὺς θαυμάσιους χριστουγεννιάτικους ὕμνους, τὸ «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκει...», τὸ «Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε», ἄκουσαν τὸ «Δεῦτε ἴδωμεν πιστοὶ πὸς ἐγεννήθη ὁ Χριστός...» καθὼς καὶ τὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα τῆς Γέννησεως καὶ ἡ καρδιά τους σκίρτησε ἀπὸ ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη. Στὴς ὀκτῶ τὸ πρῶτ' εἶχε τελειώσει ἡ λειτουργία τῶν Χριστουγέννων. Βγῆκαν μαζὶ μὲ ὅλο τὸν κόσμο δοξάζοντας τὸ Χριστὸ πὸς πέρασεν τέτοια μέρα τοὺς ἔσωσε ἀπὸ βέβαιο κίνδυνο, σὲ τοῦτα ἐδῶ τὰ σκαλάκια...

'Ο Τώνης στὴν ἐξοδο φίλησε τὴ Ρίτα καὶ τὰ παιδιὰ. Φαινόταν κι' ἐκείνη εὐχαριστημένη καὶ συγκινημένη ὅταν εἶπε:

- Φέτος ἔχω τὴν ἐντύπωση Τῶν πῶς, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, κάναμε ἀληθινὰ Χριστούγεννα. Πέρασεν τὸ δίκως ἄλλο ἦταν τὸ τελευταῖο μας Ρεβεγιόν...

E. N. ΜΟΣΧΟΣ

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύστη 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Γιατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήνα. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήνα. Τιμὴ τεύχους € 0,90. Ἐτησίᾳ συνδρομὴ, ἐσωτερικῶς € 9, ἐξωτερικῶς 30 \$ U.S.A. Ἡ διευθύνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν της οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ διδύλοχρησίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήνα, Δεκέμβριος 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΞΗΚΟΣΤΟΥ ΕΚΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 2003

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Ι. Γ. Κατσομήτρον:** «Είδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγεροθῆναι» σελ. 1. **Γ. Β. Μ.:** «Τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας», σελ. 105 - 106. «Πάσχα ἡ ἑορτὴ τῆς ἐλπίδος», σελ. 137 - 138. «Τὸ μήνυμα τῆς ἐξορίας», σελ. 321 - 322.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Δ. Α. Βαλλήνδρα:** «Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Δικαιοσύνης» σελ. 9 - 16. **Ἄθ. Α. Ἀβραμίδη:** «Μεταμοσχεύσεις καὶ Βιο-ιατρικὴ ἠθικὴ», σελ. 33 - 37. **Γ. Κοντόπουλου:** «Χάος καὶ τύχη», σελ. 65 - 74. **Φιλολ. Δημητρίου:** «Θεομοὶ τοῦ Δικαίου, ἀντίθετοι εἰς τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν», σελ. 80 - 86. **Ἀγγελικῆς Π. Νικολοπούλου:** «Διάρθρωση καὶ ὀργάνωση τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν», σελ. 107 - 115. **Ἐλένης Γκελιτῆ - Δούκα:** «Προβληματισμοὶ ἐπὶ τῆς Κλωνοποιήσεως στὸν ἄνθρωπον», σελ. 116 - 119. **Β. Κουτσιμπέλα:** «Ὁ ψυχισμὸς τοῦ βαρῦκου καὶ ὁ Μπετόβεν», σελ. 184 - 188. **Λουκᾶ Χριστοφόρου:** «Φῶς», σελ. 201 - 208. **Χαραλαμποπούλου Βασ.:** «Οἱ προβλέψεις γιὰ τὸν 21ον αἰῶνα», σελ. 228 - 230. **Κετσέα Θρασύδ.:** «Ἱατρικὴ - Ἠθικὴ», σελ. 250. **Μιχ. Μηλίγκου:** «Ἱατρικὴ φιλοσοφία», σελ. 251 - 255. **Ἀβραμίδη Ἀθανάσ.:** «Ἱατρικὴ καὶ ἠθικὴ», σελ. 256 - 259. **Μαργακοῦ Γεωργ.:** «Νοσοκομικὴ Ἱατρικὴ καὶ ἠθικὴ», σελ. 260 - 264. **Κέκη Β.:** «Ἱατρικὴ: Λειτουργησιμὸς - Ἀποστολή», σελ. 265 - 268. **Δαϊκοῦ Γεωργ.:** «Ἡ Ἱατρικὴ παιδεία καὶ οἱ ἠθικὲς ἀξίες», σελ. 269 - 273. **Γεωργιάδη Ἀποστ.:** Νομικὰ καὶ ἠθικὰ προβλήματα ἀπὸ τὸν Ν. 3089/2002 γιὰ τὴν «Ἱατρικὴ ὑποδομήσιν στὴν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή», σελ. 274 - 280. **Θωμᾶ Ἀνδρέα:** «Ἡ Σοφία τῶν Σοφῶν καὶ ἡ “ἀφελής” λογικὴ τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων», σελ. 309 - 311. **Ραγιᾶ Ἀφρ.:** «Ἄγχος καὶ ὑγεία», σελ. 323 - 330.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Π. Γ. Νικολοπούλου:** «Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα στὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα», σελ. 3 - 8. **Δημ. Διαρομμάτη:** «Οἱ τρεῖς μεγάλοι ὀλοκληρωτισμοὶ τοῦ 20ου αἰῶνα στὴν Εὐρώπη», σελ. 17 - 25. **Π. Γ. Νικολοπούλου:** «Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα στὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα», σελ. 28 - 43. **Βασίλ. Σταθάκη:** «Ἡ Παιδεία στὴν Τουρκοκρατίαν», σελ. 75 - 79. **Βασίλ. Χ. Χαραλαμποπούλου:** «Ἡ πνευματικὴ ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων στὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας», σελ. 87 - 89. **Δημ. Ν. Παπαθανασοπούλου:** «Ἀὐτονομία τοῦ εἰκοσιένα καὶ ἡ νεοελληνικὴ πραγματικότητα», σελ. 90 - 91. **Παναγ. Γ. Νικολοπούλου:** «Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γεγονός Ἑλληνικὸν καὶ Οἰκουμενικόν», σελ. 139 - 145, καὶ 176 - 183. **Βασ. Κ. Σταθάκη:** «Ὁ Θρακικὸς Ἑλληνισμὸς», σελ. 209 - 214. **Παναγοπούλου Ρουπῖνα:** «Γιὰ νὰ θυμόμαστε τὴν Ἱστορίαν μας», σελ. 225 - 227. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Ἡ πολεμικὴ ἀρετὴ τῶν Ἑλλήνων», σελ. 289 - 294. **Γ. Α. Παπαδημητρίου:** «Μνημεῖα ἀπὸ τὴν πείναν τῆς κατοχῆς», σελ. 295 - 300. **Ν. Θ. Ἀρβανίτη:** «Τὸ Ἔπος τοῦ Σαράντα στὴν ποίηση τοῦ Στέφανου Μπολέτση», σελ. 301 - 308.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Σ. Ν. Μόσχου:** «Ὁ Κωστής Παλαμᾶς πάντα παρῶν ἀκόμη καὶ στίς μέρες μας», σελ. 44 - 52. **Κ. Ἡλ. Παπαδάκη:** «Ὁ φιλολογικὸς χαρακτήρας καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὁμιλίας τοῦ μεγάλου Βασιλείου: «Πρὸς τοὺς νέους», σελ. 53 - 54. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Thomas Sterns Eliot», σελ. 126 - 127. **Ἀρβανίτη Θ. Νικ.:** «Τὸ Ἔπος τοῦ Σαράντα στὴν ποίηση τοῦ Στέφανου Μπολέτση», σελ. 301 - 308.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: **Πανορμίτη:** «Ἀρχιμηνιά κι' ἀρχιχρονιά», σελ. 26. «Ἐκεὶ ποὺ δὲν τὸ περιμένεις», σελ. 56, «Προγο-

νολατρεία», σελ. 92. «Παγίδες», σελ. 128. «Ταξιδεύοντας», σελ. 189 - 190, «Άνθρωποι», σελ. 233. «Άγῶνες καὶ θυσίες», σελ. 285 - 286, «Πάντα ἐν Σοφία», σελ. 313, «Θεομηνίες», σελ. 345.

ΣΧΟΛΙΑ: **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Άριστος Άσιώτης», «Σκέψης ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος», σελ. 27 - 28. **Βασίλ. Σταθάκη:** «Τὸ ΚΘ΄ Παιδαγωγικὸ Συνέδριο τῆς Χ. Ε. Ε. Λ.», «Τὰ προγράμματα τῆς Τηλεοράσεως», σελ. 57 - 59. **Βασίλ. Κ. Σταθάκης:** «Ἡ διδασκαλία τῶν Θρησκευτικῶν». **Ά. Λαμπροπούλου:** «Εἰς μνήμην Α. Ν. Τσιριντάνη», σελ. 94. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Ὁ ρόλος τοῦ Ο. Η. Ε. στὶς διεθνεῖς κρίσεις», «Ὁ ρόλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως», «Ἡ Πέμπτη Ἱατρικὴ ἡμερίδα», σελ. 158 - 159. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Ὀικονομία καὶ ἠθική», «Ὁ Ἑλληνισμὸς στὴν Βόρειο Ἡπειρο», «Ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς ἐγγὺς καὶ Μέσης Ἀνατολῆς», σελ. 129 - 130. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Μετὰ τὴν εἰσβολὴ στὸ Ἰράκ», «Ἀπὸ τὴν ζωὴ στὴν Κύπρο», «Τουρκικὲς ἀσχίμες στὰ κατεχόμενα τῆς Κύπρου», «Τὰ προγράμματα τῆς Τηλεοράσεως», σελ. 192. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Τὸ Σύνταγμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως», «Ἐπιστημονικὴ γνῶση καὶ θεῖα ἀποκάλυψη. **Α. Λ.:** «Τὸ Πανευρωπαϊκὸ Συνέδριο τῆς Ι. Σ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», σελ. 239. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Ἡ Μακεδονία εἶναι Ἑλληνική», «Λίγα λόγια γιὰ τὸ ἔργο τῶν χριστιανῶν Νοσοκόμων», σελ. 287 - 288. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Γιὰ τὸ Σύνταγμα τῆς Ε. Ε.», «Ὁ λόγος περὶ διαφθορᾶς», σελ. 314 - 315. **Βασίλ. Κ. Σταθάκη:** «Ἐν ὄψει τῶν Χριστουγέννων», «Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Πόλης», σελ. 347 - 348.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ: **Ἰωάννη Κ. Ἀγγελόπουλου:** «Θέλουμε καὶ ἄλλες ἀποδείξεις», σελ. 59 - 60. **Ἀγγελόπουλου Ἰω.:** «CD ROM, γιὰ θέματα Ὁρθοδοξίας», σελ. 97 - 98. **Μ. Παπα-**

γεωργίου: «Ἐγκλημα στὸ Ὅραντζ», σελ. 98 - 99. **Μ. Παπαγεωργίου:** «Πρῶτο θῦμα ἢ Ἀλήθεια». **Ἰ. Κ. Ἀγγελόπουλου:** «Θὰ τὸν τηρήσουν αὐτὴ τὴν φορὰ;», σελ. 163 - 164. **Μ. Παπαγεωργίου:** «Ἐβδομάς χωρὶς τηλεόραση», «Θὰ τοὺς πιστέψουμε αὐτὴ τὴ φορὰ;». **Ἀγγελόπουλου Ἰω.:** «Ἡ ἀπαξίωσις τῆς ζωῆς», σελ. 243 - 244. **Παπαγεωργίου Μάκη:** «Μία ἀνεξέλεγκτη παγκόσμια κυριαρχία», σελ. 244 - 245. «Ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τῆς Δημοκρατίας», σελ. 316. **Ἰω. Κ. Ἀγγελόπουλου:** «Λογοτεχνία ἀπογοητεύουσα», σελ. 317 - 318.

ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ: **Καθηγ. Χρ. Γιαμβριᾶ:** Σελ. 61, 95 - 96, 194....

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: **Χ. Γ.:** Σελ. 95 - 96, 194, 315.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Άντ. Γιαμβριᾶ:** Σελ. 31 - 32, 135 - 136, 245 - 246, 318 - 320.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: **Ν. Π. Σοϊλεντάκη:** «Ὁ Ἄλξ. Τσιριντάνης», σελ. 192 - 193. **Χρ. Γιαμβριᾶ:** «Τὰ μεταλλαγμένα τροφίμα», σελ. 103. **Ἀμαλίας Ἀρναούτη:** «Ἀγαπητὸς Περίδης», σελ. 104, **Τιμ. Τιμοθεάδη:** «Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση καὶ Χριστιανισμὸς», σελ. 247 - 248. **Χρ. Γιαμβριᾶ:** «Ἡ ἀνακάλυψη τῆς δομῆς τοῦ DNA», σελ. 357, **Μιχ. Μηλίγκου:** «Ἡ Ἡμερίδα Κωστῆ Παλαμᾶ», σελ. 357.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: **Ἰ. Α. Νικολαΐδη:** «Οἱ Ἥρωες», σελ. 79. **Καπάσογλου Φιλμ.:** «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ», σελ. 99. **Παπαχρήστου - Πάνου Εὐάγγ.:** «Ἰωσήφ ὁ ἀπ' Ἀριμαθείας», σελ. 164. **Βερίτη Γ.:** «Πῶς νὰ σοῦ ψάλλω ὅπως τὸ θέλω;», σελ. 188. **Πάσχου Π. Β.:** «Συντηρητῆς», σελ. 239. **Καπάσογλου Φιλμ.:** «Ἐγὼ ὁ γῆνιός σου», σελ. 241. **Δ. Λ.:** «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὡδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν».

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπο τίς έκδόσεις «Η Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Χρύσανθος ό από Τραπεζοῦντος

Ό Κύπρου Μακάριος Β΄

Ό Κασσανδρείας Ειρηναίος

Ίωακείμ Γ΄ Οίκουμενικός Πατριάρχης

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΥ

ΤΟΜΑΣ ΣΤΕΡΝΣ ΕΛΙΟΤ

Τό άληθινό του πρόσωπο και

ό συμβολισμός του έργου του

ΔΗΜ. Λ. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑ

Δρος Ποινικῶν έπιστημῶν

Έπιτίμου Δικηγόρου

ΘΕΜΑΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»

Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Έπιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998